KOSOVSKA AGENCIJA ZA
ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE.

GODIŠNJI IZVEŠTAJ

o Stanju Životne Sredine

2022

Juli , 2023 godine.

Priština

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria – Vlada – Government

Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës
Ministarstvo Životne Sredine, Prostornog Planiranja i Infrastrukture
Ministry of Environment, Spatial Planning and Infrastructure

AGJENCIA PËR MBROJTJEN E MJEDISIT TË KOSOVËS	KOSOVSKA AGENCIJA ZA ZAŠTITU SREDINE	KOSOVO ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY

AMMK

Godišnji Izveštaj o Stanju Životne Sredine

2022

Priština ,

Juli 2023 godine.

Republika e Kosovës
Republika Kosovo -Republic of Kosovo
Kuvendi - Skupština - Assembly

Legjislatura VIII
Sesioni pranveror

Kuvendi i Republikës së Kosovës, në mbështetje të nenit 65 (1) Kushtetutës së Republikës së Kosovës, nenit 98 të Rregullores së Kuvendit, si dhe të nenit 25 të Ligjit Nr. 03/L-025 për mbrojtjen e mjedisit, në Seancën plenare të mbajtur më 28 mars 2024, pasi e shqyrtoi Raportin vjetor për gjendjen e mjedisit në Kosovë për vitin 2022, nxori këtë:

V E N D I M

Miratohet Raporti vjetor për gjendjen e mjedisit në Kosovë për vitin 2022.

Nr. 08-V- 705

Prishtinë, 28.03.2024

Glauk Konjufca
Kryetar i Kuvendit

Kopja e Vendimit i dërgohet:
- Qeverisë së Republikës së Kosovës,
- Ministrisë së Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës,
- Drejtorisë për Mbështetjen e Komisioneve Parlamentare dhe
- Arkivit të Kuvendit.

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Br. 12/169
Datum: 27.10.2023

Na osnovu člana 92. stav 4. i članu 93. stav 4. Ustava Republike Kosovo, člana 8. Zakona br. 08/L-117 o Vladi Republike Kosovo, člana 25. Zakona br. 03/L-025 o zaštiti životne sredine u skladu sa članom 19 Pravilnika o radu Vlade Republike Kosovo br. 09/2011, Vlada Republike Kosovo, na sednici održanoj 27. oktobra 2023. godine, donosi:

ODLUKU

1. Usvaja se Godišnji izveštaj o stanju životne sredine na Kosovu za 2022. godinu.
2. Generalni sekretar Kancelarije premijera je dužan da izveštaj iz tačke 1. ove odluke prosledi Skupštini Kosova.
3. Odluka stupa na snagu danom objavljivanja u Službenom listu Republike Kosovo.

Albin KURTI

Premijer Republike Kosovo

Dostavlja se:

- Zamenicima premijera
- Svim ministarstvima (ministrima)
- Generalnom sekretaru KP-a
- Arhivi Vlade

Sadržaj

1. Uvod **11**

2. Rezime ključnih nalaza izveštaja **12**

3.1. Vazduh 16

3.1.1. Kvalitet vazduha 16

3.1.2. Emisije u vazduhu 22

3.1.3. Emisija staklene bašte (GHG) 24

3.2. Voda 26

3.2.1. Kvalitet površinske vode 26

3.2.2. Količina površinske vode 29

3.2.3. Tretman zagađene vode 31

Zemljište/tlo 33

3.3.1. Korišćenje zemljišta u poljoprivredi 33

3.3.2. Praćenje zemljišta 34

3.3.3. Zagađenje tla 35

3.4. Upravljanje otpadom 36

3.4.1. Stvaranje komunalnog otpada 38

3.4.2. Analiza sastava komunalnog otpada 39

3.4.3. Odlaganje komunalnog otpada na sanitarne deponije 41

3.4.4. Bolnički otpad 43

3.4.5. Tretman otpada 44

3.4.6. Industrijski otpad 44

3.4.7. Uvoz i izvoz plastičnih kesa i vreća 45

3.5. Zaštita prirode i biodiverziteta 46

3.5.1. Zaštićena područja 46

3.5.2. Flora i vegetacija 48

3.5.3. Fauna 51

4. Korišćenje prirodnih resursa 53

4.1. Korištenje rudarskih resursa 53

4.2. Korištenje inertnih materija iz rečnih korita 54

4.3. Koriščenje vodnih resursa 55

4.4. Korišćenje šumskih resursa 56

5. Uticaji životne sredine na javno zdravlje 57

5.1. Javno zdravlje 57

5.2. Kvalitet vode za piće 60

6. Stanje ugroženih životnih sredina 62

6.1. Ekološka situacija u zoni delovanja KEK-a 62

6.2. Ekološka situacija u zoni rada Feronikla 63

6.3. Ekološka situacija u zoni proizvodnje Šarcema 65

6.4. Ostala ugrožena područja (žarišta životne sredine 67

7. Preduzete mere za zaštitu životne sredine 69

7.1. Usklađivanje nacionalnog ekološkog zakonodavstva sa direktivama EU 69

7.2. Sprovođenje strategije i akcionog plana 71

7.3. Inspekcija i kontrola sprovođenja zakona 73

7.4. Davanje dozvole 75

7.5. Institucionalni razvoj i zastoji 76

7.6. Ulaganja u zaštitu životne sredine 77

8. Preporuke 81

9. Reference 84

10. Prilozi 85

Spisak Skraćenica

3R	Smanjite, ponovo koristite i reciklirajte.
AKS1	Aglomeracija Kosova 1.
KAZŽS	Kosovska Agencija za Zaštitu Životne Sredine.
AŠK	Agencija Šumarstva Kosova.
AQI	Air Quality Index (Indeks kvaliteta vazduha).
RURS	Regionalna Uprva za Rečni Sliv(ARPL).
RAUV	Regulatorni Autoritet za Usluge Vode.
ASK	Agjencija za Statistiku Kosova.
SB	Svetska Banka.
EU	Evropska Unija.
EBR	Evropska Banka za Razvoj.
CH_4	Metan
CLC	Pokrivenost zemljišta prema Metodologiji CORINE.
OPU	Odeljenje za proizvodnju uglja.
ECRAN	Regionalna Pretpristupna Mreža za Životnu Sredinu i Klimu.
EIONET	Evropska Mreža za Praćenje i Nadzor.
ELV	Emission Level Values.
EQ	Equivalent.
ESS L.L.C	Environmental Sustainable Solution.
FLII	The Forest Lanscape Integrity Index.
KBS	Kosovske Bezbednosne Snage.
Gg	Giga gram.
GHG	Gasovi staklene bašte
GIZ	Nemačka Tehnička Saradnja.
H	Nivo.
HMZK	Hidrometeorološki Zavod Kosova.
KIZP	Kosovski Institut za Zaštitu Prirode.
KIJZ	Kosovski Institut za Javno Zdravlje
PPI	Predpristupni instrument EU.
IPCC	Integrisana Ekološka Dozvola.
IUCN	Međunarodna Unija za Zaštitu Prirode.
IWRM-K	Integrisano Upravljanje Vodnim Resursima na Kosovu.
JICA	Japanska Agencija za Međunarodni Razvoj.
ES	Evropski Savet.
EKK	Energetska Korporacija Kosova.
KFOR	Kosovo Forces.
KUDK	Kompanija za Upravljanje Deponijama na Kosovu.
NKRMK	Nezavisna Komisija za Rudnike i Minerale Kosova.
RPO	Regionalno Preduzeće za otpad.
RKV	Regionalna Kompanija za Vodosnabdevanje.
ED	Ekološka Dozvola.
MPŠRR	Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog Razvoja.
MZF	Ministarstvo Za Finansije .
MŽSPPI	Ministarstvo Životne Sredine Prostornog Planiranja i Infrastrukturu.

Spisak Tabela

Tabela 1. Podaci o kvalitetu vazduha prema parametrima i nadzor stanicama u aglomeraciji KS1 za 2022. godinu. 18

Tabela 2. Podaci o kvalitetu vazduha prema parametrima PKS1 i nadzor stanicama za godinu 2022 18

Tabela 3. Emisije u vazduh iz glavnih zagađivača prema izvorima emisije (tone/god) 22

Tabela 4. Ukupne emisije gasova staklene bašte na Kosovu, po sektorima za 2021 godinu .. 24

Tabela 5. Ključne kategorije emisija za 2021. prema IPCC. 25

Tabela 6. Trend kvaliteta rečne vode 2021-2022 29

Tabela 7. Prosečne godišnje vrednosti vodostaja H (cm) prema mernim stanicama u 2022 godini i trend u odnosu na 2021 godini. 30

Tabela 8 . Korišćenje poljoprivrednog zemljišta po kategorijama 34

Tabela 9 . Izvori zagađenja zemljišta na Kosovu 35

Tabela 10 . Proizvodnja komunalnog otpada kg \stanovnika\godina (2021 i 2022) 38

Tabela 11 . Sastav otpada 40

Tabela 12 . Količina steriliziranog bolničkog otpada u 8 regionalnih bolničkih centara 43

Tabela 13 . Zaštićena područja prirode prema kategorijama (2022.) 48

Tabela 14 . Broj vrsta mahovine na Kosovu i status ugroženosti 49

Tabela 15 . Broj vrsta gljiva na Kosovu 50

Tabela 16 . Indeks nepovredivosti šuma Kosova 50

Tabela 17 . Procena broja vrsta faune prema grupama na Kosovu i broj tri na IUCN crvenoj listi 51

Tabela 18 . Prosečna gustina naseljenosti za nekoliko vrsta divljih sisara 52

Tabela 19 . Količina eksploatisanih rudarskih rezervi za 2022 53

Tabela 20 . Degradirane površine nekih reka na Kosovu 54

Tabela 21 . Upotreba vode 2021-2022 od strane velikih industrijskih preduzeća 55

Tabela 22 . Proizvodnja vode (mil.m ^{3} /god) 2019-2022 55

Tabela 23 . Navodnjavanje u poljoprivredi 2019-2022 miliona m/god 56

TABLE 24 . Količina utrošene drvne mase (m^3) po regijama i sektorima za 2022..... 56

Tabela 25 . Korelacija preranih smrti sa nivoom koncentracije zagađenja vazduha..... 57

Tabela 26 . Bolesti povezane sa uticajima životne sredine 59

Tabela 27 . Stopa (%) bakterioloških i fizičko-hemijskih ispitivanja u skladu sa standardima kvaliteta vode prema RVK 2022..... 61

Tabela 28 . Neki od glavnih pokazatelja rada KEK-a tokom 2022 62

Tabela 29 . Otpad kao stari metal, ulja, pokretne trake 63

Tabela 30 . Godišnje emisije u vazduh zagađivača SO2, NOx i ukupne prašine iz TCA i TCB 2021-2022 63

Tabela 31. Ukupna godišnja količina prašine koju emituje Feronikl za 2022 64

Tabela 32. Ukupna godišnja količina zagađivača CO, NOk i SO2 za 2022. godinu iz Feronikla..... 64

Tabela **33**. Proizvodnja industrijskog otpada iz Feronikel za 2022 65

Tabela 34. Godišnja koncentracija parametara kvaliteta vazduha na području fabrike 2021-2022 . 66

Tabela 35. Proizvodnja otpada prema kategorijama iz Šarcema za 2022..... 67

Tabela **36**. Nivo transpozicije ekološkog zakonodavstva Evropske unije u nacionalno ekološko zakonodavstvo 69

Tabela37. Nivo implementacije strategija i akcionih planova za sektor životne sredine 71

Tabela **38**. Ekološki planovi na lokalnom nivou 2022..... 72

Tabela 39. Inspekcije i drugi pravni postupci 2020-2022 74

Tabela 40. Krivične prijave u osnovnim tužilaštvima za oštećenje prirodnih dobara u NP 2022..... 74

Tabela 41. Inspekcije i druge zakonske procedure na lokalnom nivou 2022 75

Tabela 42. Aktivnosti o davanju dozvola tokom 2022. godine 75

Tabela 43. Budžet MSPPI za 2021-2022 78

Tabela 44. Neki od kapitalnih projekata zaštite životne sredine podržani budžetom MSPPI za 2022 78

Tabela 45. Neki od projekata sa donatorima u sektoru životne sredine i voda 2022..... 79

1. Uvod

Izrada Izveštaja o Stanju Životne Sredine na Kosovu zasniva se na Zakonu o zaštiti Životne Sredine[1]. U skladu sa članom 25. ovog zakona, Vlada Kosova, na predlog Ministarstva za Životnu Sredinu, Prostornog Planiranje i Infrastrukturu, predstavlja Skupštini godišnji izveštaj o Stanju Životne Sredine.

Izveštaj mora da sadrži podatke o: stanju životne sredine i promenama u životnoj sredini u odnosu na prethodni izveštaj, korišćenju prirodnih resursa, uticaju životne sredine na zdravlje stanovništva, stanju ugrožene životne sredine, sprovođenju strategije zaštite životne sredine i akcionog plana, preduzetim merama za zaštitu životne sredine, razvoju institucija za zaštitu životne sredine, kao i finansiranju sistema zaštite životne sredine.

U skladu sa dužnostima i odgovornostima vladinih institucija, Agencija za Zaštitu Životne Sredine Kosova je institucija koja izrađuje ovaj dokument.Ovaj godišnji izveštaj predstavlja stanje životne sredine za 2022. godinu, ali su i najraniji podaci zauzeli značajno mesto radi upoređenja.

Za izradu izveštaja, KAZŽS je prikupila podatke o životnoj sredini od institucija za praćenje, operatera, raznih preduzeća, objavljivanje, izveštaja i iz drugih izvora. Prikupljeni podaci su obrađeni u kvalitativne informacije o životnoj sredini, koje su sada predstavljene u ovom izveštaju. Predstavljanje situacije za neke sektore životne sredine je manje pokrivena zbog nedostatka podataka, nedostatka praćenja, nedovoljne pravne osnove ili drugih institucionalnih i upravljačkih aspekata. Stoga je sadržaj i kvalitet ovog izvještaja, u određenoj meri, i odraz kvaliteta nadzora koji se sprovodi na nivou zemlje, kao i nivoa organizacije informacionog sistema životne sredine.

Predstavljenje situacije za neke sektore životne sredine je manje Osnovna svrha ovog izveštaja je da informiše institucije koje donose odluke o stanju životne sredine na Kosovu, sa ciljem da predstavljeni podaci služe za izradu adekvatnih ekoloških politika, kao i za orijentaciju razvoja, planiranja i strateških investicija u sektorima koji imaju uticaj na životnu sredinu, kao što su: privreda, industrija, energetika, transport, poljoprivreda itd.

[1] *Zakon o Zaštiti Životne Sredine Br. 03/L-025*

2. Rezime ključnih nalaza izveštaja

Vazduh - Podaci nadzora sadrže podatke o prekoračenju maksimalno dozvoljenih vrednosti za neke parametre, posebno za PM10 i PM2,5, i to uglavnom tokom zimske sezone.Najveći broj dana sa prekoračenjima zabeležen je na mernim stanicama u Prištini Rilindja (59), Obilić (40), Peć (41) i Gnjilane (52). Najveća koncentracija godišnjeg proseka za PM10 zabeležena je u stanicama ``Rilindja-Priština'' sa 32,5 µg/m^3 iu Gnjilanu 30,2 µg/m3. Što se tiče trenda godišnje koncentracije praćenih parametara, na osnovu godišnjih podataka za period 2013-2022 godinu, uočava se značajno smanjenje koncentracije zagađujućih materija, što se može dovesti u vezu i sa merama koje se preduzimaju za smanjenje zagađenja. Što se tiče emisija u vazduh, prema proceni na osnovu potrošnje goriva, glavni izvor emisije zagađivača NO2 i SO2 je proizvodnja energije i grejanje, dok za PM2,5, PM10, ukupnu prašinu i zagađivače ugljen monoksida (CO) glavni izvor zagađenja je mali izvor zagađivanja, koji uključuje i stambeni i komercijalni izvor**.** Saobraćaj je drugi izvor zagađenja NO2 nakon sektora proizvodnje električne energije, dok je prerađivačka i građevinska industrija drugi sektor po zagađenju CO nakon malog sagorevanja. Godišnje emisije gasova staklene bašte na Kosovu za 2021. godinu procenjene su na oko 10,266 Gg (Giga grama) CO2 ek, (ekvivalentno) ili oko 10,6 miliona tona CO2 ek. Glavni izvor emisije gasova staklene bašte je energetski sektor sa učešćem od 87% u ukupnim emisijama. Drugi sektor je sektor poljoprivrede, šumarstva i korišćenja zemljišta sa 7%, dok sektor otpada predstavlja 4% ukupnih emisija. Glavni emitovani gas je CO2 sa 88%, Metan (CH4) učestvuje sa oko 10% ukupnih emisija, dok N2O i HFC učestvuju sa oko 1% emisija. Sprovođenje zakona, podzakonskih akata i politika za vazdušni sektor, kao što je slučaj sa politikama za kontrolu emisija iz mobilnih izvora i onih za kontrolu kvaliteta nafte, smatra se na nezadovoljavajućem nivou.Nizak stepen sprovođenja zakonskih uslova je i na lokalnom nivou.

Voda - Kvalitet površinskih voda na Kosovu i dalje je pod uticajem zagađenja, koje dolazi kao ishod ispuštanja urbanih i industrijskih voda, nekontrolisanog odlaganja otpada u reke, upotrebe pesticida i đubriva u poljoprivredi, oštećenja korita reka od upotrebe inertnih sredstava i nelegalne gradnje.Tokom 2022. godine, vršeno je praćenje kvaliteta površinskih voda na 54 kontrolne tačke u rekama. Pokazatelji kvaliteta vode predstavljeni u ovom izveštaju ukazuju na prisustvo organskih zagađivača u rečnim vodama, iako se može zaključiti da površinske vode nisu u opasnosti od eutrofikacije. Nadzor količine vode vršeno je na 25 mernih stanica, u pogledu H nivoa (cm) i 8 mernih stanica u pogledu Q protoka. (m^3 /sec).Kosovo još uvek nema redovno praćenje kvaliteta vode u jezerima i podzemnim vodama, kao

što ne postoji ni biološki monitoring površinskih voda. Isto tako, na Kosovu sistem za prečišćavanje zagađenih voda još uvek nije u potpunosti razvijen, iako je u ovoj oblasti bilo napretka 2022. godine. Prečišćavanje zagađenih voda je i dalje na niskom nivou sa samo 25% ukupne količine zagađenih voda. Podrška donatora za integrisano upravljanje vodnim resursima tokom 2022. godine je jedan od pozitivnih pomaka u ovom sektoru.

Zemljište - Trenutno, Kosovo nema program niti redovno praćenje kvaliteta zemljišta/zemljišta. Ova aktivnost se uglavnom odvija kroz periodične projekte i aktivnosti. Na osnovu analize trenda pokrivanja zemljišta, zaključeno je da promena namene zemljišta ostaje jedan od glavnih ekoloških izazova u sektoru zemljišta.Poljoprivreda se smatra jednim od glavnih izvora zagađenja poljoprivrednog zemljišta, koje dolazi kao ishod upotrebe hemijskih đubriva i drugih hemikalija za tretman zemljišta.Isto tako, sanitarne i divlje deponije, aktivne i stare industrije potencijalni su izvori zagađenja zemljišta usled stvaranja industrijskog otpada i upotrebe hemikalija, koje se u nekim slučajevima skladište na nesigurnim mestima.

Upravljanje Otpadom - Kosovo se i dalje suočava sa nedostatkom efikasnog upravljanja otpadom. Proizvodnja otpada po glavi stanovnika procenjuje se na 248 kg/stanovniku/godišnje.Trenutno se na nacionalnom nivou sakuplja oko 90% generisanog otpada. Najviše se odlaže na sanitarne deponije, dok još ne postoji organizovan sistem odvajanja otpada na izvoru i reciklaže otpada. U 2022. godini dolazi do povećanja odlaganja otpada u iznosu od 43.623 tone, ili 9,77% više u odnosu na prethodnu 2021. Upravljanje sanitarnim deponijama na Kosovu nije dobro, a među glavnim problemima su neispravnost sistema za pumpanje vode na deponijama, loša kompresija deponovanog otpada koji pokriva deponovani otpad i u 2022. godini. U sastavu otpada organski otpad učestvuje sa 30,4%, plastika 20%, papir i karton 15%, zeleni otpad sa 5%, tekstil 5%, staklo 5%. Tokom 2022. godine došlo je do porasta za 157.970 kg više tretiranog-sterilizovanog bolničkog otpada, odnosno 920.780,25 kg otpada, ili 20% više u odnosu na 2021. Uprkos neposrednoj posvećenosti centralnih institucija, opština i donatora, divlje deponije i dalje predstavljaju izazov za ovaj sektor.Aktivnosti na izdvajanju izvora, tretmanu otpada, reciklaži otpada i drugim aspektima koji se odnose na cirkularnu ekonomiju i dalje su na niskom nivou.

Zaštićena područja i biodiverzitet - Tokom 2022. godine dodat je nacionalni registar zaštićenih područja za 12 novih područja, čime je povećan broj zaštićenih područja na 260 područja, sa površinom od 126.115,8 ha ili 11,6% teritorije Kosova. Uprkos stalnom povećanju broja zaštićenih područja i njihove površine, efikasno

upravljanje zaštićenim područjima i sprečavanje nezakonitih radnji u ovim oblastima i dalje ostaje problem za institucije Kosova. Još uvek postoje zaštićena područja koja uživaju status posebne zaštite, a koja još uvek nemaju relevantne organe upravljanja.Nedostatak planova upravljanja i regulacionih planova za zaštićena područja smatra se problemom.Od praćenja faune putem kamera dobijene su informacije o prisustvu nekih retkih i ugroženih vrsta faune na Kosovu i njihovo stanje se smatra zadovoljavajućim. Nedostaju posebni programi za praćenje biodiverziteta uopšte, ili pojedinih vrsta posebno.Nekoliko prekograničnih inicijativa i projekata ocenjeno je kao aktivnosti od značaja i sa pozitivnim uticajem za prekogranično upravljanje prirodnim područjima.

Korišćenje prirodnih resursa - Eksploatacija kamena i drugih rudarskih resursa koji se realizuju putem drobilica kamena je jedan od najčešćih oblika eksploatacije prirodnih resursa na Kosovu.Tokom 2022. godine izdate su 232 dozvole za eksploataciju kamena i 170 dozvola za istraživanje rezervi kamena.
Podaci pokazuju da se ovom delatnošću bave i nelegalni operateri. Na osnovu izvršenih procena, degradirane površine reka od upotrebe inertnih su u porastu. Ukupna proizvodnja vode koju snabdevaju regionalne kompanije za 2022. godinu iznosila je 156,8 miliona m^3, dok je količina vode koja se koristi za navodnjavanje u poljoprivredi u 2022. godini iznosila 93,34 miliona m^3 vode. Što se tiče učešća vrsta izvora vode koje snabdevaju regionalne kompanije za 2022. godinu, 58% njih se dobija iz akumulacija, 28% iz reka, 5% iz izvora i 10% iz bunara.
Procenjuje se da je tokom 2022. godine, prema planu, iskorišćeno oko 145.705 m^3 drveta iz javnih šuma. Nezakonita seča ostaje jedan od glavnih izazova sektora gazdovanja šumama. Opštinske jedinice šumarstva su tokom 2022. godine oduzele 1.789,86 m^3 drveta, od čega 151,92 m^3 tehničkog i 1.637,94 m^3 ogrevnog drveta. Međutim, Centralna inspekcija za šumarstvo i lovstvo AŠK je oduzela ukupno 225,64 m3 drveta (od toga 194,67 m^3 ogrevnog i 30,97 m^3 tehničkog drveta).
Tokom 2022. godine šumskim požarima je obuhvaćeno 1.596,98 ha šuma i šumskog zemljišta, od čega 976,12 ha u javnim šumama i 620,86 ha u privatnim šumama. Iz budžeta AŠK pošumljeno je 111,04 ha pošumljene površine.

Javno zdravlje- Broj ekoloških bolesti registrovanih tokom 2022. godine je povećan. Prema procenama izvršenim na osnovu analiziranih podataka, utvrđeno je da je za 2022. godinu bilo za 105.491 više slučajeva ekoloških bolesti u odnosu na 2021. godinu ili za oko 46,5% više.
Prema procenama, izloženost koncentraciji PM2,5 bila je povezana sa 359 prevremenih smrti. Izloženost koncentraciji NO2 povezana je sa 264 prevremene smrti, dok je izloženost koncentraciji O3 povezana sa 135 prevremenih smrti.
Na osnovu ishoda nadzora kvaliteta vode koje su sproveli RKV, ukupan kvalitet vode za piće na Kosovu koja je obezbeđena potrošačima u oblastima usluga sedam RKV tokom 2022. godine bio je u skladu sa standardima vode za piće sa usaglašenošću od 98,5% za bakteriološke testove i 94,7% za hemijske testove. U

poređenju sa prethodnom godinom, ukupan kvalitet vode za piće na Kosovu koja se nudi potrošačima u uslužnim zonama sedam RKV-a, tokom 2022. godine, bio je bolji za bakteriološku kompatibilnost i slabiji za fizičko-hemijsku spojivost.
RKV, kao licencirani pružaoci usluga vodosnabdevanja za 2021. godinu, pružili su usluge vodosnabdevanja 79% stanovništva. Izraženo po naseljima, od ukupno 1.240 samo su 672 naselja koja imaju pristup javnim vodovodnim sistemima kojima upravlja RKV. Tokom 2022. godine dodato je 6 ruralnih vodovodnih sistema pod upravljanjem svih RKV-a u poređenju sa 2021. godinom.

Ugrožene sredine - tačnije, izveštaj se bavi ekološkom situacijom u oblastima rada operatera EKK-a, Feronikel i Sharrcem, gde se obrađuju opšti aspekti upravljanja životnom sredinom, uključujući emisije u vazduh, ispuštanje vode, upravljanje industrijskim otpadom, kao i drugi aspekti životne sredine.Izveštaj takođe predstavlja opšte podatke za 17 drugih lokacija koje se smatraju žarištima životne sredine i koje su nastale uglavnom kao rezultat prethodnih industrijskih aktivnosti, izazvanih rudarskim aktivnostima sa starih neupravljanih deponija, od uskladištenih hemikalija, otpadnih ulja, pesticida, herbicida itd.

Preduzete mere za poboljšanje stanja životne sredine - Kosovo nastavlja svoju posvećenost usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa direktivama EU, iako njihova primena ostaje izazov. Izrađene su i odobrene strategije i akcioni planovi za sve sektore životne sredine, kako na centralnom tako i na lokalnom nivou, ali je nivo njihovih sprovođenja delimičan. Iako su tokom 2022. godine pojačane inspekcijske i nadzorne aktivnosti u sektoru zaštite prirode, nezakonite postupke koje degradiraju i oštećuju životnu sredinu i dalje su u zabrinjavajućem broju.Uprkos nedostatku kadrova i nesprovođenju propisa za institucionalnu organizacionu strukturu, institucije za zaštitu životne sredine ispunjavaju svoje obaveze i odgovornosti na zadovoljavajući način i ima slučajeva kada se postižu impresivni ishodi. Iako je povećan budžet za kapitalne projekte životne sredine, a povećan je i broj projekata donatora, potreba i potražnja za ulaganjem u životnu sredinu i dalje je velika.

3. Stanje i trend životne sredine

3.1. Vazduh

3.1.1. Kvalitet vazduha

Kvalitet vazduha se opisuje prema Indeksu kvaliteta vazduha (AQI), koji se zasniva na koncentraciji zagađujućih materija prisutnih u vazduhu na datoj lokaciji. U ovom izveštaju su prikazane tabele sa podacima o godišnjim prosecima i broju dana sa prekoračenjima.Merenja koja su izvršile stanice za praćenje kvaliteta vazduha u realnom vremenu (slika 1).

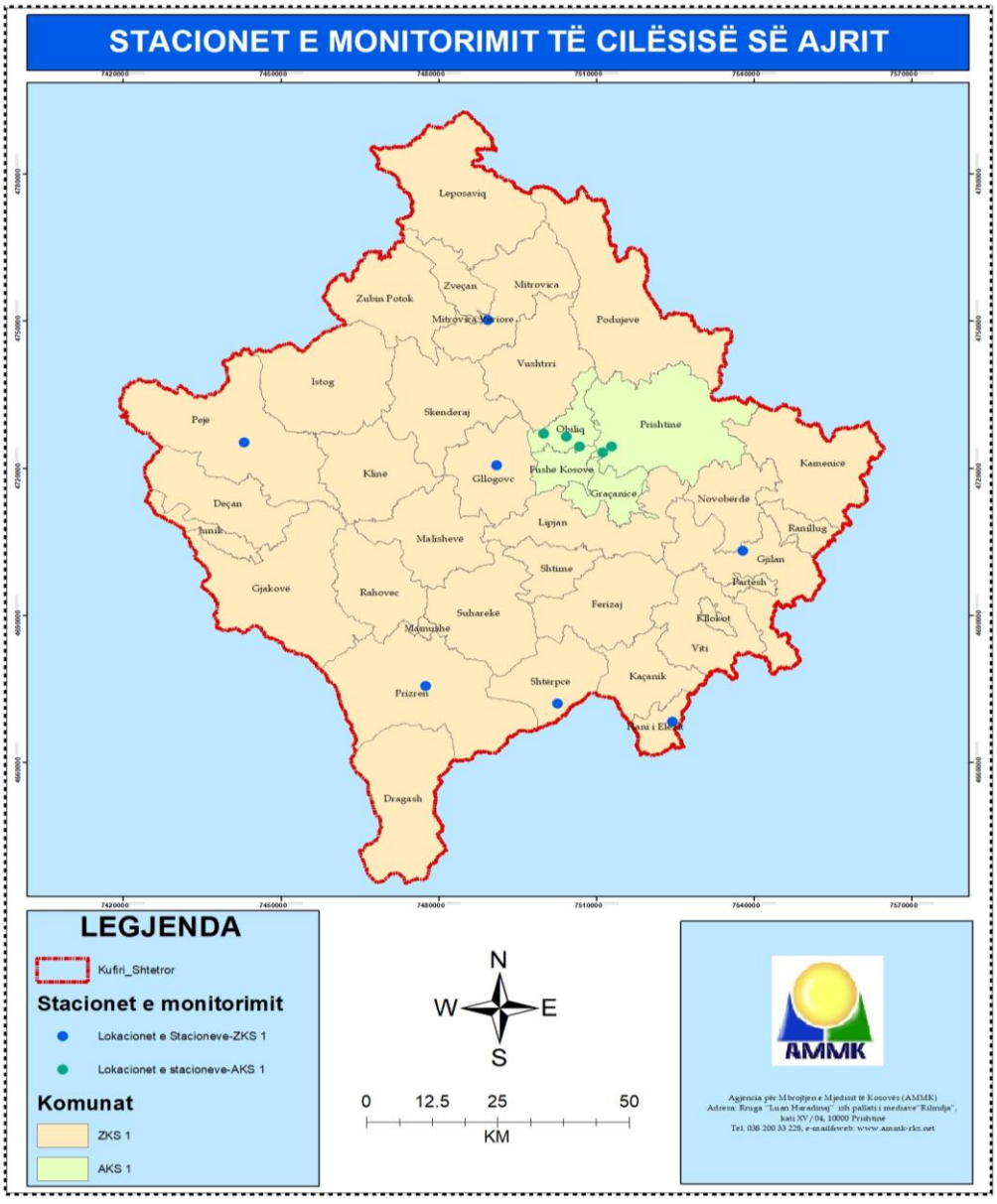

Slika 1. *Lokacija stanica za nadzor kvaliteta vazduha*

Nadzor kvaliteta vazduha – Nadzor kvaliteta vazduha je sistematska i dugoročna procena nivoa zagađivača merenjem kvaliteta vazduha u datom naselju. Nadzor kvaliteta vazduha se vrši za čestice prašine (PM10 i PM2,5) kao i četiri vrste gasova (NO2, SO2, O3 i CO). Tabela sa podacima o stanicama za praćenje i praćenim parametrima predstavljeni je u aneksu 1 izveštaja.

Standardi kvaliteta vazduha koji se primenjuju na praćenje kvaliteta vazduha na Kosovu definisani su Administrativnim Uputstvom br. 02/2011 za standarde kvaliteta vazduha, koji su predstavljeni u dodatku 2 ovog izveštaja, dok je Indeks kvaliteta vazduha predstavljen u dodatku 3. Online sistem nudi mogućnost informacija o stvarnom stanju i prognozi kvaliteta vazduha na teritoriji Republike Kosovo. Izveštavanje o kvalitetu vazduha iz mreže za nadgledanje administrira Hidrometeorološki Zavod Kosova. Nadzor kvaliteta vazduha na Kosovu je podeljen u dve oblasti: Aglomeracija -AKS1, sa stanicama HMZK, Rilindja, Obilić, Dardhishte i Palaj i Područije ZKS1, sa stanicama u Gnjilane, Peći, Prizrenu, Glogovcu, Brezovici, Mitrovici i Elez Han
(slika2).

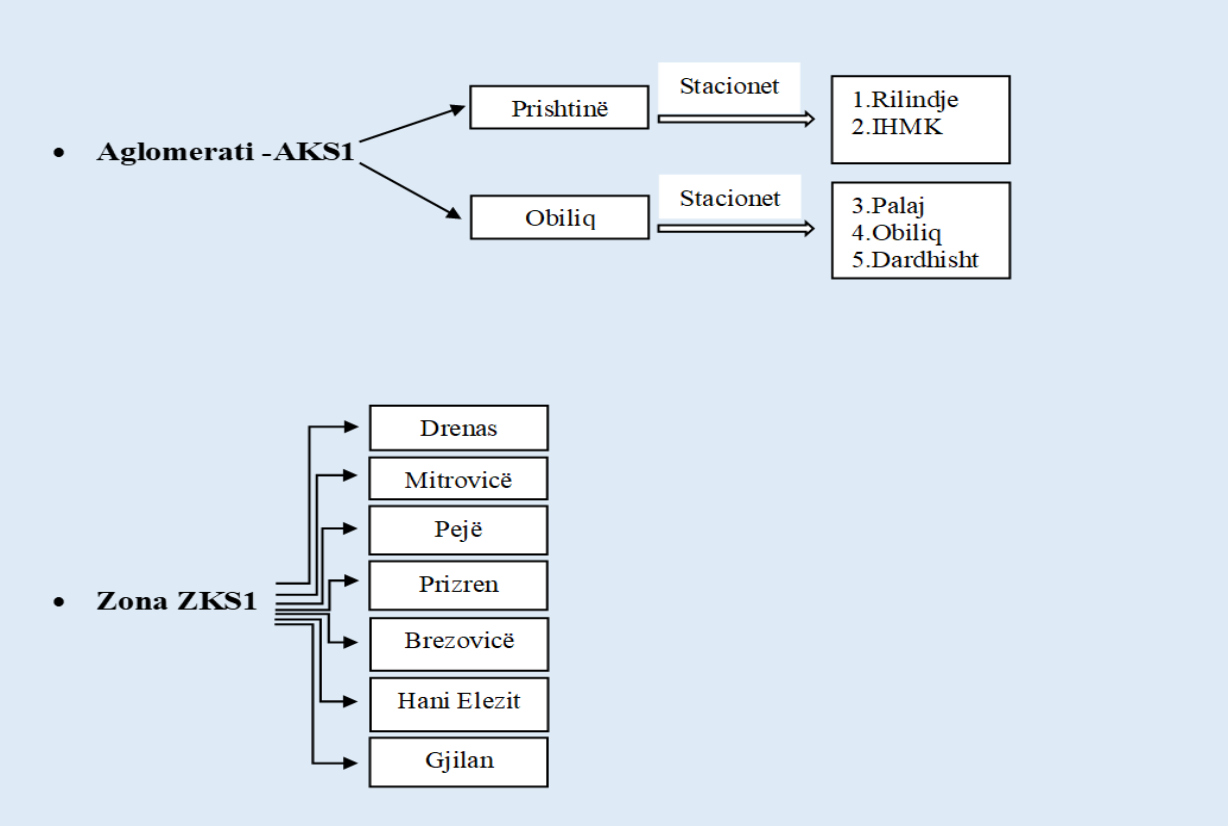

***Slika 2**. Aglomeracije za praćenje kvaliteta vazduha*

Na području AKS1 podaci pokazuju da nije bilo prekoračenja prosečnih godišnjih graničnih vrednosti prema standardnom parametru 40 µg/m3 PM10, kao i kod ostalih praćenih parametara, nije zabeleženo prekoračenje prosečnih godišnjih graničnih vrednosti ni u jednoj od stanica za praćenje. Dok broj dana sa prekoračenjima u 24 sata za parametar PM10, pokazuje da je bilo prekoračenja dnevnih graničnih vrednosti standarda od 50 µg/m3 za ovaj parametar u stanici Rilindja-Priština (59 dana) i u stanici Obilić (40 dana).

Tabela 1. Podaci o kvalitetu vazduha prema parametrima i nadzor stanicama u aglomeraciji KS1 za 2022. godinu.

Stanice	PM 10 µg/m^3	PM 2.5 µg/m^3	O3 µg/m^3	SO2 µg/m^3	NO2 µg/m^3	CO mg/m^3	Br. Dana sa prekoračenjem za PM10
Priština/HMZK	22.46	15.88	36.2	10.48	26.91	1.48	25
Priština/Rilindje	32.52	21.18	46.03	9.88	16.83	0.83	59
Palaj	18.41	12.05	48.02	11.3	9.78	0.09	6
Obilić	23.68	17.73	15.22	9.38	16.03	0.83	40
Dardhishtë	22.17	15.44	32.09	8.82	11.27	1.3	22

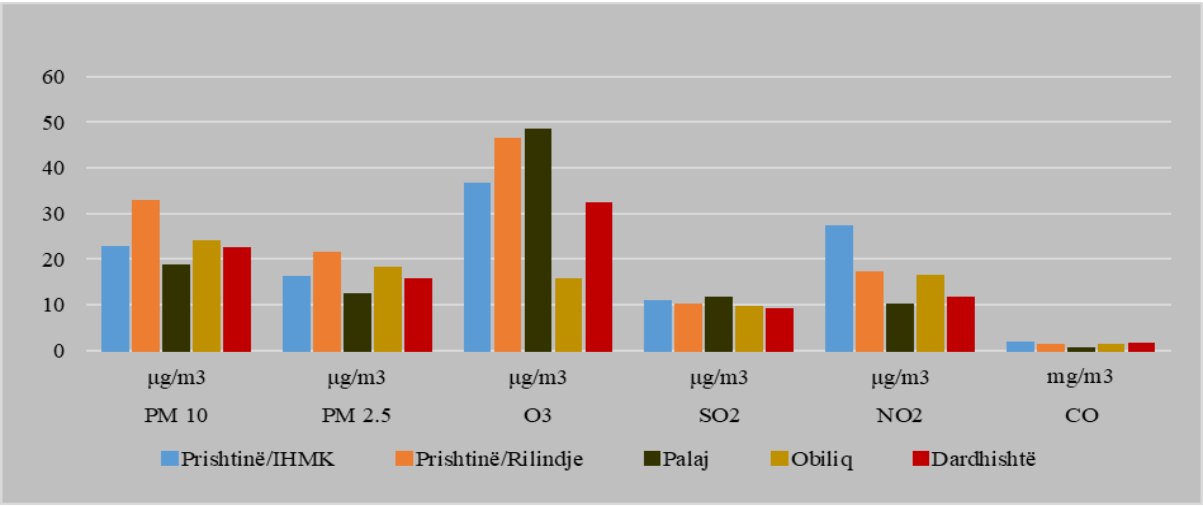

Slika 3. *Koncentracija praćenih parametara kvaliteta vazduha u AKS 1*

Podaci o kvalitetu vazduha za sedam nadzor stanica PKS1 pokazuju da nije bilo prekoračenja godišnjih prosečnih graničnih vrednosti po standardnom parametru 40 µg/m3 PM10, kao i kod ostalih praćenih parametara, nije zabeleženo prekoračenje prosečnih godišnjih graničnih vrednosti ni u jednoj od kontrolnih stanica.

Dok broj dana sa prekoračenjima u toku 24 časa za parametar PM10, pokazuje da je bilo prekoračenja dnevnih graničnih vrednosti standarda od 50 µg/m3 za ovaj parametar u stanici Gnjilane, gde je zabeleženo 52 dana sa prekoračenjima (tabela 2 i slika 4).

Tabela 2. Podaci o kvalitetu vazduha prema parametrima PKS1 i nadzor stanicama za godinu 2022

Stanice	PM 10 µg/m^3	PM 2.5 µg/m^3	O3 µg/m^3	SO2 µg/m^3	NO2 µg/m^3	CO mg/m^3	Br. Dana sa prekoračenjem za PM10
Glogovac	18.49	14.61	51.1	8.86	14.13	0.63	7
Mitrovica	25.46	18.48	29.01	20.57	11.65	0.41	30
Peć	23.56	17.25	58.22	9.33	15.48	0.63	27
Prizren	19.44	14.12	59.16	9.58	17.08	0.63	22
Brezovica	10.51	7.32	78.4	5.52	5.68	0.66	2
Elez Han	19.62	14.46	59.2	5.41	15.4	0.33	7
Gnjilane	30.25	24.17	51.97	3.72	21.21	0.65	52

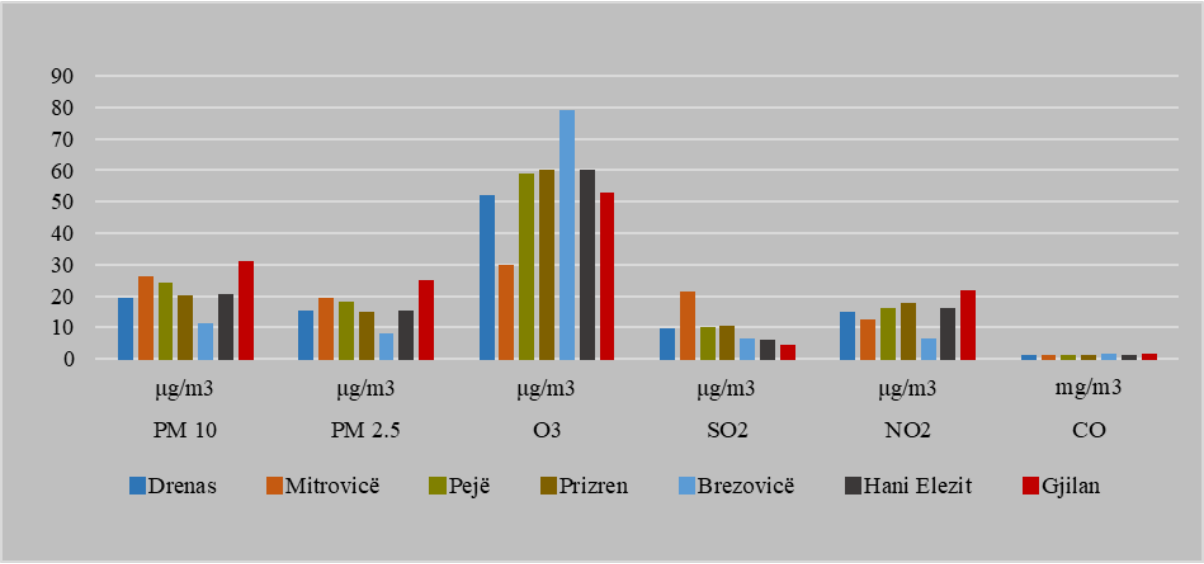

Slika 4. *Godišnja koncentracija parametara kvaliteta vazduha u PKS 1*

Trend kvaliteta vazduha - Što se tiče trenda godišnje koncentracije praćenih parametara, na osnovu godišnjih podataka za period 2013-2022, u poslednjoj godini se može uočiti značajno smanjenje koncentracije zagađujućih materija, što se takođe može dovesti u vezu sa preduzetim merama za smanjenje zagađenja.

Trend smanjenja koncentracije posebno je očigledan kod parametara PM10, PM2,5 i NO2 (slike 5, 6 i 9) i to za poslednje tri godine, dok se kod ostalih parametara O3, SO2 i CO (slike 7, 8 i 10) uočava linearniji trend u poslednje tri godine.

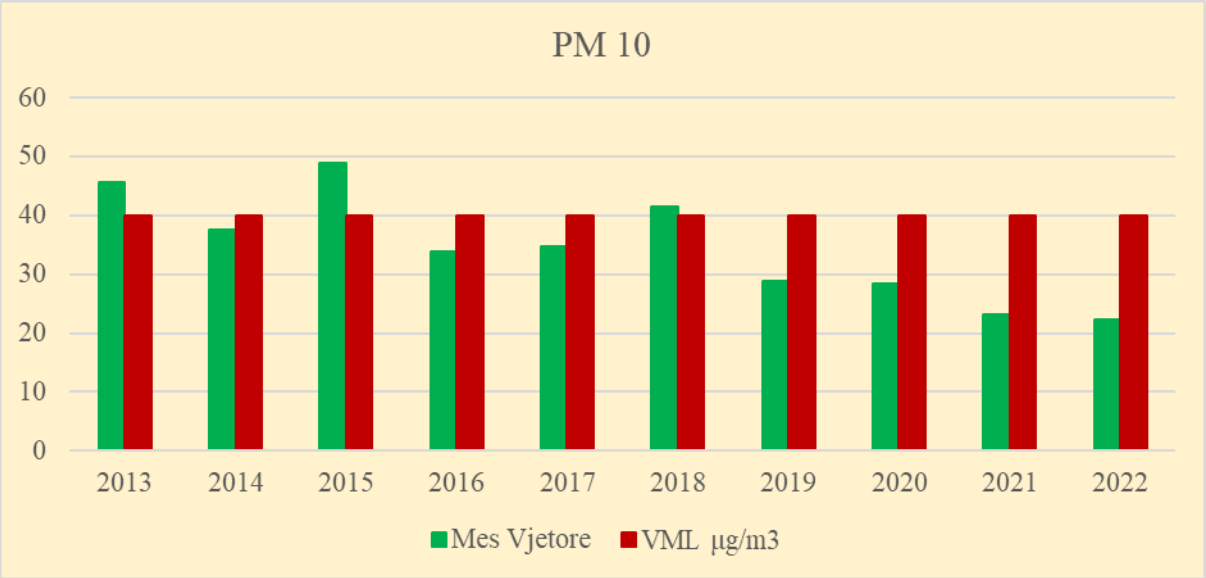

Slika 5. *Trend godišnjih proseka PM_{10} za godine 2013-2022*

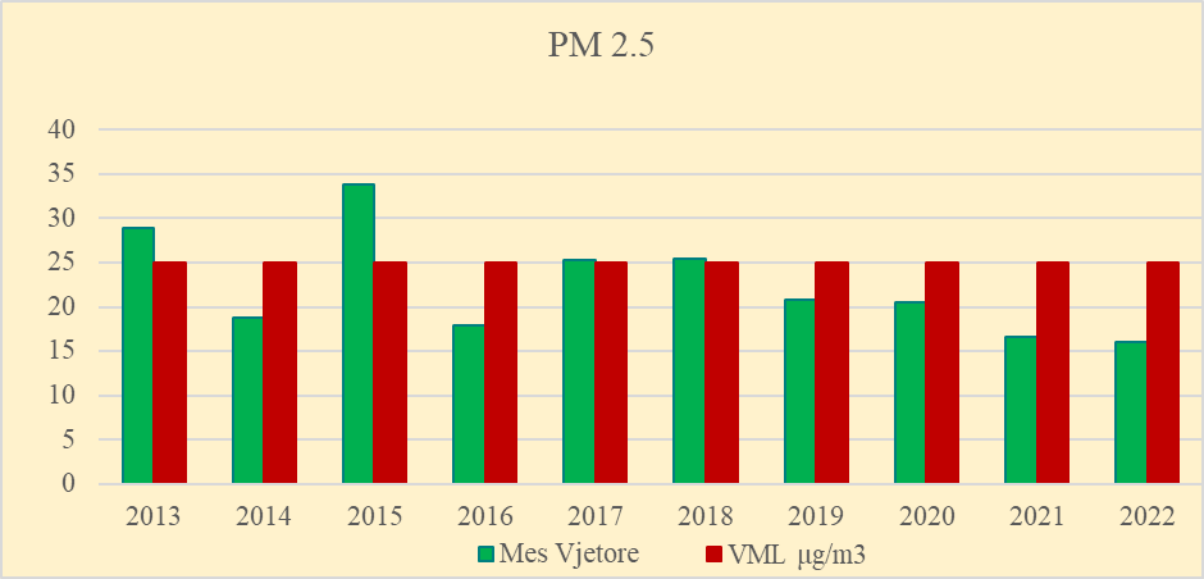

Slika 6. *Trend godišnjih proseka $PM_{2.5}$za godine 2013-2022*

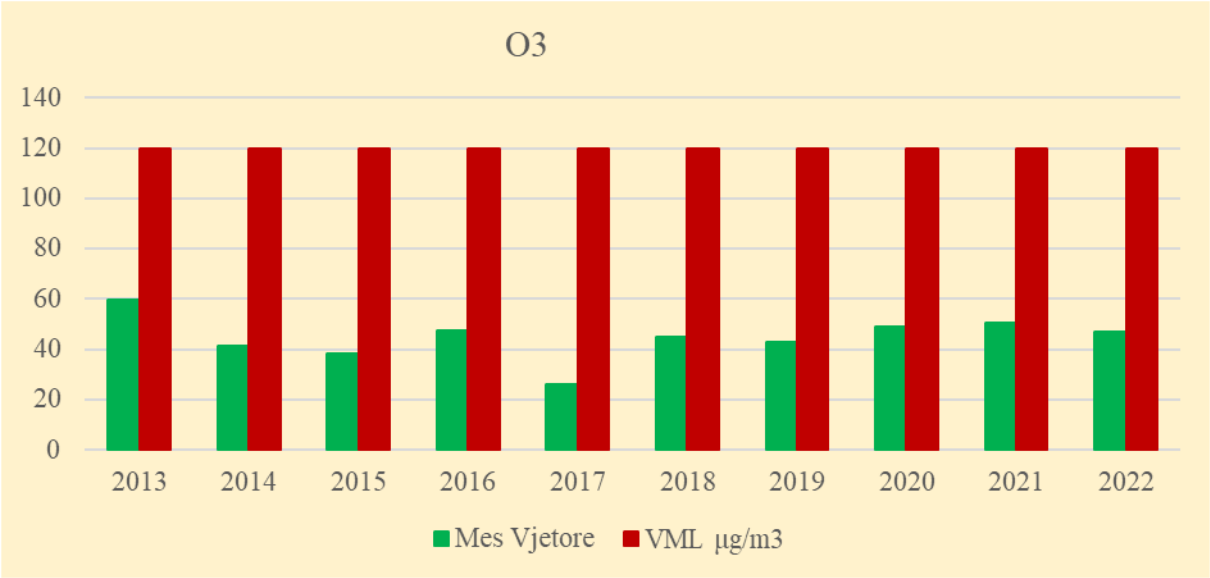

Slika 7. *Trend proseka O3 za godine 2013-2022*

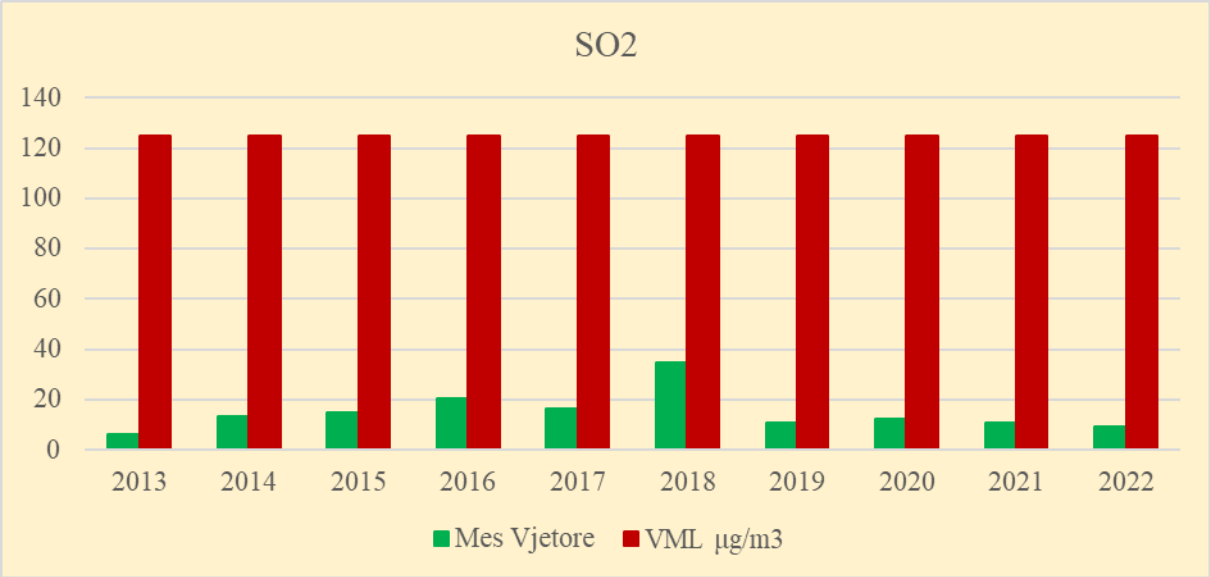

Slika 8. *Trend godišnjih proseka SO_2 za godine 2013-2022*

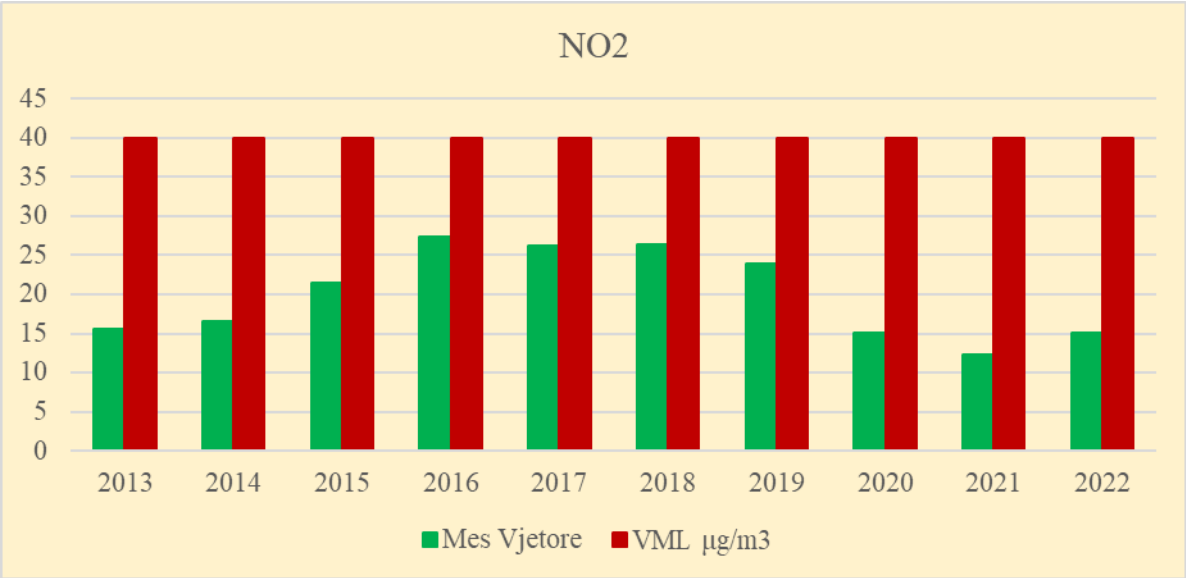

Slika 9. *Trend godišnjih proseka NO_2 za godine 2013-2022*

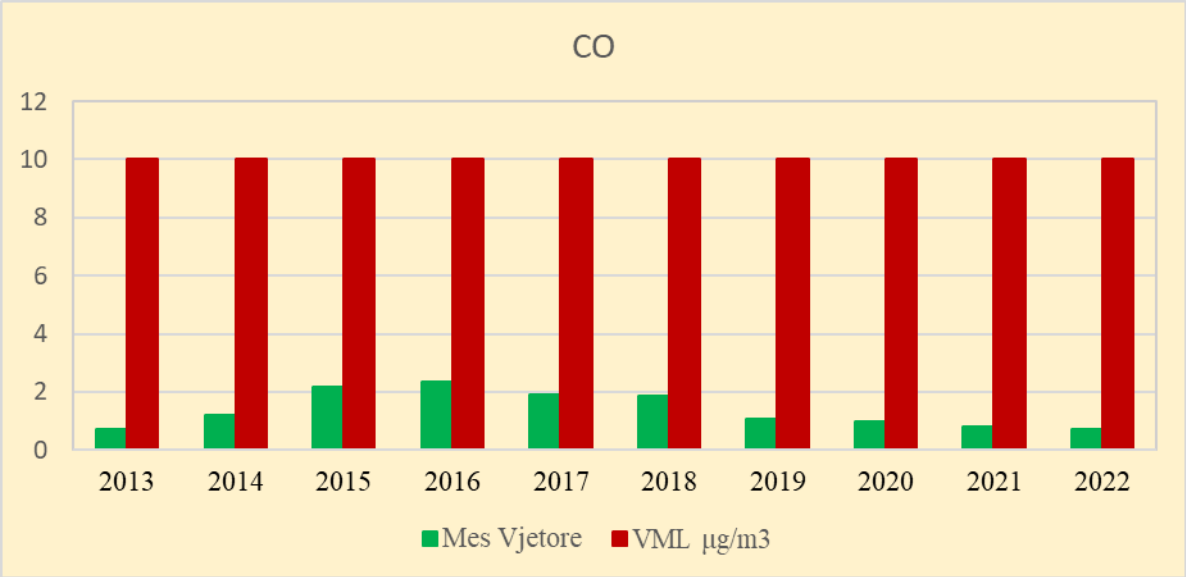

Slika 10. *Trend godišnjih proseka CO za 2013-2022 godinu.*

3.1.2. Emisije u vazduhu

Inventar emisija (oprema za merenje) daje procenu količine zagađujućih materija koje se ispuštaju u vazduh iz različitih izvora. Inventar je jedan od glavnih alata koji se koristi u upravljanju kvalitetom vazduha, jer pruža informacije putem kojih razumemo ko su doprinositelji zagađenja vazduha prema aktivnostima i izvorima, omogućavajući na taj način da se preduzmu efikasne postupke za smanjenje emisija kao i za poboljšanje kvaliteta vazduha životne sredine.

Kosovska Agencija za Zaštitu Životne Sredine, na godišnjem nivou, procenjuje emisije u vazduh, na osnovu potrošnje goriva. Tokom 2023. godine urađena je procena emisija u vazduh, na osnovu potrošnje goriva za 2021. godinu.

U tabeli 3 prikazani su podaci o glavnim zagađivačima prema izvorima zagađenja.

Tabela 3. Emisije u vazduh iz glavnih zagađivača prema izvorima emisije (tone/god) [2]

Izvori emisija	NO_2	SO2	PM2.5	PM10	PT[3]	NMVOC	CO
Energetika (proizvodnja energije i toplote)	16,046	107,735	210	507	751	90	564
Prerađivačka i građevinska	3,702	775	476	492	334	833	2,072

[2] *Godišnji Izveštaj KAZŽS-e za emisije u vazduh prema zahtevima CLRTAP prijavljene Evropskoj Agenciji za Životnu Sredinu (https://cdr.eionet.europa.eu/xk/un/clrtap/inventories/envyfo8xa/)*

[3] *Ukupna prašina.*

industrija							
Prevoz (avijacija, vozila i železnica)	9,776	895	381	381	381	476	1,257
Mali požari (komercijalni, stambeni i poljoprivredni)	2,315	686	10,726	11,018	11,598	8,840	58,237
Ukupno (tona/godišnje)	**31,839**	**110,091**	**11,793**	**12,398**	**13,064**	**10,239**	**62,130**

Kao što se vidi iz podataka prikazanih u tabeli, glavni izvor emisija zagađujućih materija NO2 i SO2 je proizvodnja energije i toplote, dok za zagađivače PM2,5, PM10, ukupnu prašinu i ugljen monoksid (CO), njihov glavni izvor su mala sagorevanja, koja uključuju stambene i komercijalne izvore. Saobraćaj je drugi izvor zagađenja NO2 nakon sektora proizvodnje električne energije, dok je prerađivačka industrija drugi sektor po zagađenju CO nakon malog sagorevanja.U poređenju sa emisijama iz 2020. godine, tokom 2021. godine došlo je do blagog povećanja emisija za većinu zagađujućih materija. Dok je tokom perioda 2014-2021, 2016. godina sa najvećim emisijama (slika11).

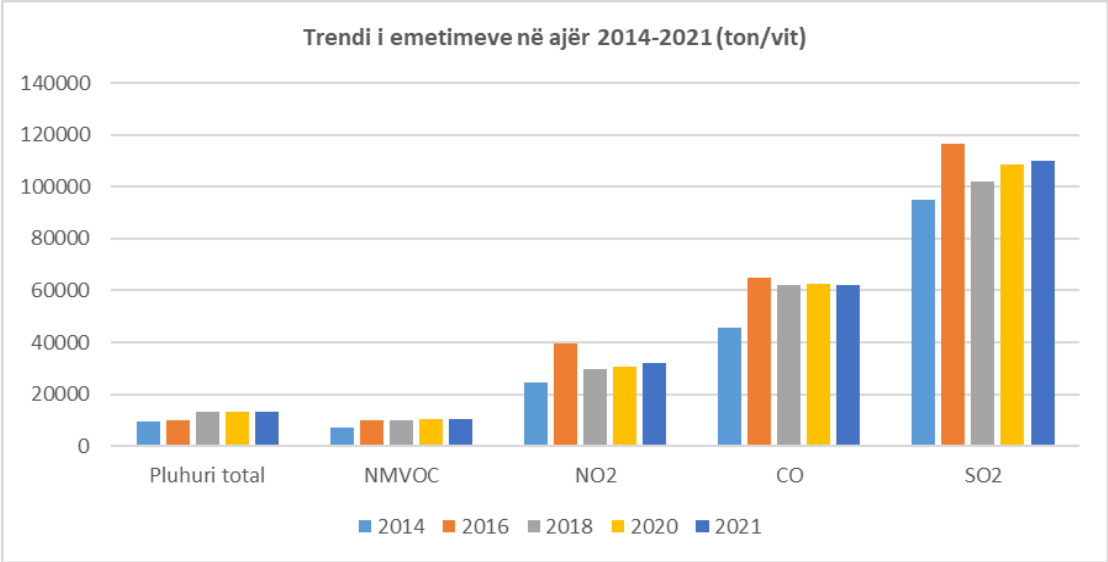

Slika 11. Trend emisija u vazduh 2014-2021 (tona/god.)

U cilju smanjenja zagađenja i smanjenja emisija iz različitih izvora, potrebno je osmisliti povoljne politike za korišćenje goriva koja imaju manje emisije u životnu sredinu, kao i za sprovođenje čistih tehnologija u proizvodne procese.Takođe se preporučuje da se favorizuje korišćenje alternativnog transporta, koji ima manje emisije u vazduh, i da se primeni vremensko ograničenje na korišćenje starih vozila i onih bez katalizatora.Među ostalim merama koje se moraju sprovesti su: povećanje energetske efikasnosti zgrada i povećanje zelenih površina i promocija,

kao i primena čistih tehnologija u industrijskim procesima u cilju smanjenja emisija u vazduh itd.

3.1.3. Emisija staklene bašte (GHG)

U okviru aktivnosti za 2023. godinu, KAZŽS je takođe procenila emisije gasova staklene bašte za 2021. godinu.
Godišnja emisija gasova staklene bašte na Kosovu za 2021. procenjena je na 10,617 Gg (Giga grama) CO2 ek, (ekvivalentno) ili oko 10,6 miliona tona CO2 eq. Glavni izvor emisije gasova staklene bašte je energetski sektor sa učešćem od 87% u ukupnim emisijama.
Drugi sektor je poljoprivreda, šumarstvo i korišćenje zemljišta sa 7%. Sektor otpada predstavlja 4% ukupnih emisija, dok sektor industrijskih procesa i upotrebe proizvoda predstavlja oko 2% (tabela 4).

Tabela 4. Ukupne emisije gasova staklene bašte na Kosovu, po sektorima za 2021 godinu

Kategorija (sektor)	**Gg CO_2 eq.**	**%**
Energija	9223	87
Industrijski procesi i upotreba proizvoda	178	2
Poljoprivreda, šumarstvo i korišćenje zemljišta	746	7
Otpad	470	4
Ukupne emisije	**10617**	**100%**

2021. godina, sa 10617 CO2 Gg eq, obeležila je trend povećanja emisija u odnosu na 2020. godinu, gde je izračunato 10266 CO2 Gg eq, i na 2019. godinu, gde je izračunato 9995 Gg CO2 eq.

Ukupna emisija gasova staklene bašte na Kosovu u velikoj meri zavisi od količine energije proizvedene iz uglja, koji je glavni izvor emisije gasova staklene bašte u našoj zemlji.

Ključne kategorije emisija gasova staklene bašte prema IPCC su: energetska industrija, drumski saobraćaj, prerađivačka i građevinska industrija, enterička fermentacija, odlaganje čvrstog otpada, proizvodnja cementa, gradske vode, direktne emisije iz upravljanja zemljištem, upravljanje đubrivom itd. Za više detalja prikazuje tabela 5.

Tabela 5. Ključne kategorije emisija za 2021. prema IPCC.

Kod kategorije prema IPCC	Kategorija prema IPCC	Emitovani gasovi staklene bašte
1.A.1	Energetske industrije	CO_2
1.A.3	Drumski transport	CO_2
1.A.2	Prerađivačka i građevinska industrija	CO_2
3.A.1	Enterička fermentacija	CH_4
1.A.4	Ostali energetski sektori	CO_2
4.A	Odlaganje čvrstog otpada	CH_4
2.A.1	Proizvodnja cementa	CO_2
4.D	Urbane vode i ispuštanja u vode	CH_4, N_2O
3.C.4	Direktne emisije N2O iz upravljanja zemljištem	N_2O
3.A.2	Upravljanje stajnjakom	CH_4
1.B.1	Čvrsta goriva	CH_4
3.C.5	Indirektne emisije N2O iz upravljanja zemljištem	N_2O

Glavni emitovani gas je CO_2 sa 88%, Metan (CH4) učestvuje sa oko 10% ukupnih emisija, dok N2O i HFC učestvuju sa oko 1% emisija (slika 12).

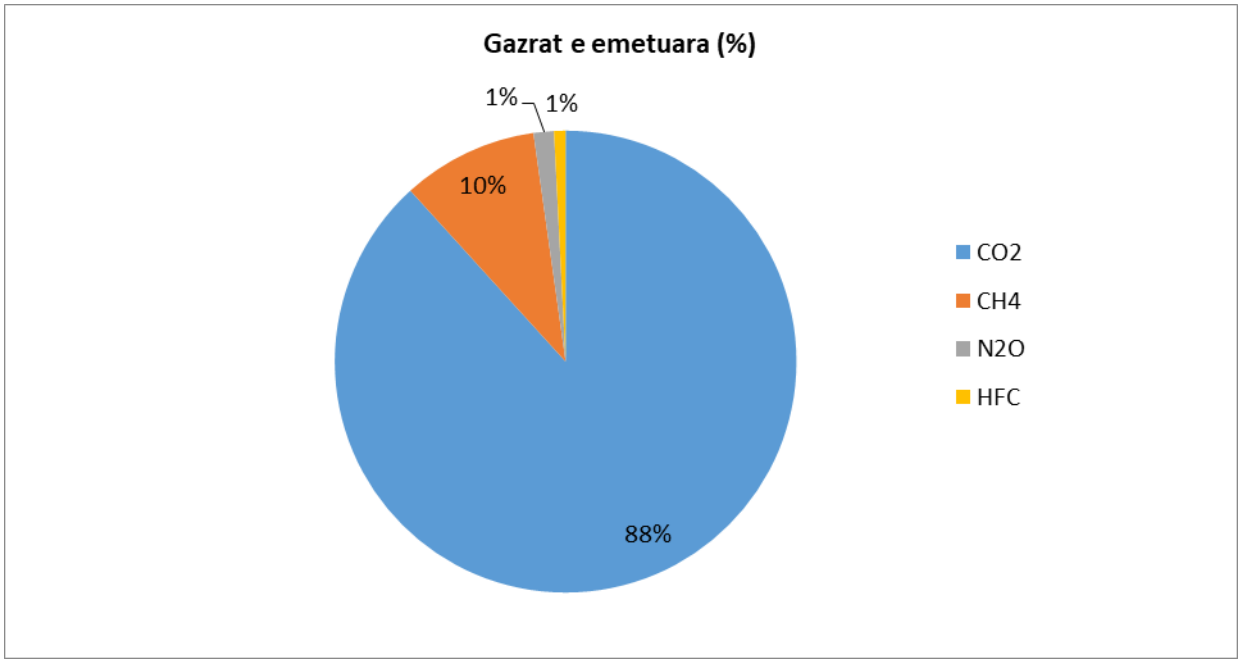

Slika 12. *Emitovani gasovi (%)*

3.2. Voda

3.2.1. Kvalitet površinske vode

Nadzor rečnih voda na teritoriji Republike Kosovo vrši Hidrometeorološki Zavod Kosova. Kvalitet ovih reka se utvrđuje na osnovu fizičkih, hemijskih i analiza teških metala.Nadzor mreža ima ukupno 54 mesta za uzorkovanje (nadzor stanice). Fizički parametri koji se trenutno prate su 10 fizičkih parametara (mereno 11 puta godišnje), 39 hemijskih parametara (mereno 11 puta godišnje) i 8 teških metala (2 puta godišnje).

U aneksima 4 i 5 izveštaja prikazane su rečne nadzorne stanice, parametri koji se prate i učestalost merenja.

U ovom izveštaju stanje vode se odražava preko pokazitelja (parametara): rastvoreni kiseonik (mg/l O2), biohemijska potrošnja kiseonika – $SHBO_5$ (mg/l O2), hemijska potrošnja kiseonika – SHKO (mg/l O_2), ukupni organski ugljenik-C (mg/l); Ukupni fosfor – P (mg/l), ukupna suspendovana materija-MTS (mg/L).

Vrednosti prikazane na grafikonu su prosečne vrednosti za 2022. godinu.

Parametri kao što su: rastvoreni kiseonik (O2), biohemijski utrošeni kiseonik 5 dana ($SHBO_5$), hemijski utrošak kiseonika (SHKO- IDI), pokazuju nivo organskog i bakteriološkog zagađenja vode koja je ušla u grupu parametara za koje se očekuje pritisak od gore navedenih pojava, dok prisustvo fosfora u vodi izaziva oksidaciju (P_{tot}).

Sliv Reke Beli Drim – U ovom slivu je izvršen izbor tačaka za praćenje za dve reke: reku Beli Drim i reku Erenik (slika 13), gde su ukupne suspendovane materije /mg/l (MTS) i one na stanicama za praćenje duž rečnog toka, isključujući referentne stanice (izvore), predstavljene kao prosečne godišnje podignute vrednosti.

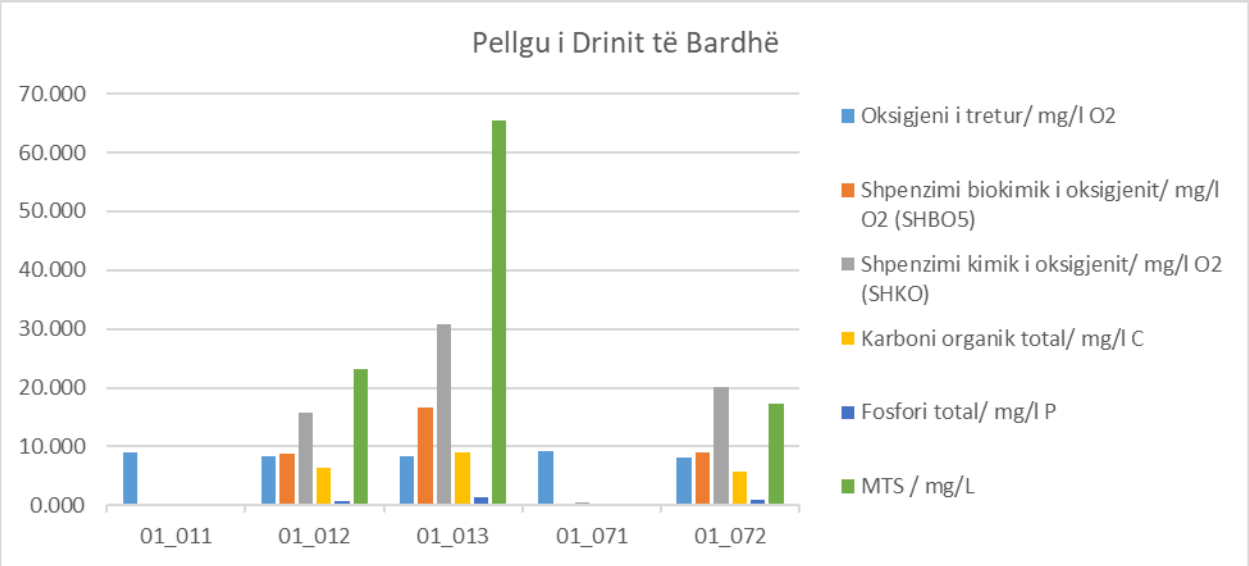

Slika 13. *Pokazitelji izabrani iz nadzora kvaliteta rečne vode - IHMK 2022 (sliv Belog Drima)*

Sliv Reke Ibar – U ovom slivu je izvršen izbor tačaka nadzora za ove reke: Ibar, Sitnica, Prishtevka, Gračanka i Drenica (slika 14), iz kojih se vidi da reka Prishtevka/Bresje, u skoro svim prikazanim parametrima, pokazuje veće vrednosti jer se sama reka nalazi duž najnaseljenijeg područja i obuhvata industrijska područja.

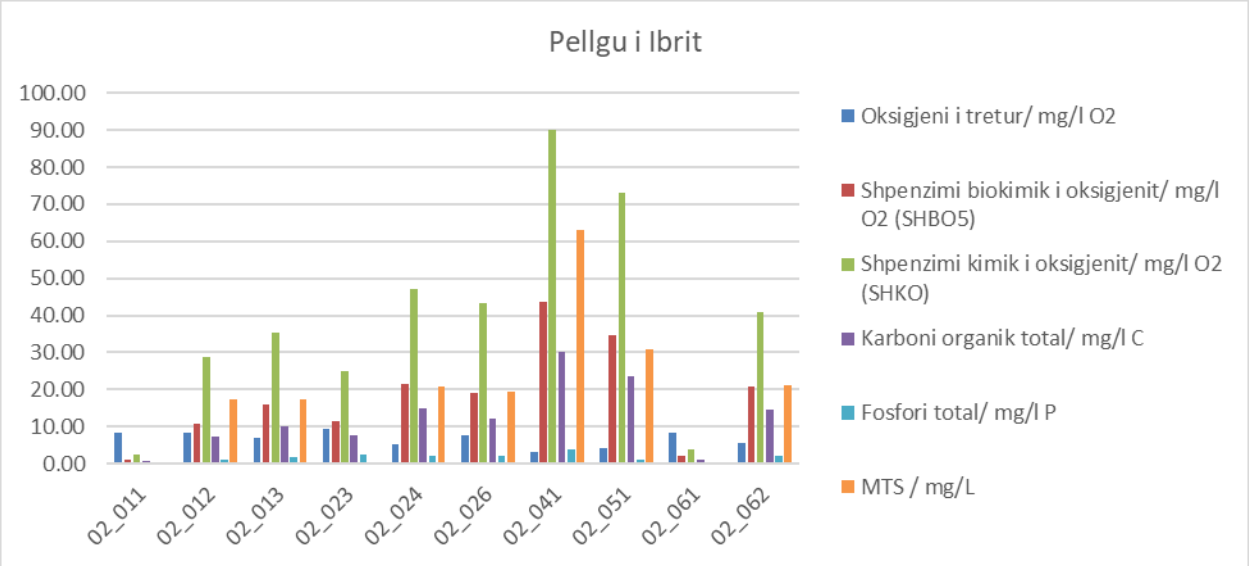

Slika 14. *Pokazitelj izabrani iz nadzora kvaliteta rečne vode - HMZK 2022 (sliv Reke Ibar)*

Sliv Reke Morava Binca i Lepenca - U slivu Binske Morave, reka Binska Morava je izabrana sa ukupno četiri stanice za praćenje (slika 15), gde je istaknuto povećanje parametara potrošnje hemijskog kiseonika. Dok su u Lepenskom basenu izabrane dve reke, Lepenci i Nerodimja, gde i ovde hemijski utrošak kiseonika pokazuje porast duž toka reke.

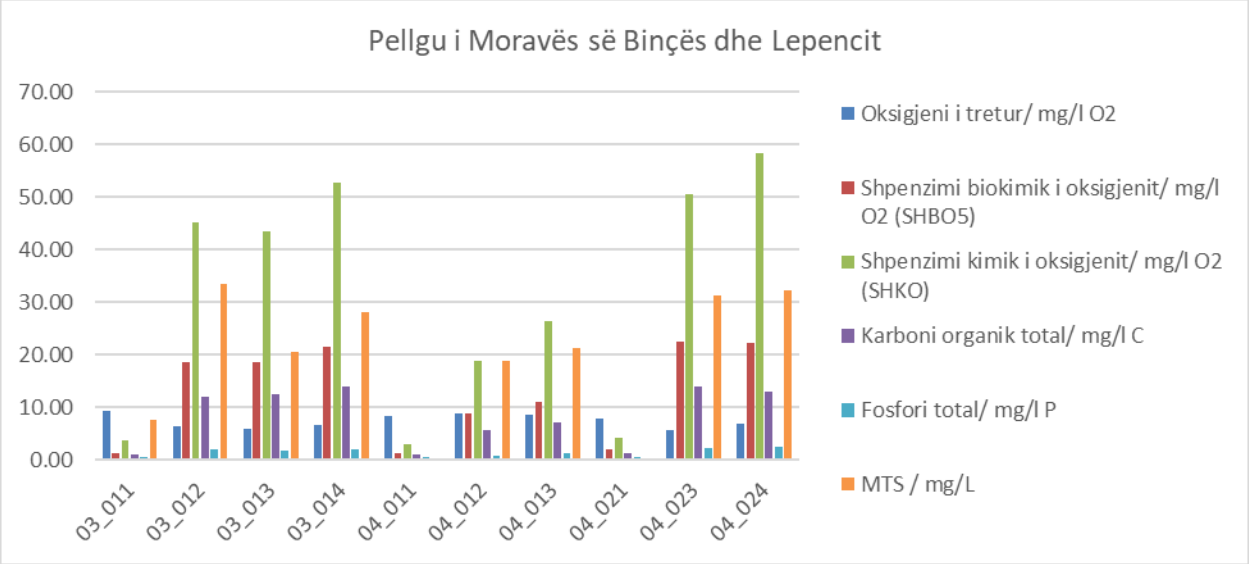

Slika 15. ***Pokazitelj izabrani iz nadzora kvaliteta rečne vode - HMZK 2022 (sliv Binče i Lepenci Morave)***

Na osnovu ova tri grafikona (teritorijalni obim u svim slivovima), pri čemu prisustvo količine ukupnog fosfora/mg/l P, iz urađenih analiza, pokazuje da količina fosfora u rečnim vodama ne predstavlja izražen uticaj na površinske vode jer su njegove vrednosti prikazane na dijagramima za 2022. godinu nalaze se između 0.19 mg/l P (Ibar Koshutovo) i 3.88 mg/l P (Pristevka/Bresje).

Takođe, pokazitelj Biohemijska Potrošnja kiseonika($SHBO_5$), tokom perioda praćenja za 2022. godinu, pokazuje da su izračunate vrednosti između 0,15 mg O2/l Beli Drim / Radavc i 43,65 mg O2/l, u reci Prishtevka /Bresje. Gde i za ovu godinu reka Prishtevka/Bresje pokazuje zagađenje sa najvišom prosečnom godišnjom vrednošću.

Iako u prirodnim uslovima čiste vode ne poseduju nikakvu količinu $SHBO_5$, ovo zagađenje je opravdano činjenicom da su površinske vode izložene ispuštanju zagađenih voda kroz koje se stvaraju optimalni uslovi za povećanje vrednosti $SHBO_5$.

Industrijski razvoj, urbanizacija i intenzivna poljoprivreda samo su neki od faktora koji utiču na kvalitet površinskih voda. Pritisci u vodama nastaju uglavnom kao rezultat povećanja zapremine ispuštene vode bez adekvatnog fizičkog, hemijskog i biološkog tretmana. Sve ovo utiče na povećanje vrednosti fizičkih, hemijskih i mikrobioloških parametara u vodnim tijelima. Ostali pritisci od padavina su pranje poljoprivrednih površina i drugih zagađujućih površina, što dovodi do povećanja suspendovanih materija, neorganskih materija (đubriva- N, P, K, NH_4^+ itd.) i organskih materija (PCB, Herbicid itd.). Među najvećim pritiscima na vodna tela su industrijski ispusti različitih aktivnosti.

Trend promene stanja voda za 2021. i 2022. godinu, u relevantnim nadzornim stanicama, pokazitelji (uključeni u ovu) ocenu prikazani su u tabeli 6.

Tabela 6. Trend kvaliteta rečne vode 2021-2022

Nadzorne Stanice	Rastvoreni kiseonik / mg/l O_2	Biohemijska potrošnja kiseonika / mg/l O_2 ($SHBO_5$	Hemijska potrošnja kiseonika / mg/l O_2 (SHKO-IDI)	Ukupni organski ugljenik / mg/l C	Ukupni fosforl/ mg/l P	Totalna suspendovana materija / mg/L (MTS)
RV01_011	↓	↔	↔	↓	↑	↔
RV01_012	↑	↓	↓	↓	↓	↑
RV01_013	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV01_071	↑	↑	↑	↑	↑	↔
RV01_072	↑	↓	↓	↓	↓	↑
RV02_011	↓	↓	↓	↓	↓	↓
RV02_012	↑	↓	↑	↓	↑	↑
RV02_013	↓	↓	↓	↓	↑	↑
RV02_023	↔	↔	↔	↔	Nema merenja	↔
RV02_024	↓	↓	↓	↓	↓	↓
RV02_026	↑	↓	↑	↓	↑	↓
RV02_041	↓	↓	↓	↓	↑	↑
RV02_051	↓	↓	↓	↓	↔	↓
RV02_061	↑	↑	↑	↔	↑	↓
RV02_062	↓	↓	↓	↓	↓	↓
RV03_011	↑	↓	↓	↓	↑	↓
RV03_012	↔	↓	↓	↓	↔	↑
RV03_013	↑	↓	↓	↓	↓	↓
RV03_014	↑	↓	↓	↓	↓	↓
RV04_011	↓	↑	↑	↑	↑	↔
RV04_012	↓	↓	↓	↓	↔	↑
RV04_013	↑	↓	↓	↓	↓	↑
RV04_021	↓	↑	↑	↑	↑	↓
RV04_023	↑	↓	↓	↓	↓	↓
RV04_024	↑	↓	↓	↓	↑	↑

I pored neposrednog zalaganja, nekontrolisanog korišćenja vodnih resursa i oštećenja rečnih korita, i dalje ostaje jedan od oblika degradacije naših vodnih resursa.

3.2.2. Količina površinske vode

Pored kvaliteta vode, HMZK prati i količinu vode.Praćenje količine vode vrši se preko hidrometrijske mreže, koju čini više mernih stanica duž reka, gde se vrše merenja količine vode. Na ovim stanicama se mere nivo (H) i Protok (Q).
U tabeli 7 prikazani su podaci o vodostaju H (cm) i proticaju (K) na hidrometrijskim

stanicama realizovani za 2022. godinu.

Tabela 7. Prosečne godišnje vrednosti vodostaja H (cm) prema mernim stanicama u 2022 godini i trend u odnosu na 2021 godini.

Merna Stanica	Pros. (cm) 2021	Pros. (cm) 2022
Gjonaj	241	213
Këpuz	132	114
Dećane	Nema merenja	49
Grykë	76	72
Drelaj	60	67
Prizren	44	Nema merenja
Mirushë	62	58
Klina	49	39
Leposavić	180	164
Vragoli	89	Nema merenja
Nedakovc	186	174
Glogovac	78	Nema merenja
Lluzhan	105	88
Lipljan	40	46
Mitrovica	63	72
Orllan	Nema merenja	22
Mramor	Nema merenja	13
Lupç i Epërm	Nema merenja	27
Konçul	217	231
Viti	37	35
Domorovc	107	102
Elez Han	78	71
Brod	41	37
Kačanik	41	43
Mlikë	Nema merenja	68

Na slici 16 prikazan je trend srednjih godišnjih vrednosti vodostaja H (cm) prema mernim stanicama za vremenski period 2021-2022. Iz grafikona se vidi da je u 2022. godini zabeležen negativan trend u pogledu godišnjih proseka vodostaja na većini mernih stanica. Pozitivan trend ili porast vodostaja zabeležen je na mernim stanicama u Drelaju, Mitrovici i Končulu.

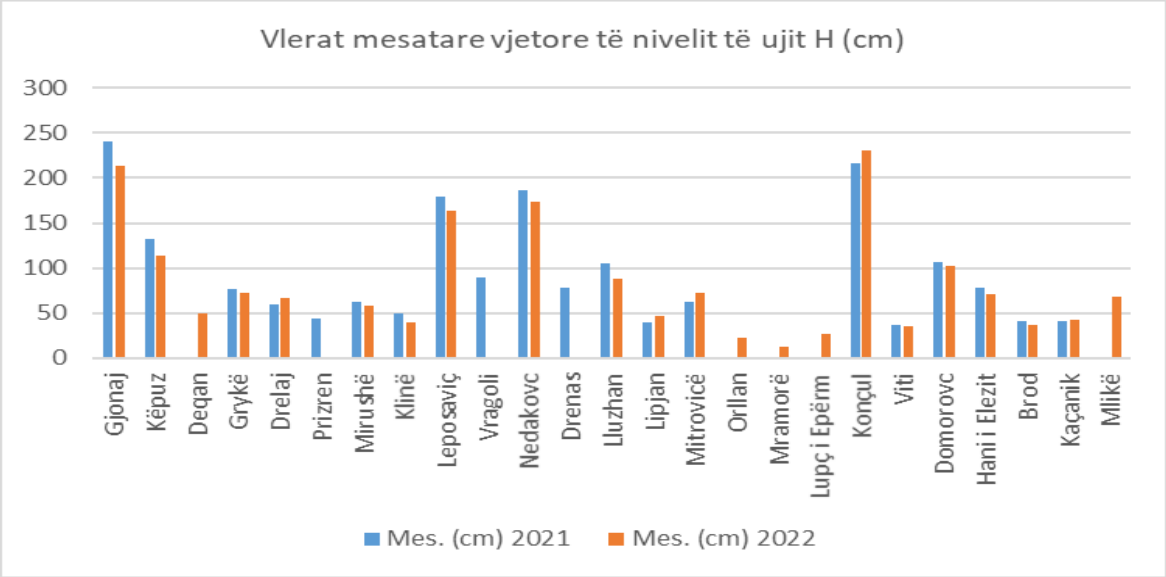

Slika 16. *Trend srednjih vrednosti vodostaja H (cm) 2021-2022 prema mernim stanicama.*

U tabeli 8 prikazan je trend srednjih godišnjih vrednosti proticaja K (m^3/sec) po mernim stanicama za vremenski period 2021-2022. Iz tabele se može videti da je u 2022. godini zabeležen negativan trend u pogledu godišnjih proseka protoka na stanicama: Gjonaj, Grike, Lluzhan i Brod, dok je pozitivan trend za merne stanice u Kačaniku.

Tabela 8: Prosečne godišnje vrednosti proticaja K (m^3/sec) prema mernim stanicama **2021-2022.**

Stanica	**Sred.(m^3/sec) 2021**	**Sred.(m3/sec) 2022**
Gjonaj	89.649	61.209
Dećane	Nema merenja	1.74
Grykë	4.842	4.221
Prizren	1.943	Nema merenja
Lluzhan	3.819	2.088
Brod	1.394	1.282
Kačanik	0.975	1.045
Mlikë	Nema merenja	1.367

3.2.3. Tretman zagađene vode

Kosovo još uvek nije razvilo sistem tretmana zagađenih voda, jer je u fazi izgradnje postrojenja za tretman otpadnih voda. Prema podacima RAUV-a, usluga za sakupljanje zagađene vode u području RKV-a tokom 2022. godine bila je ponuđena za 65% stanovništva[4].

[4] *Nivo usluga koje pružaju licencirani provajderi - Usklađenost sa uslovima licence, RAUV 2022*

Sakupljena otpadna voda se ispušta u oko 25 vodnih tela u uglavnom neprečišćenom stanju, iako je zakonodavstvo na Kosovu za tretman urbanih i industrijskih otpadnih voda regulisano Administrativnim uputstvom br. 30/2014, zahteva da svi zagađivači izvrše prethodni tretman zagađenih voda pre ispuštanja u vodna tela.

Prečišćavanje otpadnih voda od strane RKV-a i dalje ostaje na niskom nivou sa samo 25% ukupne količine otpadne vode koju potrošačima fakturiše sve RKV. Očekuje se da će se ovaj procenat povećati, kao ishod ulaganja u postrojenja za otpadne vode. Do sada je u funkciji 7 postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. Ovih sedam postrojenja/sistema tretiraju otpadne vode iz stambenih objekata: Srbica, Gornji Prekaz, Donji Prekaz, Ternavc (upravlja RKV Mitrovica), Mramor i Harilač (upravlja RKV Priština), deo urbanog područja grada Prizrena (upravlja RKV Južni Hidroregion), gradsko područje Peja RKV, gradsko područje Peć RKV, gradsko područje i deo urbanog područja grada Đakovice (upravlja RKV Đakovica).

Prema prijavljenim podacima, u svim ovim sistemima za prečišćavanje, obavljena ispitivanja su pokazala da je prečišćena voda 100% u skladu sa standardima biohemijske potrebe za kiseonikom i hemijske potrebe za kiseonikom.

Postrojenja za preradu vode u Gnjilanu, Prištini, Kosovu Polju, Obiliću i Mitrovici su takođe u fazi realizacije radova i puštanja u rad. Postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda za Podujevo i Uroševac su takođe u procesu planiranja.

U ruralnim područijama postoji još nekoliko postrojenja za prečišćavanje zagađene vode sa malim kapacitetom, na lokacijama: Skivjan (Đakovica), Kuk/Kosave (Dragaš), Vrelle/Medvec (Lipljan), Hallak i Madh (Lipljan), Kramovik (Orahovac), Volljak (Kljina), Marmull (Đakovica), Pečka Banja (Istog) i Orllan (Podujevo).

Zemljište/tlo

Zemljište (tlo) je jedna od bitnih komponenti zemlje, koja igra nezamenjivu ulogu u ciklusima prirode, posebno u ciklusima vode i hranjivih materija. Zemljište je izvor 90% sve proizvodnje hrane, vlakana i goriva, a takođe predstavlja vredne sirovine za sektor hortikulture i građevinarstva.[5]

Strategija EU za zemljište 2030. postavlja okvir i konkretne mere za zaštitu i obnovu zemljišta i da obezbedi njeno korišćenje na održiv način. Definiše viziju i ciljeve za za postizanje zdravog zemljišta do 2050. godine, sa konkretnim akcijama do 2030. godine.[6]

Implementaciju politika za zaštitu zemljišta i njeno korišćenje na održiv način takođe treba da sprovodi Vlada Republike Kosovo, pošto smo deo Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU i nastojimo da budemo integrisani deo ove unije.

Strategija za poljoprivredu i ruralni razvoj 2022-2028 koju je izradilo MPŠRR, orijentisana je na razvoj poljoprivrede i ruralnih područja Kosova, na transformaciju agro-ruralne ekonomije, au manjoj meri na razvoj i održivo korišćenje zemljišta uopšte.

3.3.1. Korišćenje zemljišta u poljoprivredi

Korišćenje poljoprivrednog zemljišta u ekonomske i infrastrukturne svrhe na Kosovu nije u skladu sa konceptima održivog razvoja. Zauzimanje poljoprivrednog zemljišta sa čvrstom betonskom infrastrukturom, bilo za stanovanje ili poslovanje, otvaranje novih puteva, posebno proširenje ili otvaranje novih autoputeva, kontinuirano utiče na smanjenje poljoprivrednog zemljišta. Procesu promene namene poljoprivrednog zemljišta slobodno prethodi korišćenje ovih zemljišta za izgradnju. S druge strane, višestruka fragmentacija poljoprivrednog zemljišta na male parcele predstavlja još jedan vid smanjenja korišćenja poljoprivrednog zemljišta za uzgoj agroekonomskog bilja.

Uopšteno govoreći, korišćenje poljoprivrednog zemljišta, kao i pašnjaka, postepeno se menjalo, s tim što su migracije iz ruralnih u urbana područja i stalne migracije u zapadne zemlje bile kontinuirane.

Prema Zelenom izveštaju koji je objavilo MPŠRR, korisna površina poljoprivrednog zemljišta iznosi 420.326,60 ha. Najveću površinu zemljišta zauzimaju livade i pašnjaci (što čini 51% korišćene površine poljoprivrednog zemljišta). Kategorija

[5] *https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/soil*
[6] *https://environment.ec.europa.eu/topics/soil-and-land/soil-strategy_en*

obradive zemlje - oranica ima učešće od 44% u ukupnom poljoprivrednom zemljištu. Površina zasada drveća čini 2% ukupne površine, vinograda 1%, a bašta 1.8% (tabela 9).

Tabela 8. Korišćenje poljoprivrednog zemljišta po kategorijama[7]

Korišćenje poljoprivrednog zemljišta	**Površina (ha)**	**Površina (%)**
Oranice - njive	188.375	44%
Bašte	8.491	1.8%
Plantaže drveća	10.144	2.4%
Zasadi vinograda	3.471	0.8%
Rasadnici	140	0.2%
Livade i pašnjaci	217.107	51%
Ukupna korisna površina poljoprivrednog zemljišta	**427.728**	**100%**

Privatizacija poljoprivrednog zemljišta od strane Kosovske agencije za privatizaciju je nastavljena i poslednjih godina. Prodaja poljoprivrednog zemljišta i njihova privatizacija u 2021. godini imala je rast od 0.4% u odnosu na prethodnu godinu. Ukupna prodata površina poljoprivrednog zemljišta do 2021. godine iznosila je 30.823 ha. Najveća površina prodanog zemljišta bila je u regijama; Peć-11.687 ha, Prizren sa 667.159 ha, Mitrovica sa 634.911 ha, Gnjilane sa 326.317 ha i region Prištine sa 285.159 ha.[8]

3.3.2. Praćenje zemljišta

Praćenje zemljišta bi trebalo biti deo programa monitoringa životne sredine. Monitoring zemljišta trenutno nije uključen u integrisani sistem opšteg monitoringa životne sredine.

Dve glavne institucije odgovorne za praćenje zemljišta kao što su: MPŠRR preko Poljoprivrednog instituta i MŽSPPI preko Hidrometeorološkog zavoda. Poljoprivredni institut Kosova (IBK) je odgovoran za praćenje poljoprivrednog zemljišta, dok je Hidrometeorološki zavod (IHMK) odgovoran za praćenje zagađenog industrijskog zemljišta i drugih faktora zagađivanja na javnim površinama. Trenutno IHMK ima nedostatak kadrova za nadgledanje zemljišta i nedostatak laboratorijskih alata za ovu namenu, iako postoji određena tehnička oprema za analizu tipa XRF (sa radioaktivnim zracima) na teške metale, mlin za mlevenje zemlje, ovi alati su iz donacije EU projekta.

Od posebnog značaja je praćenje zagađenja zemljišta u industrijskim, rudarskim i drugim potencijalno zagađujućim područjima, u cilju evidentiranja i utvrđivanja

[7] *Zeleni izveštaj 2022, MPŠRR*
[8] *Zeleni izveštaj 2022, MPŠRR*

nivoa zagađenja. Ovo praćenje bi pomoglo u identifikaciji indikatora zagađenja tla, pružanju informacija o područjima sa kontaminiranim zemljištem, informacija o varijabilnosti u ekosistemu tla, mogućnostima rizika od zagađenja tla i pružanju relevantnih informacija za pripremu politika o rehabilitaciji, korištenju zemljišta i rešavanju problema sa upravljanjem zemljištem.

3.3.3. Zagađenje tla

U nedostatku kontinuiranog praćenja stanja tla (tla), teško je prikupiti podatke i oceniti njihovo stanje. Međutim, na osnovu podataka iz različitih projekata, izveštaja i evaluacija za sektorske uticaje na stanje tla(zemljišta), može se zaključiti da postoji više različitih izvora njegovog zagađenja (tabela 10).

Zagađenje zemljišta (tla) uglavnom uzrokuju privredni zagađivači i rudarska industrija, hemijski preparati koji se koriste u poljoprivredi, transport, otpad, neprečišćene gradske i industrijske otpadne vode itd.

Industrijsko zagađenje, posebno stvaranjem opasnih materija, jedan je od najčešćih oblika koji se susreću u celoj zemlji. Trenutno se 17 lokacija sa otpadom i opasnim hemikalijama koje se nalaze u različitim industrijskim područjima procenjuju kao izvori zagađenja tla. [9]U drugom uglu, oblici fizičke degradacije zemljišta, posebno zemljišta oko reka, su pod stalnim pritiskom degradacije i zagađenja upotrebom inertnih sredstava. Na celoj teritoriji Kosova, degradirana površina zemljišta oko reka procenjuje se na preko 1762 ha. [10]Na kom, stepenu su zagađenja zemljišta oko ovih industrijskih lokacija opasnim otpadom i hemikalijama još uvek nije poznato. Isto tako, ne raspolažemo podcima o stepenu zagađenja pojedinih poljoprivrednih površina kao rezultat upotrebe hemijskih preparata za zaštitu bilja od štetočina. Prema podacima MPŠRR, tokom 2019-2022. godine uvezeno je oko 220.785.538,02 kg hemijskih preparata i đubriva. Od Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja nemamo tačne podatke o tome koliko je utrošena ova količina hemijskih preparata ili hemijskih đubriva.

Tabela 9. Izvori zagađenja zemljišta na Kosovu

Poljoprivreda	**Komunalni otpad**	**Sanitarne deponije**	**Hemikalije i opasan otpad**	**Industrija**	**Rudnici**	**Drugi izvori**
Loše poljoprivredne prakse. Upotreba pesticida i đubriva bez nekog kriterijuma	Neefikasno upravljanje čvrstim otpadom. Bacati ih na zemlju bez kriterijuma i standarda	Oticanje otpadnih voda i odlaganje otpada sa loše vođenih deponija	Nebezbedno skladištenje hemikalija i opasnog otpada	Loše upravljanje industrijskim otpadom i njegovo odlaganje na	Emisije štetnih materija iz rudnika i sa odlagališta	Skladišta starih automobila i automehaničarske radionice

[9] *Izveštaj o opasnom industrijskom otpadu na Kosovu 2019, MSPP/AMMK*
[10] *Izveštaj o ekološkom stanju reka uzrokovanim korištenjem peska i šljunka, 2022, AMMK*

				zemljišne površine bez kriterijuma i standarda	rudarskog otpada	
Utrošeno je 78.976.185 kg različitih vrsta đubriva, dok je tretirano pesticidima 122.138 ha zemlje	Identifikovane su 763 divlje deponije kojima se ne upravlja	Postoji 8 sanitarnih deponija kojima se ne upravlja prema standardima i kriterijumima	Identifikovano je oko 17 lokacija opasnih hemikalija i otpada	Nekoliko velikih industrijskih operatera radi, stvarajući industrijski otpad	Postoje desetine rudnika i odlagališta rudarskog otpada koji nisu sanirani	Korištena ulja i ostali automobilski otpad

Prema procenama stanja životne sredine faktori koji su uticali na pogoršanje stanja zemljišta su;

- Neefikasna implementacija zakonske infrastrukture za zemljište i nedostatak strategije za zaštitu zemljišta od zagađenja;
- Promena namene zemljišta i korišćenje za građevinsku infrastrukturu, saobraćaj, privredne aktivnosti, fragmentaciju zemljišta i nedostatak komasacije zemljišta;
- Ispuštanja emisija zagađujućih materija iz teške industrije i rudnika, privrednih subjekata, neprečišćenih gradskih i industrijskih voda, poljoprivrednog i urbanog otpada, itd.
- Nepostojanje sistema za praćenje tla i određivanje stepena zagađenja,
- Nedostatak programa za sanaciju i tretman kontaminiranog industrijskog i rudarskog zemljišta.

3.4. Upravljanje otpadom

Upravljanje komunalnim otpadom i dalje je put sa mnogo izazova, kako za lokalni tako i za centralni nivo. Postoji solidna zakonska osnova koja reguliše upravljanje otpadom, kao i dokumenti kao što je „Strategija i akcioni plan“ za integrisano upravljanje otpadom na Kosovu, dok na lokalnom nivou, sve opštine su izradile petogodišnje opštinske planove upravljanja otpadom, kao i propise o upravljanju otpadom. U ovim planskim dokumentima predviđeno je mnoštvo ciljeva i aktivnosti. Međutim, i pored toga što se na putu zalaganja za unapređenje stanja upravljanja otpadom i dalje se nailazi na poteškoće različite prirode.

AMMK konstantno prati stanje u ovom sektoru i na osnovu nalaza ocenjuje da je u gotovo svim opštinama došlo do poboljšanja stanja upravljanja otpadom. Tako je na

osnovu podataka iz izveštaja opština, monitoringa na terenu, procenila da je došlo do povećanja stepena pokrivenosti uslugama prikupljanja otpada, povećanja naplate, uklanjanja i čišćenja divljih deponija, kao i poboljšanja u oblasti ispunjavanja zakonskih obaveza sa lokalnog nivoa.

Sa centralnog nivoa postoje inicijative za implementaciju projekata predviđenih strategijom i akcionim planom, kao što su studije izvodljivosti za sanitarne deponije, nekorišćenje ili primena takse za plastične kese, istraživanje situacije oko početka implementacije sistema vraćanja depozita za boce i limenke i početak realizacije ovog cilja, cirkularna ekonomija itd. Takođe, saradnja sa spoljnim donatorima koji nas podržavaju u izgradnji kapaciteta, direktnim ulaganjima u tehničku opremu i softver za realizaciju projekata i drugim aktivnostima u sektoru upravljanja otpadom.

AMMK (KAUO) ocenjuje da je vreme da akteri odgovorni za upravljanje komunalnim otpadom pokrenu inicijative koje vode na integrirano upravljanje otpadom, pre svega primenu **3R modela** (smanjenje nastajanja otpada, njegovo ponovno korištenje, kao i reciklaža), budući da se samo ovaj oblik upravljanja otpadom sastoji od održivosti i drugih koristi, bilo ekoloških, ekonomskih ili društvenih.

Drugi spektar otpada za koji još uvek ne postoji odgovarajuće upravljanje je opasan otpad, deo bolničkog otpada, životinjski otpad, građevinski otpad i otpad od rušenja, otpadne gume, otpadna ulja i dr., čije stanje i dalje predstavlja veliki izazov za dobrobit životne sredine.

Naravno, za ove vrste otpada potrebne su konkretne analize i istraživanja, pre svega radi jasnijeg uvida u njihovo stanje, ali i konkretna ulaganja kako bi se njihovo upravljanje stavilo pod njihovu punu kontrolu, kako bi se njihovo stanje poboljšalo, a samim tim i eliminisao negativan uticaj na zdravlje i životnu sredinu.

Stanje sanitarnih deponija za odlaganje komunalnog otpada iz godine u godinu nastavlja da se pogoršava kao rezultat brojnih faktora, sa posebnim akcentom na neadekvatno upravljanje njima, nedostatak investicija, prekoračenje planskih kapaciteta za odlaganje otpada itd.

Upravljanje industrijskim otpadom i aktivnim industrijskim deponijama, ali i nasleđenim od rudarskih i industrijskih aktivnosti, predstavlja specifičan problem za životnu sredinu. Njihovo stanje nije u potpunosti poznato, pa je potrebno u budućnosti izvršiti procenu i izraditi planove i projekte za njihovo upravljanje i sanaciju.

Treba naglasiti da trenutni sistem upravljanja otpadom na Kosovu ne pruža potpune

podatke o stvaranju, prikupljanju, tretmanu i eliminaciji otpada, što predstavlja izazov za procenu stanja u ovom sektoru. Stoga je potrebno da akteri odgovorni za upravljanje otpadom izgrade sisteme za vođenje podataka i izveštavaju o stanju upravljanja otpadom.

Redovno i provereno izveštavanje o upravljanju otpadom je najsigurniji način da se upozna i ispravno proceni stanje u ovom sektoru, te da na osnovu nalaza pokušamo preduzeti konkretne mere i radnje za poboljšanje stanja u sektoru upravljanja otpadom.

3.4.1. Stvaranje komunalnog otpada

Podaci o količini generisanog otpada na nivou opština dobijeni su iz izveštaja opština AMMK-u. (KAUO) U cilju lakšeg izveštavanja, AMMK(KAUO) je uz podršku GIZ-a razvila sistem elektronskog izveštavanja. Za 2022. godinu po prvi put je izveštavanje obavljeno putem web aplikacije, gde je izveštaj podnelo 33 opštine. S obzirom da je ovaj format izveštavanja urađen po prvi put, naravno, bilo je izazova u razumevanju rada web aplikacije, te su shodno tome prijavljeni podaci još uvek u procesu provere, dok su podaci prikazani u ovom izveštaju preliminarni podaci.

U tabeli 11 prikazani su podaci o proizvodnji komunalnog otpada po opštinama za 2021. i 2022. godinu.

Treba napomenuti da se ovaj rezultat za stvaranje otpada zasniva samo na količini otpada prikupljenog od strane operatera za prikupljanje i transport otpada, tako da ne uključuje celokupnu količinu otpada koja se stvarno stvara u opštinama.

Tabela 10. Proizvodnja komunalnog otpada kg \stanovnika\godina (2021 i 2022)

Opština	**Sakupljanje otpada tona/god**	**Proizvodnja kg/stanovnika / god**	**Sakupljanje otpada tona/god**	**Proizvodnja kg/stanovnika / god[11]**
	2021	**2021**	**2022**	**2022**
Priština	76.339,00	212.13	71.515,00	197.06
Glogovac	7.458.10	150.33	7.209,77	143.61
Kosovo Polje	17.626,83	253.81	17.972,20	241.75
Graçanica	4.503,26	252,80	5.453,49	0,00
Lipljan	13.053.12	243.47	13.279,00	239.47
Obilić	7.152,62	390.52	7.138,20	381.58
Podujevo	18.139,50	300.22	17.090,00	284.15
Mitrovica	21.967,00	306.06	25.995,00	364.82
Srbica	7.464.06	208.55	7.098,00	179,50

[11] *Podaci za 2022. godinu su preliminarni, jer smo još u procesu evaluacije pristiglih izveštaja.*

Vučitrn	19.596,85	209.53	19.456,00	278.46
Sev. Mitrovica	0,00	0,00	0,00	0,00
Zvečan	2.430,00	363.15	0,00	0,00
Zubin-Potok	0,00	0,00	0,00	0,00
Leposavic	0,00	0,00	0,00	0,00
Peč	36.063,00	391.97	36.164,00	376.12
Istok	16.256,30	459.88	11.892,00	374.20
Klina	9.758,70	258,90	9.173,00	242.81
Prizren	49.839,86	235.31	49.409,00	259.41
Suva Reka	15.181,54	265.98	13.776,00	230.67
Mališevo	10.596,00	180.38	10.243,70	169.15
Orahovac	14.426,90	200.35	14.611,00	199.78
Dragaš	7.952,00	313.77	7.490,00	246,00
Mamuša	1.080,00	243.96	1.080,00	229.81
Uroševac	23.476,48	283.74	27.995,50	281.13
Kačanik	3.942,74	170,70	5.859,00	181.39
Štimlje	4.486,51	224.51	4.621,00	225.31
Elez Han	2.313,31	257.36	2.300,00	241.77
Štrpce	1.827,34	289.26	0,00	0,00
Gnjilane	25.124.14	298.79	25.398,00	328.11
Kamenica	5.493,55	225.01	5.297,50	205.75
Vitina	6.351,20	209.63	6.366,00	192.31
Novobrdo	2.181,15	444.77	2.149,00	406.64
Parteš	563.36	138.42	0,00	0,00
Klokot	925.48	232.28	0,00	0,00
Ranilug	1.118,33	301.58	0,00	0,00
Djakovica	25.585,22	322.61	24.801,00	305.02
Dečani	8.298,40	176.69	8.316,00	160.88
Junik	818.09	107.41	920,00	126.84
Nivo zemlje	**469.389,94**	**240.10**	**460.068,36**	**248.72**

3.4.2. Analiza sastava komunalnog otpada

Analiza sastava komunalnog otpada je od posebnog značaja, kako za centralni nivo, tako i za lokalni nivo pošto ova analiza omogućava bolje poznavanje stanja otpada i olakšava izradu i praćenje sprovođenja nacionalne strategije, izradu dugoročnih planova upravljanja otpadom, a i omogućava lakši pristup implementaciji programa kao što su reciklaža, kompostiranje, s ciljem minimizacije proizvodnje otpada.

Ova analiza je veoma važna, jer odražava bazu podataka o tome koje vrste otpada nastaju u toku godine u smislu količine i kvaliteta, na osnovu ukupne količine otpada nastalog u toku godine.

Analiza sastava komunalnog otpada je sprovedena tokom 1 godine, od oktobra 2021.

do novembra 2022. godine , sprovedena u 7 regiona Kosova, u opštinama: Priština, Prizren, Uroševac, Đakovica, Južna Mitrovica, Gnjilane i Peć. Uzorci su uzeti u 4 područja gradova, uključujući kolektivno, individualno stanovanje, poslovnu i mešovitu kategoriju (sa kolektivnim, individualnim i poslovnim stanovanjem).

Operateri za prikupljanje otpada u ovih 7 regiona su: RKO "Pastrimi", RKO "Çabrati", RKO "Unity", RKO "Ambienti", RKO "Ecohigjiena", RKO "Pastertia", RKO "EkoRegion". Trenutno se skoro sav otpad koji nastaje u ovim regionima-opštinama odlaže na kontrolisane regionalne i opštinske deponije.

Istraživanje i analizu sastava komunalnog otpada omogućili su Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, u okviru projekta „Održive komunalne usluge-SMS“ kroz ekološko održivo rešenje (Environmental Sustainable Solution “ESS LLC”,) „ESS LLC“ , Direkcija javnih službi odgovarajućih opština i 6 regionalnih opštinskih preduzeća koja prikupljaju i transportuju otpad.

Tabela 11. Sastav otpada[12]

Sastav otpada	Faza I	Faza II	Faza III	UKUPNO
Organski otpad	29,2%	32,9%	29,3%	30,4%
Zeleni otpad	5,0%	4,4%	4,2%	4,5%
Tetrapak	2,1%	2,5%	3,2%	2,6%
Plastika	18,7%	19,7%	20,3%	19,6%
Papir/karton	16,3%	15,4%	13,6%	15,1%
Tekstil	4,9%	4,4%	5,0%	4,8%
Metali	1,3%	1,5%	2,7%	1,8%
Staklo	4,5%	5,8%	6,2%	5,5%
Drvo	0,9%	1,0%	2,5%	1,5%
MKD	2,0%	2,9%	4,3%	3,1%
Opasni otpad	0,2%	0,2%	0,3%	0,2%
Pampersi	4,6%	3,5%	3,7%	4,0%
Sitni otpad	10,3%	5,7%	4,7%	6,9%

[12]*Izveštaj analize sastava otpada u 7 regiona Kosova, ESS L.L.C, 2022.*

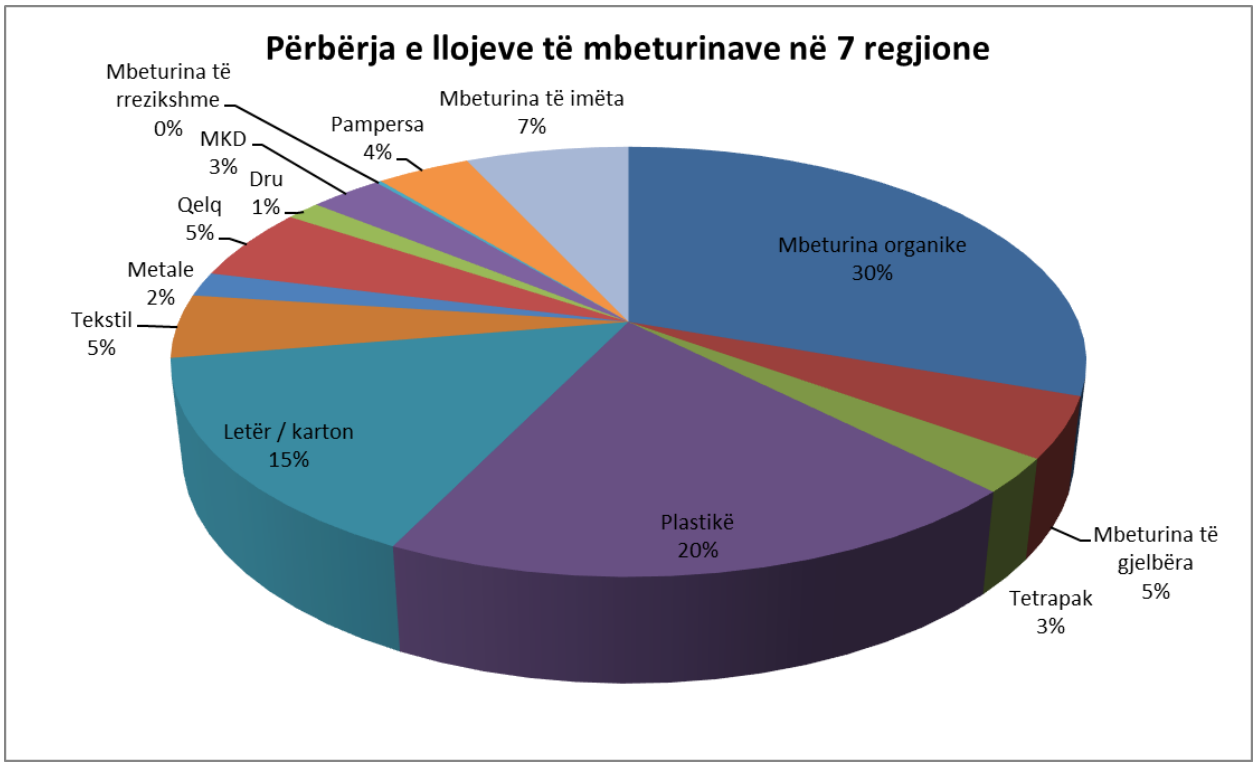

Slika 17. *Sastav otpada na Kosovu*

3.4.3. Odlaganje komunalnog otpada na sanitarne deponije

Količina komunalnog otpada koja nastaje na nivou države, kao što se vidi na sledećim grafikonima, ima trend kontinuiranog rasta. Preko 90% proizvedenog otpada završava na kontrolisanim deponijama, dok ostatak završava na ilegalnim lokacijama , a deo prikuplja neformalni sektor u svrhe trgovine. U 2022. godini beleži se porast odlaganja otpada u iznosu od 43.623 tone ili 9.77% više u odnosu na prethodnu 2021. godinu (slike 18 i 19).

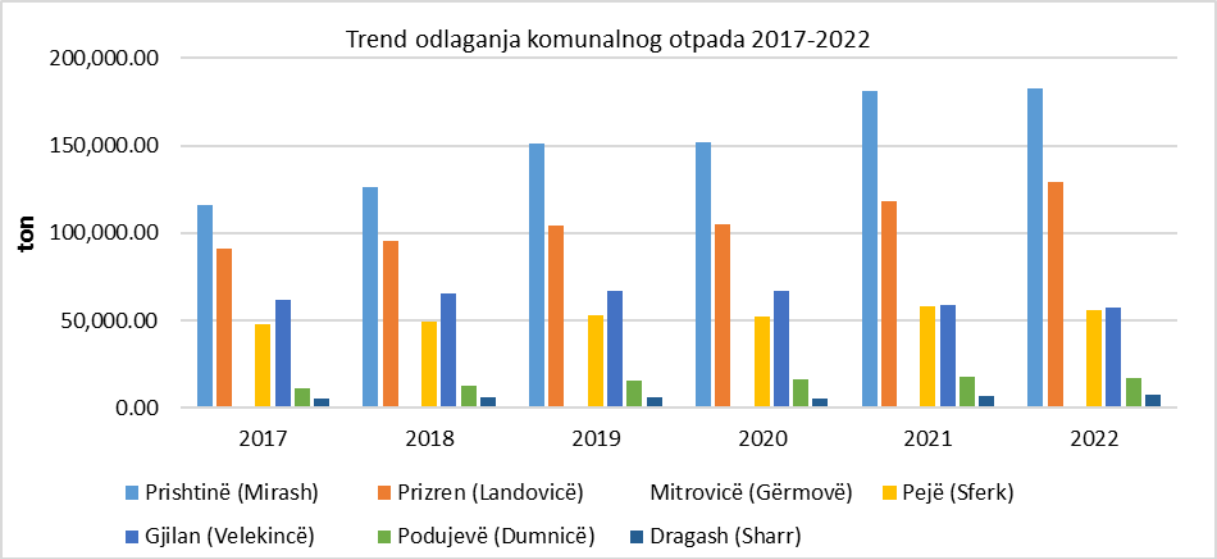

Slika 18. *Odlaganje komunalnog otpada na sanitarnim deponijama na Kosovu, 2017-2021*

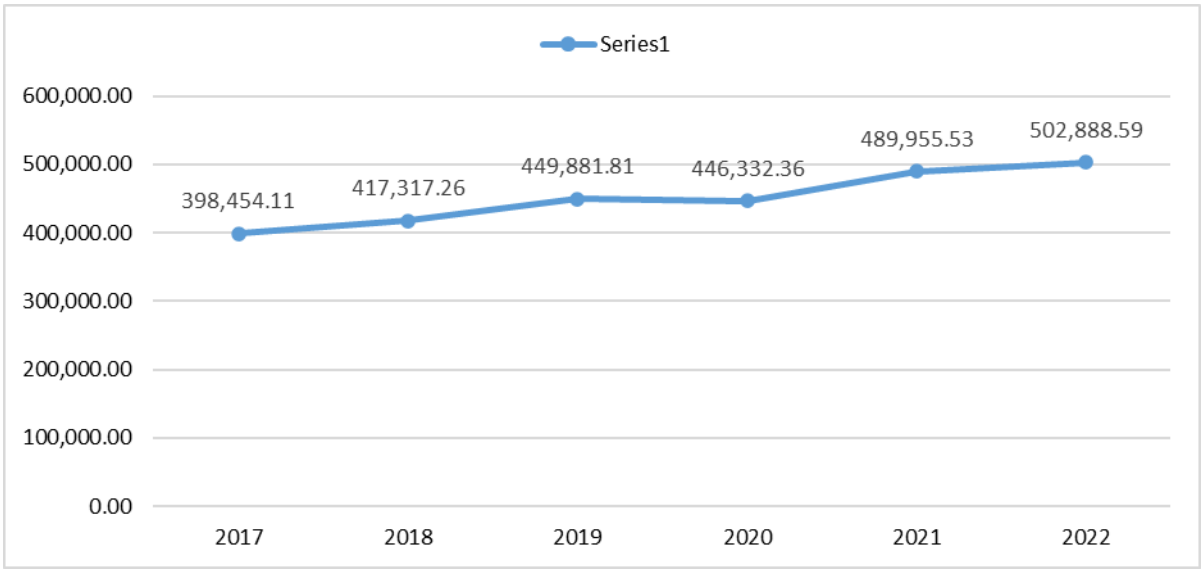

Slika 19. *Trend odlaganja komunalnog otpada na Kosovu, 2017-2021*

Najveća količina otpada tokom 2022. godine deponovana je na sanitarnoj deponiji u Mirašu (Priština) 182.701,42 tone, dok je najmanja količina na sanitarnoj deponiji u Dragašu 7.490,00 tona.

Na sanitarnim deponijama kojima upravlja KMDK: Miraši (Priština), Dumnica (Podujevo), Velekinca (Gnjilane) i Landovica (Prizren), odlaganje otpada u 2022. godini je zabeležilo povećanje od 10.550.3 tone, ili 2.8% više u odnosu na 2021. godinu.

U međuvremenu, na regionalnoj sanitarnoj deponiji u Mitrovici (Grmovo) 2022. godine deponovano je 52.857,9 tona ili 7.8% više otpada nego 2021. godine, dok je na sanitarnoj deponiji u Peći 2022. godine deponovano 5,6007,4 tona ili 3.02% je manje

deponovano u u poređenju sa 2021. godinom.

Na sanitarnim deponijama u Dragašu i Podujevu deponuje se otpad koji se stvara samo u dotičnim opštinama.

Tako na deponiji u Podujevu u 2022. godini imamo smanjenje deponovane količine otpada za 341 tonu u odnosu na 2021. godinu, dakle deponovano je ukupno 17.451 tona, dok na sanitarnoj deponiji Dragašu imamo povećanje količine deponovanog otpada za 297 tona više u poređenju sa 2021, dakle deponovano je ukupno 7,490 tona otpada.

3.4.4. Bolnički otpad

Spektar (oblast delovanja) bolničkog otpada koji nastaje u bolničkim centrima i drugim ustanovama zdravstvene nege na Kosovu podleže tretmanu kroz proces sterilizacije putem sterilizatora, koji se nalaze u okviru 8 bolničkih centara.

Iz podataka koje su izvestili i procenili ovi bolnički centri za tretman bolničkog otpada, u 2022. godini vidimo povećanje od 157.970 kg više otpada koji je tretiran-sterilizovan, odnosno 920.780,25 kg otpada, ili 20% više u odnosu na 2021. godinu.

Najveća količina ovog otpada i tokom 2022. godine, kao i u prethodnim godinama, tretirana je u postrojenju koje posluje u KUCK-u u količini od 610.564,2 kg, a zatim sledi postrojenje u Prizrenu, sa količinom od 106.782,7 kg, dok je najmanja količina tretirana u postrojenju koje se nalazi u Bolničkom centru u Đakovici sa samo 1.288,0 kg tretiranog otpada (tabela 13).

Spektar bolničkog otpada, kao što su patološki otpad i lekovi kojima je istekao rok trajanja, podležu procesu njihovog uništavanja u skladu sa važećim zakonima.

Tabela 12. Količina steriliziranog bolničkog otpada u 8 regionalnih bolničkih centara

Postrojenje	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Jedinica	kg	kg	kg	Kg	kg	kg
Priština	246,587	360,819	487,169	766.34740	465,335	610,564
Prizren	110,541	100,175	97,195	96,227	96,290	106,782
Peć	49,351	49,215	45,720	50.4800	47,560	44,678
Uroševac	8,901	35,465	39,215	37,664	39,934	38,914
Gnjilane	36,791	26,460	29,859	40,748	42,046	39,689
Đakovica	2,171	2,951	3,357	3,159	3,284	1,288
Mitrovica	79,359	72,323	85,149	68,214	67,174	76.250
Vučitrn	1.6475	2,504	2,580	632.61	1,185	2,613
Ukupno	**535,349**	**649,914**	**790,245**	**1,063,472**	**762,809**	**920,780**

3.4.5. Tretman otpada

Na osnovu podataka koje je objavila Agencija za statistiku Kosova, u redovnim istraživanjima koja se sprovode u vezi sa tretmanom komunalnog otpada[13], gde su uključeni akteri koji se bave tretmanom otpada, za 2021. godinu. Sledeći grafikon prikazuje u procentima količinu svake kategorije otpada koji je tretiran.

Kao što se može videti na grafikonu, najveća količina tretiranog otpada pripada otpadu koji stvaraju domaćinstva, a koji je tretiran preko klasične deponije, zatim papirni i kartonski otpad, plastika itd. Oblici tretmana su odlaganje, sterilizacija, reciklaža, odnosno njihovo odvajanje i klasifikacija.

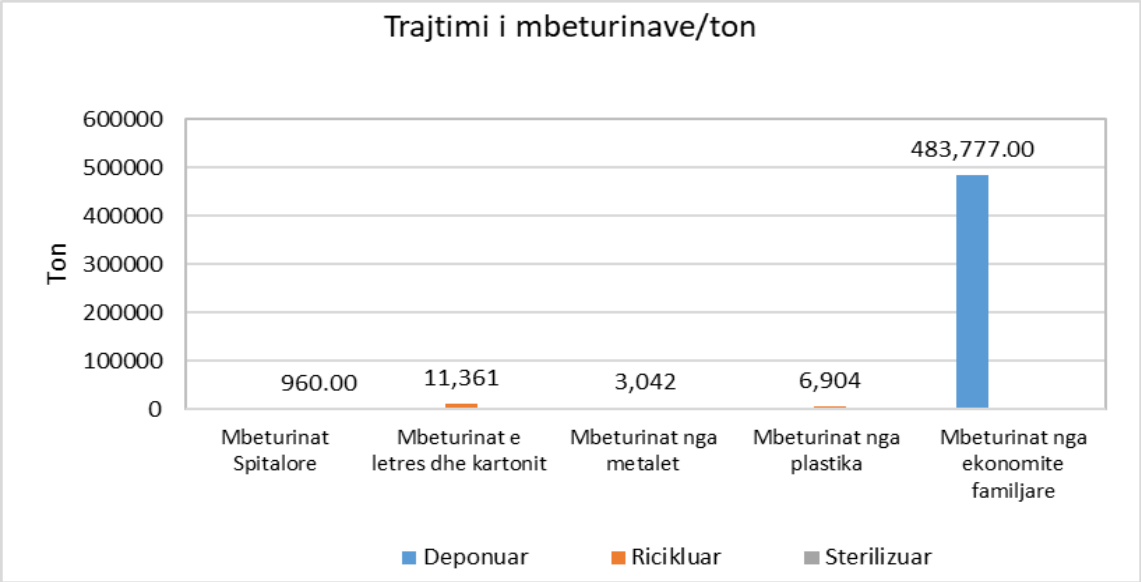

Slika 20. *Tretman otpada na Kosovu, 2021*

3.4.6. Industrijski otpad

Rezultati istraživanja industrijskog otpada[14] pokazuju progresivni trend rasta proizvodnje industrijskog otpada od 2019. godine (vidi sledeći grafikon). Tako je u 2021. godini zabeležen porast od 3.6% u odnosu na 2020. godinu kada je proizvedeno 2.137.928,00 tona industrijskog otpada, odnosno 5.6% više u odnosu na 2019. godinu.

Tokom 2021. godine prerađeno je ukupno 2.212.927,00 tona industrijskog otpada. Oblici prerade su bili: odlaganje, spaljivanje i reciklaža.

Naime, deponovano je 1.220.962,00 tona industrijskog otpada, spaljeno je 1.446,00 tona, a reciklirano je 159.602,00 tona, dok je 830.917,00 tona poslato negdje drugde (slika 21).

[13] *KAS, Anketa o tretiranom otpadu, 2021*
[14] *KAS, Anketa industrijskog otpada, za 2021*

Podaci za 2021. godinu pokazuju da je najveća količina generisanog otpada, prema industrijskim sektorima, bila u: Sektoru D (Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i snabdevanje klimatzacijom) sa 1.267.879 tona i Sektoru B (Rudarstvo i kamenolomi) sa 562.343 tone (slika 22).

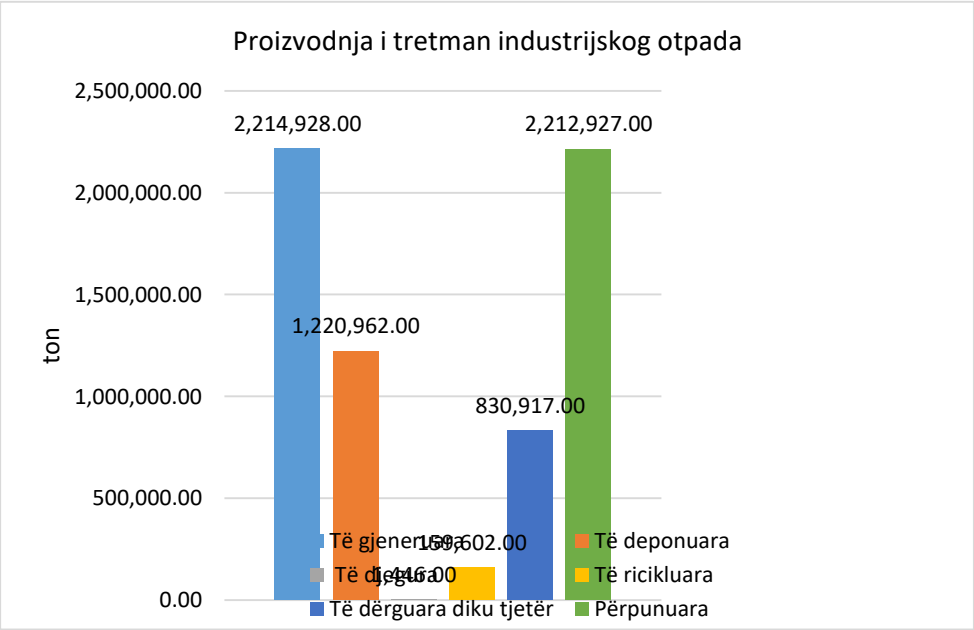

***Slika 21**. Proizvodnja i tretman industrijskog otpada na Kosovu, 2021*

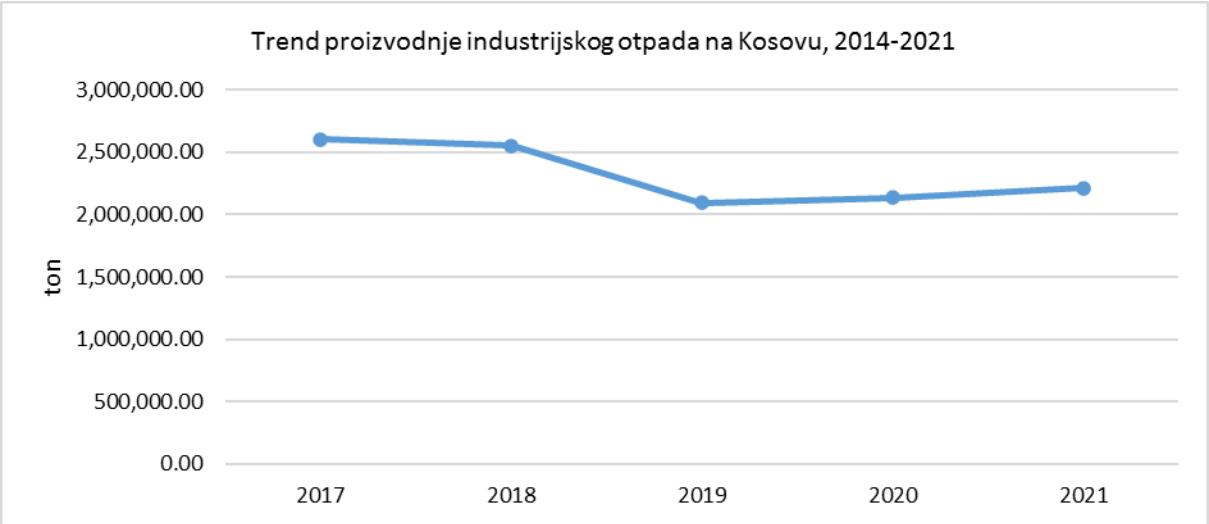

***Slika 22.** Trend proizvodnje industrijskog otpada na Kosovu 2017-2021*

3.4.7. Uvoz i izvoz plastičnih kesa i vreća

Zagađenje životne sredine plastičnim otpadom je veoma uznemirujuća pojava sa

kojom se zemlja stalno suočava. Velika upotreba, posebno plastičnih kesa za jednokratnu upotrebu, uvelike doprinosi zagađenju životne sredine plastičnim otpadom.

Prisutnost kesa svuda u našem okruženju veoma je uznemirujuća pojava i očigledno je da ovoj negativnoj pojavi doprinosi i uvoz i velika upotreba plastičnih kesa i vreća.

Od ukupne količine komunalnog otpada nastalog u domaćinstvima, kao i privrednim i industrijskim delatnostima, veliku količinu čine plastične kese i vreće.

Iz podataka dobijenih od Carine Kosova, količina plastičnih vreća i kesa uvezenih u 2022. godini iznosi 959.254 kg, što predstavlja pad od 5% u odnosu na 2021. godinu. S druge strane, u 2022. godini izvezeno je 140.736 kg plastičnih kesa i vreća, što predstavlja veliki pad izvoza od 95% u odnosu na 2021. godinu, kada je izvoz iznosio 2.724.243 kg (slika 23 i slika 24).

Vredi napomenuti da je MŽSPP u procesu izrade Administrativnog uputstva za ambalažu, i pakete od ambalaže, kroz koje se reguliše i pitanje upotrebe plastičnih kesa, uvodeći porez na njihovu upotrebu.

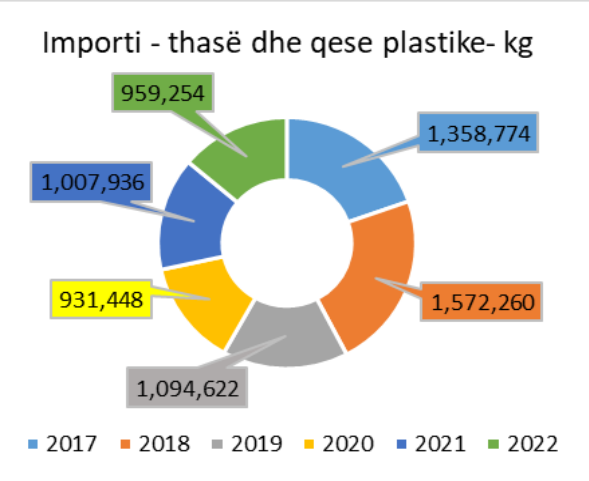

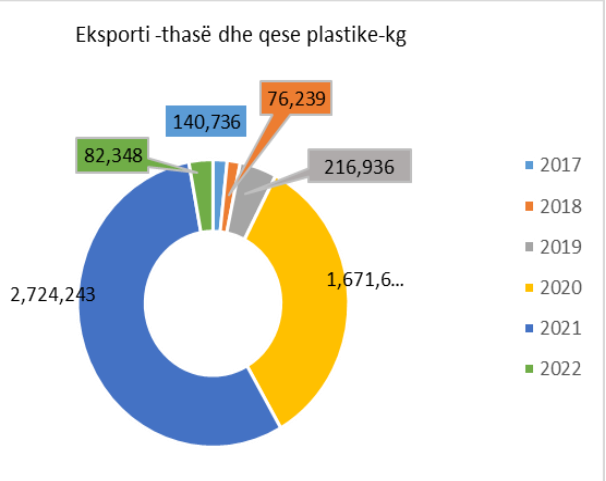

Slika 23. *Količina uvezenih plastičnih vreća i kesa, 2017-2022 i* ***Slika 24.*** *Količina izvezenih plastičnih vreća i kesa, 2017-2022*

3.5. Zaštita prirode i biodiverziteta

3.5.1. Zaštićena područja

U hronologiji proglašenja zaštićenih područja prirode mogu se izdvojiti četiri vremenska perioda koja se odnose na opšta dešavanja na Kosovu. Nakon rata 1999. godine zabeleženi su značajni rezultati u povećanju ukupnog broja zaštićenih područja kao i proširenju zaštićenih prirodnih površina svih kategorija (slika 25).

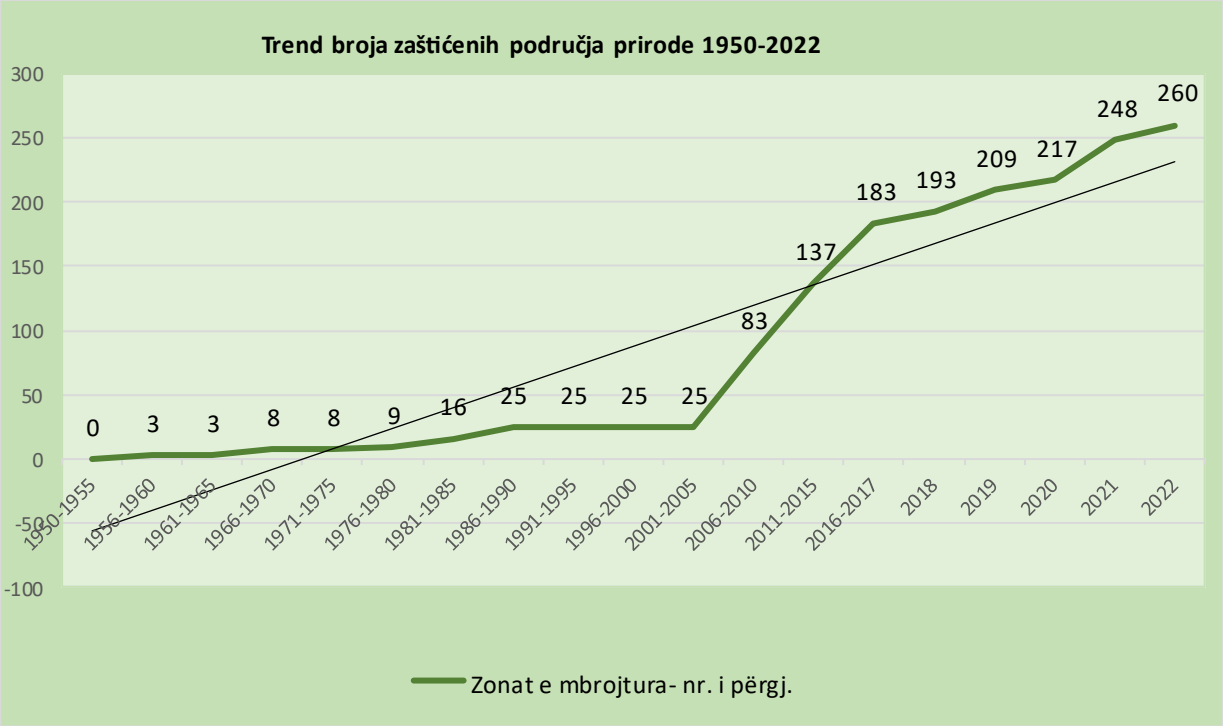

Slika 25. *Broj zaštićenih prirodnih područja 1950-2022*

Period 1950 - 1970 predstavlja početnu fazu zaštite prirode i proglašenja zaštićenih prirodnih područja na Kosovu, koja počinje sa proglašenjem prvog područja 1950.godine. Do početka 70-ih godina broj zaštićenih područja dostigao je 19 (devetnaest).

Period između 1970-1988 karakteriše proglašenje značajnog broja zaštićenih područja, što se vezuje za osnivanje Kosovskog zavoda za zaštitu prirode 1974. godine. U ovom periodu pod zaštitu su stavljena ukupno 32 područja.

U periodu 1989-1999. godine došlo je do potpune stagnacije u pogledu proglašenja zaštićenih područja.

Period nakon 2000. godine karakteriše ponovno uspostavljanje kosovskih institucija, uključujući Ministarstvo za životnu sredinu i prostorno planiranje, odnosno Kosovski institut za zaštitu prirode. Tokom ovog perioda, oko 200 različitih područja je uzeto pod zakonsku zaštitu, a više od 30 drugih područja je predloženo za zaštitu. Među zaštićenim područjima treba istaći: Nacionalni park "Bjeshket e Nemuna" (Prokletije) (2013), NP "Sharri" (prošireno), Planina Paštrik i jezero Vrmica, močvare Henc - Radeva, itd. Većina područja su spomenici prirode botaničkog, hidrološkog, geomorfološkog, speleološkog karaktera itd.

Ukupan broj zaštićenih područja prirode na Kosovu (2022) je 260, što obuhvata površinu od 126.115,8 ha, ili 11.6% površine Kosova. Ova područja obuhvataju: 19

strogih rezervata prirode („Rezervat Arnen“, „Vrh Ropsa“, „Rusenica“, „Kamilja“ itd.), 2 nacionalna parka (NP „Šari“, NP „Prokletije“), 230 prirodnih spomenika („Izvor Belog Drina sa pećinom Radavci“, Pećina Gadime“, „Vodopadi Miruša“, „Rugovska klisura“, „Kanjon Belog Drina kod Svetog mosta (Ura e Fshejte)“, „Trungu i Rapit u Marašu“ (Rapovo stablo u Marašu) itd.), jedan (1) Park prirode („Mali Paštrik i jezero Vermica“), sedam (7) Zaštićenih predela („pejzaža Shkugeza“) i „ShPugezat“ i Dečanski borovi dr. i jedno posebno zaštićeno područje za ptice („ Močvara Henca – Radeva).

Tabela 13. Zaštićena područja prirode prema kategorijama (2022.)

Cat. IUC N-a	Naziv	Br.	Površina/ha	Deo. ukup. Površine ZP	Deo. ZP na površini Kosova
The	Strogi rezervati prirode	19	10.882,96	7.7	0.99
upuć	Nacionalni parkovi	2	115,957	82.1	10.6
III	Prirodni spomenici	230	6.173,90	4.4	0.5
V	Park prirode	1	5,934	4.2	0.5
V	Zaštićeni pejzaž	7	2.319,85	1.6	0.3
V	Posebno zaštićeno područje za ptice	1	109.5	0.08	0.01
	UKUPNO	**260**	**126115.75**[15]	**100**[16]	**11,56%**

Najveću površinu zaštićenih područja čine nacionalni parkovi: "Prokletije (Bjeshket e Nemuna)" i "Šari", Park prirode "Mali Paštrik i jezero Vermica", Zaštićeni pejzaž "Grmija" i "Ushton lumi (reka)" itd., MNRV "Vodopadi Miruše" i MN " Lokalitet Boštra u oblasti Goleša " itd.

U toku 2022. godine uzeto je pod zakonsku zaštitu 12 novih prirodnih vrednosti, od kojih 11 spomenika prirode i 1 zaštićeni pejzaž (na teritoriji opština: Lipljan 9 spomenika prirode, Podujevo 1 spomenik prirode i jedan zaštićeni pejzaž i Uroševac 1 spomenik prirode).

3.5.2. Flora i vegetacija

Geografski položaj, klima i ekološki uslovi omogućili su našoj zemlji da bude veoma bogata regija u pogledu biodiverziteta. To se temelji na činjenici prisustva različitih vrsta vegetacije, flore i faune, uključujući lokalne endemske vrste. Takođe se ističe

[15]*Pojašnjenje: ovo područje zaštićenih područja ne uključuje zaštićena područja koja se nalaze u okviru Nacionalnih parkova „Šari“ i „Bjeshket e Nemuna (Prokletije)“.*
[16]*Pojašnjenje: procenat se izvodi iz ukupne površine, uključujući i područje zaštićenih područja unutar nacionalnih parkova.*

velikom raznolikošću genetskih resursa, vrsta i ekosistema. Prema beleškama raznih autora, smatra se da je na Kosovu prisutno oko 2800-3000 tipova vaskularne flore [17].

U broju taksona uvrštenih u Crvenu knjigu vaskularne flore Kosova prema Raunkieru dominiraju hemikriptofiti sa 155 taksona, zatim geofiti sa 32 i kamefiti sa 27. U manjem broju su fanerofiti sa 19 taksona i najmanje terofiti sa samo 4 taksona. Dok je broj vrsta prema njihovoj opasnosti na osnovu IUCN kategorija: 1 vrsta izumrla u divljini, 62 kritično ugrožene vrste, 86 ugroženih vrsta, 19 pogoršalih vrsta, 34 skoro ugrožene vrste i 35 manje ugroženih vrsta

Slika 26. *Albanski tulipan (Tulipa albanica) (Foto: Xh. Mala)*

Mahovina – Prema istraživanjima, na teritoriji Kosova je identifikovano 359 vrsta mahovine, uglavnom u nacionalnim parkovima „Sharri“ i „Bjeshket e Nemuna“. U okviru ovog broja, 21 vrsta je deo liste ugroženih vrsta za Evropu, dok su 164 ugrožene vrste za Jugoistočnu Evropu (tabela 15).

Tabela 14. Broj vrsta mahovine na Kosovu i status ugroženosti[18]

	Ukupno Kosovo	**NP 'Šari'**	**NP "Bjeshket e Nemuna"**	**ZP Grmija**	**Region Mitrovice**
Broj identifikovanih vrsta	359	255	239	76	25
Vrste na 1000 km	33	654	379	1226	76
Ugrožene za Evropu	21	9	11	1	1
Ugrožene za JI Evropu	164	123	127	25	3

[17] *Crvena knjiga vaskularne flore Republike Kosovo*
[18] *Proučavanje mahovina na teritoriji Kosova, taksonomski i ekološki pogled, Zenel Krasniqi, doktorska teza, Univerzitet u Tirani, 2021.*

Pečurke - Prema istraživanjima, na teritoriji Kosova su identifikovane 223 vrste pečuraka, koje su predstavljene sa 143 roda i 43 porodica (tabela 16). Prema statusu rizika 57% vrsta pripada vrstama sa retkim statusom, 40% pripada vrstama sa statusom veoma retkih, dok 3% pripada vrstama sa izuzetno retkim statusom.Prema dostupnim podacima, na Kosovu (Šarska planina) postoji i izuzetno retka vrsta pečuraka (Zeus Olympius) koja se, pored Kosova, širi i na Grčkoj planini Olimp i na planini Pirin u Bugarskoj .

Tabela 15. Broj vrsta gljiva na Kosovu[19]

Vrste gljiva	**Broj porodica**	**Broj polova**	**Broj vrsta**
Ascomycota	10	13	16
Basidiomycota	46	126	202
Myxomycota	2	4	5
Ukupno	**43**	**143**	**223**

Vegetacija - Vegetacija naše zemlje je svrstana u: 139 asocijacija ili firocenoza, 63 saveza, 35 reda i 20 klasa, koje predstavljaju karakteristične ekosisteme, koji su ujedno i staništa za mnoge životinjske vrste. Vegetacija nizijskih livada razvrstava se u: 4 udruženja koja pripadaju savezu, redu i klasi. Dok se vegetacija brdskih subalpskih i alpskih livada razvrstava u: 65 udruženja, 33 saveza, 22 reda i 13 klasa.

Indeks šuma- Indeks nepovredivosti šumskog pejzaža (The Forest Lanscape Integrity Index FLII) je godišnja globalna procena indeksa stanja šuma koja meri modifikaciju šuma kao rezultat antropogenih uticaja.

U okviru ovog ostvarenog indeksa uključeno je i Kosovo. Prema ovoj proceni, Indeks kosovskih šuma je 5.19, u poređenju sa najvišom vrednošću indeksa, koja iznosi 10. Samo 1% kosovskih šuma je kategorisano sa visokom nepovredivosti, dok je 59% sa niskom nepovredivosti i 41% sa srednjom nepovredivosti (ugroženošću).

Tabela 16. Indeks nepovredivosti šuma Kosova[20]

Područje sa malom nepovredivosti (km²)	2,628	59%
Površina prosečne nepovredivosti (km²)	1,775	41%
Površina visoke nepovredivosti (km²)	47	1%
Ukupna površina šume (km²)	4,450	100%
Vrednost indeksa šuma za Kosovo	5.19	10

[19]*Gljive na Kosovu – preliminarni podaci o njihovoj raznovrsnosti i ekologiji, Mitko Karadelev, Sv. Prirodno-matematički fakultet Univerziteta Ćirilo i Metodije, Skoplje, Makedonija*

[20]*https://www.forestintegrity.com/*

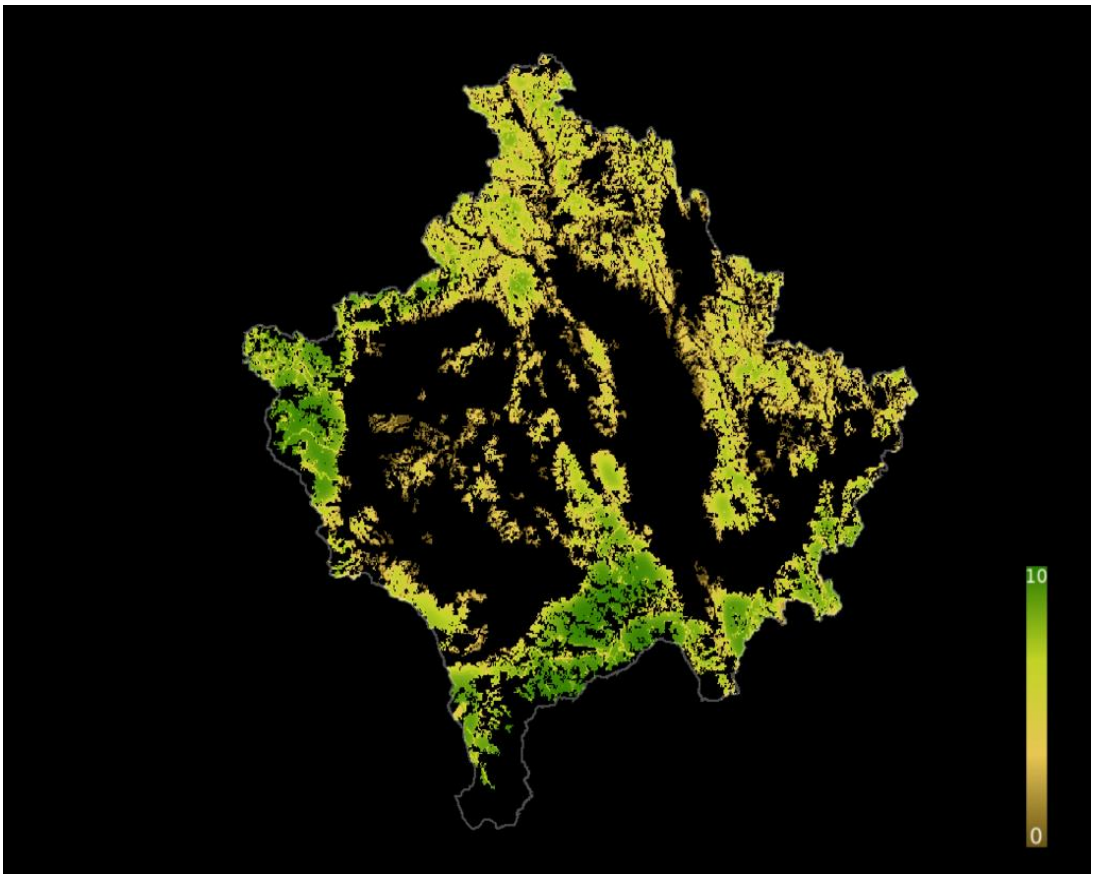

Slika 27. *Mapa indeksa nepovredivosti šuma Kosova*

3.5.3. Fauna

Kosovo je ušlo u red zemalja sa najbogatijom i najheterogenijom faunom Balkanskog poluostrva. Ovo faunističko bogatstvo rezultat je brojnih uticaja mediteranskih, evro-sibirskih i nordijsko-alpskih regiona, kao i čestih promena ekoloških uslova iz prošlosti.

U našoj zemlji postoje vrste sisara i ptica koje su prilično retke za područje Balkana i šire. Neki od njih su relikvije kojima preti izumiranje i stoga se nalaze na listama međunarodnih konvencija.

Na osnovu aktuelnih istraživanja i literaturnih beleški, na Kosovu živi preko 300 divljih vrsta kičmenjaka, od kojih preko 30 vrsta riba, preko 20 vrsta kopnenih voda, preko 25 vrsta gmizavaca, preko 200 vrsta ptica i preko 100 vrsta sisara (tabela 18).

Tabela 17. Procena broja vrsta faune prema grupama na Kosovu i broj tri na IUCN crvenoj listi

Grupa	Procena broja vrsta	Broj vrsta na IUCN Crvenoj listi
Beskičmenjaci	>600	65
Insekti	>130	140
Ribe	>30	15
Vodozemci	>20	13

Gmizavci	>25	20
Perad	>200	24
Sisari	>100	39

U tabeli br. 19, prikazani su podaci o prosečnoj gustini nekih populacija divljih sisara na Kosovu.

Tabela 18. Prosečna gustina naseljenosti za nekoliko vrsta divljih sisara[21]

Vrste	Gustoća/gustina (pojedinac/km)		Veličina šumskih populacija	
	Prosek	Prostiranje	Prosek	Red
Crvena lisica (*Vulpes vulpes*)	1.03	0,58-1,55	4935	2778-7433
Sivi vuk (*Canis lupus*)	0.08	0,04-0,12	374	202-584
Divlja svinja (*Sus scrofa*)	1.34	0,78-1,97	6469	3754-9460
Jelen (*Capreolus capreolus*)	3.19	1.90-5.00	15334	9126-24059
Jazavac (*Meles meles*)	0.08	0,03-0,14	364	146-656
Divlji zec (*Lepus europeus*)	1.81	0,94-2,82	8728	4524-13572
Kuna (*Martes foina*)	0.36	0,16-0,59	1720	789-2831
Divlja mačka (*Felis sylvestris*)	0.08	0,03-0,13	381	152-648
Mrki medvjed (*Ursus arctos*)	0,25	0,12-0,41	1190	596-1966

[21] *Razvijanje metoda za merenje nacionalne distribucije i gustine divljih sisara korišćenjem kamernih zamki: Kosovska studija; Sarah E. Beatham i dr .*

4. Korišćenje prirodnih resursa

4.1. Korištenje rudarskih resursa

Još jedan čest oblik eksploatacije prirodnih resursa je eksploatacija kamena i drugih rudarskih resursa koja se realizuje putem drobilica (separacije) kamena, gde su prema podacima Nezavisne komisije za rudnike i minerale na Kosovu izdate 232 dozvole za eksploataciju kamena, 170 dozvola za istraživanje rezervi kamena.

Podaci o iskorišćenom iznosu rudarskih rezervi za 2022. godinu prikazani su u tabeli 20.

Tabela 19. Količina eksploatisanih rudarskih rezervi za 2022[22]

Mineralne sirovine	Br. licenci	Iskorišćene rezerve	Jedinica
Lignit	2	8.535.435,00	T
Andezit	7	150.191.05	m3
Glina	15	495.161,20	T
Krečnjak	190	6.730.525,97	m3
Bazalt	1	40.322,69	m3
Pesak i šljunak	47	136.000,93	m3
Kvarcni pesak	5	17.594,00	m3
Lapor	5	182.020,32	m3
Škriljavac	2	0	m3
Mermer	8	2.925,00	m3
Gabro	2	0	m3
Gomila(e)	1	351	t
Dunit	1	0	m3

Opštine u čijim regionima je bilo najviše zahteva za licenciranje u delatnostima za drobljenje kamena a koji su, pored toga, dobili ove licence, su: opštine Mališevo, Klina, Kačanik i Lipljan. U međuvremenu, sa najviše zahteva i dozvola za pesak i šljunak su: Peć, Đakovica i Kamenica.

Ekonomski operateri koji imaju licence ne poštuju ekološke kriterijume definisane u licenci, tako što ne rekultivišu ili revitaliziraju područje nakon upotrebe građevinskih i industrijskih minerala. Štaviše, razvoj nelegalnih aktivnosti od strane mnogih operatera povećava zagađenje i degradaciju životne sredine i istovremeno povećava rizik za građane i životinje.

[22] *Nezavisna komisija za rudnike i minerale*

4.2. Korištenje inertnih materija iz rečnih korita

Fizička degradacija korita, ispuštanje korišćenih gradskih i industrijskih voda, erozija i korišćenje zemljišta bez kriterijuma duž njihovih korita uticali su na pogoršanje njihovog ekološkog stanja.

U svakom rečnom slivu na Kosovu imamo degradaciju rečnih korita, sa posebnim akcentom na sliv Belog Drima. Naše reke, ne isključujući prethodnu prošlost, bile su podvrgnute nemilosrdnom pritisku eksploatacije i iskoriščavanja od strane fizičkih i pravnih lica (privrednih subjekata). Mnoge reke u zemlji pretvorene su ne samo u sakupljače iskorištene gradske i industrijske vode, već i za nemilosrdnu eksploataciju inertnih materija.

Degradirane površine od eksploatacije peska i šljunka do 2018. godine procenjuju se na 1762.71 ha (tabela 21).

Od 2009. do 2018. godine degradirajuća površina reka se povećala za 757.94 ha. Način i metoda procene degradiranih delova napravljen je na osnovu uporednih modela satelitskih snimaka ortofoto 2009/2012/2018, kao i snimaka sa terena. Očekuje se da će krajem 2023. godine biti napravljene avio-snimke, a nakon ponovne procene novih snimaka doći će do promene površine degradacije reka.

Tabela 20. Degradirane površine nekih reka na Kosovu[23]

Reka	2009 ha	2012 ha	2018 ha
Beli Drim	861.1	1011.75	1393.04
Ibar	2.64	4.5	8.48
Binačka Morava	4.29	4.79	8.29
Pečka Bistrica	93.36	136.34	257.12
Erenik	16.28	19.48	39.78
Kremenad (Krivareka)	19.37	25.26	25.68
Desivojce	7.76	18.95	18.91
Šipašnica	-	-	11.41
Ukupno	**1004.77**	**1221.07**	**1762.71**

Proširenju rečnih korita ovim aktivnostima prethodilo je dalje proširenje prirodnim procesom erozije, kao rezultat erozije i uklanjanja drvenastih biljaka i grmlja. Ovom aktivnošću, bilo ljudskom ili čak prirodnom, povećana je širina obala i korita u nekim delovima reka u zemlji.

Erozija se javlja u različitim oblicima, kao što su površinska erozija tla, obala reka, potoka, transport čvrstih naslaga peska, šljunka, mulja itd. Erozija na Kosovu sa svojom erozivnom snagom, u roku od jedne godine stvara ~12 mil/m^3/godišnje transportnih proizvoda. Od ovog materijala erodiranog za transport moguće je transportovati oko 5 mil/m^3 godišnje, odnosno oko 460m^3/km^2, odnosno oko 5m^3/ha.

[23] *Ekološko stanje reka uzrokovano korištenjem peska i šljunka, 2022, MMPHI/AMMK*

4.3. Korišćenje vodnih resursa

Sledeća kategorija i ujedno najveći korisnik vodnih resursa je korištenje za industrijske potrebe. Najveći potrošači su velika industrijska preduzeća, kao što su ``KEK'', ``NewCoFERRONIKEL'', ``Sharrcem'' itd. Većina njih se snabdeva vodom iz površinskih akumulacionih jezera (tabela 22).

Tabela 21. Upotreba vode 2021-2022 od strane velikih industrijskih preduzeća[24]

Korisnici	**Količina potrošene vode (m^3/god.) 2021**	**Količina potrošene vode (m^3/god) 2022**
Energetska korporacija Kosova - KEK	17047390	18389642
Neë Co. FERRONIKEL	1430948	882986
SHARRCEM	70415	139061
Ukupno	**18548753**	**19411689**

Što se tiče korišćenja vode za piće i domaćinstva, postoji sedam regionalnih vodovodnih kompanija (RVK) licenciranih od strane Regulatornog autoriteta za vodne usluge (ARRU), koje pružaju ove usluge, kao i 32 opštine imaju koristi od usluga ovih kompanija. Ukupna proizvodnja vode koju distribuiraju regionalne kompanije za 2022. godinu iznosila je 156.835.378 miliona m3 , u odnosu na 2021. godinu veća je za 434.437 m3 (tabela 23).

Tabela 22. Proizvodnja vode (mil.m^3 /god) 2019-2022[25]

Godine	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Ukupno	**155.8**	**152.3**	**156.4**	**156.8**

Što se tiče učešća vrsta izvora vode u distribuciji regionalnih kompanija za 2022. godinu, 58% ih je dobijeno iz akumulacionih jezera, 28% iz reka, 5% iz izvora i 10% iz bunara.

U tabeli 24 prikazani su podaci o količini vode koja se koristi za navodnjavanje u poljoprivredi, za period 2019-2022. Količina vode koja se koristi za navodnjavanje u poljoprivredi u 2022. godini iznosila je 93.34 miliona m^3 vode, koja je najvećim delom obezbeđena putem sistema za navodnjavanje. U odnosu na 2021. godinu, došlo je do povećanja potrošnje vode za navodnjavanje.

[24] *Godišnji izveštaji o stanju životne sredine, Novo preduzeće Feronikel*
[25] *Nivo usluga koje pružaju licencirani provajderi - Usklađenost sa uslovima licence, ARRU 2022*

Tabela 23. Navodnjavanje u poljoprivredi 2019-2022 miliona m/god[26]

Godine	2019	2020	2021	2022
Formalno navodnjavanje – od javnih preduzeća za navodnjavanje	52.6	55	56.89	44.04
Neformalno navodnjavanje - iz reka, bunara, potoka, itd.	18.44	27.5	20.8	49.31
Ukupno	**71.04**	**82.5**	**77.69**	**93.34**

4.4. Korišćenje šumskih resursa

Prema procenama, izveštajima i analizama koje je pripremila Agencija za šumarstvo Kosova i nadležni organi, zaključuje se da je stanje u šumskim područjima stabilno. Prema podacima AŠK, šume pokrivaju oko 481.000 hektara ili 44.7% ukupne površine Kosova. Od ove ukupne površine šuma i šumskog zemljišta, 62% je u državnom vlasništvu, dok je 38% šuma u privatnom vlasništvu. Kosovske šume su izvor drvne građe koja se koristi kao ogrevno drvo i raznih šumskih proizvoda koji se koriste za industriju i druge aktivnosti.

Tokom 2022. godine šumski požari zahvatili su 1.596,98 ha šuma i šumskog zemljišta, od čega su 976.12 ha javne šume, a 620.86 ha privatne šume.

Tokom 2022. godine budžetom AŠK je pošumljeno 111.04 ha šumske površine . Oko 145.705 m³ drveta korišteno je iz javnih i privatnih šuma tokom 2022. godine. Region Gnjilana je iskoristio najveću količinu drveta. Nezakonita seča ostaje jedan od glavnih izazova sektora šumarstva . U toku 2022. godine je opštinska šumarska jedinica oduzela 1.789,86 m³ drvne mase, od koje 151.92 m³ tehničkog drveta i 1.637.94 m ^{3} ogrevnog drveta. U međuvremenu, Centralna inspekcija za šumarstvo i lov AŠK je oduzela ukupno 225.64 m ^{3} drvne mase (od toga 194.67 m ^{3} ogrevnog i 30.97 m ^{3} tehničkog drveta).

Tabela 24. Količina utrošene drvne mase (m³) po regijama i sektorima za 2022.[27]

br.	Regionalna koordinaciona direkcija	Državne šume (m³)	Privatne šume (m³)
1	Priština	1.329.06	20.945,40
2	Mitrovica	63.80	31.864,51
3	Peć	3.860,30	4.594,50
4	Prizren	3.482,63	3.990,95
5	Uroševac	7.229,73	2.298.04
6	Gnjilane	4.193.10	59.435,35
7	DMKE	2.037.02	384.26
Pod totalom		**22.192,64**	**123.513,01**
Ukupno		**145.705,65**	

[26] *Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja*
[27] *Agencija za šumarstvo Kosova*

5. Uticaji životne sredine na javno zdravlje

5.1. Javno zdravlje

Vazduh koji udišemo sadrži emisije iz motornih vozila, industrije, grejanja i komercijalnih izvora, duvanskog dima i sagorevanja u domaćinstvu. Zagađenje vazduha šteti ljudskom zdravlju, posebno onima koji su već ranjivi zbog starosti ili postojećih zdravstvenih problema. Podaci pokazuju da je zagađenje vazduha na sadašnjem nivou u evropskim gradovima odgovorno za značajan teret smrti, hospitalizacija i pogoršanja simptoma, posebno za kardiorespiratorne bolesti.[28]

SZO procenjuje da je globalno u 2019. bilo 4.2 miliona prevremenih smrti zbog zagađenja vazuha u životnoj sredini, pri čemu se prevremene smrti uglavnom pripisuju zemljama sa niskim i srednjim prihodima. Teret bolesti koji se može pripisati zagađenju ambijentalnog vazduha samo u Evropskoj regiji SZO ukazuje na to da su izgubljene stotine hiljada godina zdravog života.[29]

Tokom 2022. godine, Evropska agencija za životnu sredinu (EEA) objavila je izveštaj „Kvalitet vazduha u Evropi 2022, uticaj zagađenja vazduha na zdravlje“. Izveštaj se takođe odnosi na podatke praćenja kvaliteta vazduha iz nacionalne mreže kojom upravlja IHMK, a takođe je napravio procenu uticaja zagađenja vazduha na zdravlje na Kosovu. Prema izveštaju, izloženost koncentracijama PM2.5 bila je povezana sa 359 prevremenih smrti. Izloženost koncentraciji NO2 bila je povezana sa 264 prerane smrti, dok je izloženost koncentraciji O3 bila povezana sa 135 preranih smrti.

Tabela 25. Korelacija preranih smrti sa nivoom koncentracije zagađenja vazduha[30]

Pokazatelj	Kosovo	EU 27	Evropa Ukupno
Stanovništvo (x1000)	1.782	442,650	530.892
Godišnji prosek µg/m3 (PM2,5)	19.40	11.20	11.40
Prerana smrt (PM2.5)	3,059	237,810	274,673
Godišnji prosek µg/m3 (NO2)	14.40	14.10	15.70
Prerana smrt (NO2)	264	48,555	64,312
Godišnji prosek µg/m3 (O3)	3,901	4,182	4,229
Prerana smrt (O3)	135	24,109	28,337

Takođe, unutrašnje okruženje često može biti uticajan faktor na zdravlje ljudi. Deca, starije osobe, bolesne ili čak trudnice većinu vremena provode u useljivim ili rehabilitacijskim objektima. Opasne hemikalije u građevinskim materijalima i materijalima zgrada, nameštaju, pušenju, sredstvima za čišćenje u domaćinstvu i drugim proizvodima mogu zagaditi vazduh koji udišu i biti pod pritiskom ovog uticaja. Čak i kada su koncentracije opasnih hemikalija ispod preporučenih

[28] *https://www.who.int/europe/health-topics/air-pollution#tab=tab_1*
[29] *https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2023-6898-46664-67857*
[30] *„Kvalitet vazduha u Evropi 2022, zdravstveni uticaji zagađenja vazduha“, EEA 2022 (https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2022/health-impacts-of-air-pollution*

vrednosti, kombinovano izlaganje njima može imati negativan uticaj na zdravlje [31]. Ovi uticaji su veći na decu, trudnice i hronične bolesnike i treba ih rešavati kao mere predostrožnosti.

Utecaj na zdravlje ima i konzumacija zagađene vode, visok nivo buke, konzumacija nezdrave hrane, stres, nedostatak fizičke aktivnosti, nedostatak odgovarajućeg nivoa odmora itd.

NIJZK svake godine priprema izveštaj o praćenju bolesnih pacijenata i onih koji potiču od uticaja okoline. U tabeli 27 prikazani su slučajevi bolesti za 2021. i 2022. godinu, bolesti koje su povezane sa zagađenjem životne sredine, bilo kao direktni ili indirektni uticaj.

[31] *https://www.who.int/europe/news/item/13-06-2023-who-europe-releases-a-toolbox-to-protect-children-s-health-from-chemical-pollution-of-indoor-air-in-schools-and-day-care-centres*

Tabela 26. Bolesti povezane sa uticajima životne sredine [32]

Bolesti	2021		2022	
	Slučajevi	Preko 100.000/b	Slučajevi	Preko 100.000/b
ITPR-Pneumonia/ARI	8897	499.24	16179	907.85
SARI (teški oblik pneumonije)	108	6.06	280	15.71
Bolest slična gripi (ILI)	55720	3126.62	100478	5638.13
Influenca A	367	20.59	58	3.25
RSV	-	-	68	3.82
Akutna dijareja	47621	2672.16	91247	5120.15
COVID 19	110029	6174.07	110755	6214.81
Varičela	2494	139,95	10972	615.67
Sindrom krvave dijareje	4	0.22	0	0
Meningealni sindrom	61	3.42	112	6.28
Trovanje hranom	189	10.61	504	28.28
EHSV	2	0.11	1	0.06
Petusis	-	-	1	0.6
Lajmska bolest	0	0	16	0,90
Lajšmanijaza	0	0	1	0.06
Uvezena malarija	0	0	1	0,060
Pertussis	-	-	0	0
Epidemijski parotitis	16	0,90	25	1.40
Akutna žutica A	8	0,45	23	1.29
Žutica B	19	1.07	25	1.40
Žutica C	-	-	4	0.22
Campylobacter	-	-	1	0.06
Adenoroza			32	1.80
Salmonella eneteritidis	14	0,79	31	1.74
Šigeloza	-	-	1	0.6
Rota virus	-	-	162	9.09
Tularemija	2	0.11	2	0.11
Limfadenitis	-	-	-	-
Leptospiroza	2	0.11	8	0,45
Boginje	-	-	1	0.6
E.coli (O 157)	-	-	1	0.6
Bruceloza	6	0,34	22	1.23
Toksoplazmoza	2	0.11	3	0.17
Gastroenterokolitis	22	1.23	253	14.20
Limfadenitis ac coli	2	0.11	-	-
IST	419	23.51	178	9.99
Parazitoze	6	0,34	16	0,90
HIV	-	-	21	1.18
Status post ictus ixodes	3	0.17	0	0
Status post morsum viperi	1	0.06	0	0
Druge zarazne bolesti	42	2.36	63	3.54
Ukupno	226054	12684.71	331545	18604.02

[32] *Nacionalni institut za javno zdravlje Kosova*

Tokom perioda januar-decembar 2022. godine, na Kosovu je prijavljen značajan broj zaraznih bolesti, uključujući COVID-19, u većem broju u odnosu na isti period 2021. godine. Veći broj prijavljenih slučajeva je zabeležen kod bolesti agregiranog oblika kao što su: *pneumonija, sezonski grip, akutna dijareja i varičela*. *Zoonoze* (ljudska bruceloza, tularemija, leptospiroza, toksoplazmoza): osim *tularemije* , koja je prijavljena u istom broju za period 2021. godine, ostale zoonoze u 2022. godini prijavljene su u većem broju u odnosu na prethodnu godinu. Iz grupe prenosivih bolesti, osim *ËNV (virusa Nila),* što ni u kom slučaju nije prijavljeno, ostale bolesti kao što su *Lyme, Leishmania, malarija* , tokom 2022. godine prijavljene su u većem broju u odnosu na isti period 2021. godine. Takođe, bolesti koje se šire vodom i hranom: *trovanja hranom, hepatitis A, rota* i *adenovirusi* , tokom 2022. godine prijavljuju se u većem broju u odnosu na isti period prethodne godine. Bolesti koje se mogu sprečiti vakcinom (*epidemijski parotitis, pertusis, morbile*), osim *parotitisa*, koji je ove godine zabeležen u manjem broju, prijavljen je slučaj *boginja (morbila)* . i *Petusis* . Slučajevi *SPI* ove godine pokazuju pad u broju prijavljenih slučajeva, dok *HIV* infekcija pokazuje eksponencijalni porast tokom 2022. godine. Prema procenama iz analiziranih podataka, utvrđeno je da je za 2022. godinu bilo 105.491 slučajeva ekoloških bolesti više u odnosu na 2021. ili oko 46.5% više.

5.2. Kvalitet vode za piće

Kvalitet vode za piće odnosi se na mikrobiološke i fizičko-hemijske karakteristike. Kvalitet vode za piće važan je pokazatelj dobrobiti i zdravlja stanovništva. Kosovo ima dobro zakonodavstvo za zaštitu vode za piće. Administrativno uputstvo br. 16/2012, Administrativno uputstvo br. 15/2017, koji su među važnim uputstvima za zaštitu vode za piće i koji su u skladu sa standardima EU za vodu za piće. RVK imaju odgovornost da snabdevaju kvalitetnom vodom svoje potrošače, takođe imaju obavezu da vrše interno praćenje/testiranje kvaliteta vode. S druge strane, NIJZK je institucija sa zakonskom odgovornošću da kontroliše i prati vodu za piće na celoj teriotoriji zemlje. NIJZK osigurava da voda koju distribuira RVK bude u skladu sa vrednostima prema lokalnom standardu, za mikrobiološke i fizičko-hemijske parametre. U ovom izveštaju, procena kvaliteta je zasnovana na podacima koje je QU prijavio ARRU.

Na osnovu rezultata praćenja kvaliteta vode koje su sproveli RVK-ovi, ukupan kvalitet vode za piće na Kosovu, koja se nudi potrošačima u uslužnim zonama sedam RVK tokom 2022. godine, bio je u skladu sa standardima vode za piće sa usaglašenošću od 98.5% za bakteriološke testove i 94.7% za hemijska ispitivanja. Kao što je takođe prikazano u tabeli 26, tokom 2022. godine najveća kompatibilnost u pogledu vrednosti mikrobioloških parametara bila je u Južnom Hidroregenu i u Hidrodrini sa 99.6%, odnosno 99.4% , dok je najniža kompatibilnost bila u Đakovici

sa 95.6% i Bifurkaciji sa 97.5%. Što se tiče fizičko-hemijskih parametara, najveća kompatibilnost je bila u Hidromoravi sa 100%, dok je najniža kompatibilnost bila u Hidrodrini sa 87.1%.

Tabela 27. Stopa (%) bakterioloških i fizičko-hemijskih ispitivanja u skladu sa standardima kvaliteta vode prema RVK 2022[33]

Regionalne kompanije	Bakteriološki	Fizičko-hemijski	Prosek za RVK
PRIŠTINA	98,7%	100%	99,3%
Južni Hidroregion	99,6%	99,1%	99,3%
Hidrodrini	99,4%	87,1%	93,3%
Mitrovica	98,8%	98,2%	98,4%
Đakovica	95,6%	95,6%	95,6%
Bifurkacija	97,5%	97,8%	97,6%
Hidromorava	99,3%	100%	99,6%
Ukupan prosek	98,5%	94,7%	96,6%

U poređenju sa prethodnom godinom, ukupan kvalitet vode za piće na Kosovu koja se nudi potrošačima u uslužnim zonama sedam RVK-a, tokom 2022. godine, bio je bolji u pogledu bakteriološke kompatibilnosti i slabiji u pogledu fizičko-hemijske kompatibilnosti. Ukupna prosečna mikrobiološka kompatibilnost u 2021. godini iznosila je 98.3%, u poređenju sa 98.5% u 2022. godini, dok je prosečna fizičko-hemijska kompatibilnost u 2021. godini bila 98.6% u odnosu na 94.7% u 2022. godini.

Pokrivenost uslugom vodosnabdevanja - RVK, kao licencirani pružaoci usluga vodosnabdevanja za 2022. godinu, pružili su usluge vodosnabdevanja za 79% stanovništva. Ovaj indikator predstavlja procenat stanovništva koje se snabdeva iz sistema kojima upravlja RVK, u odnosu na opštu populaciju unutar licencirane uslužne oblasti. Izraženo u smislu naselja, od ukupno 1.240 samo 672 naselja imaju pristup javnim vodovodnim sistemima kojima upravljaju RVK. Tokom 2022. godine, 6 ruralnih vodovodnih sistema je dodato pod upravljanjem svih KRU-a u poređenju sa 2021.godinom. Dok, prema informacijama koje je dao ARRU, postoji i 87 vodovodnih sistema koji su već izgrađeni u ruralnim područjima, koji ispunjavaju infrastrukturne uslove koje treba da preuzmu dotične RVK.

Puštanjem u rad ovih sistema vodom će se snabdeti oko 89.274 stanovnika, dok bi se procenat stanovništva sa pristupom javnim vodovodnim sistemima kojim upravlja RVK povećao na 84% [34]. U 2022. godini broj novih priključaka na usluge vodosnabdevanja, na celoj teritoriji koju opslužuje 7 RVK, povećan je za 1.464 u odnosu na 2021. godinu.

[33] *Nivo usluga koje pružaju licencirani provajderi - Usklađenost sa uslovima licence, ARRU 2022*
[34] *Nivo usluga koje pružaju licencirani provajderi - Usklađenost sa uslovima licence, ARRU 2022*

6. Stanje ugroženih životnih sredina

Ekološki ugrožena područja na Kosovu nalaze se u svim regionima Kosova. Ekološki ugrožena područja morala bi biti uređena posebnim zakonom i i uopšte za celu zemlju u zavisnosti od stepena ekološke opasnosti**.** Zakon bi morao da reguliše opšte uslove za definisanje ekološki ugroženog područja i okoline, način finansiranja, kao i institucionalne mehanizme za rešavanje ovih ekološki ugroženih područja. Takvu vezu ima samo opština Obilić , kao opština koja je najugroženija od zagađenja energetskih termoelektrana.

6.1. Ekološka situacija u zoni delovanja KEK-a

Energetska korporacija Kosova je glavno preduzeće za proizvodnju električne energije na Kosovu. Imovina KEK-a je vlasništvo Vlade Republike Kosovo. Funkcije Korporacije se regulišu kroz politike odobrene od strane Kancelarije regulatora energije Republike Kosovo.
Prema ekološkom zakonodavstvu, svi subjekti koji izazivaju zagađenje dužni su da organizuju sistem monitoringa radi praćenja nivoa zagađenja i redovnog izveštavanja centralnih institucija. Tokom 2022. godine, KEK nije poštovao standarde na nivou utvrđenom relevantnim zakonodavstvom o životnoj sredini.
Pored toga, tokom 2022. godine nije bilo praćenja uticaja na životnu sredinu u OPU (Odsek za proizvodnju uglja); praćenje vode, vazduha, zemljišta, buke, vibracija, flore, faune i otpada (ulja). Monitoring ovih uticaja na životnu sredinu nije sproveden zbog toga što nije izabran operater za usluge praćenja životne sredine u KEK-u i zbog veoma dugog odugovlačenje postupka za izbor operatera za praćenje kvaliteta vode, vazduha, tla i buke. Neki glavni indikatori rada KEK-a su predstavljeni u tabeli 29.

Tabela 28. Neki od glavnih pokazatelja rada KEK-a tokom 2022

Pokazatelji	**2022**
Godišnja proizvodnja električne energije iz TC Kosova A	2295488 (više)
Proizvodnja električne energije iz TC Kosova B	4050908 (više)
Ukupna potrošnja lignita	8.404.120 (t)
Ukupna proizvedena količina pepela	1216333 (t)
Potrošnja dekarbonizirane i demineralizirane vode 'TCA' i 'TCB'	19.373.762 (m3)

Otpad koji nastaje u KEK-u, pored pepela kao otpada nakon sagorevanja uglja u tehnološkom procesu, su i drugi oblici generisanog otpada koji su prikazani u tabeli 29.

Tabela 29. Otpad kao stari metal, ulja, pokretne trake

TC	Otpad od gvožđa (kg)	Otpad od bakra (kg)	Ulja (lit.)	Pokretna traka. (kg)
TC A	350000-400000	2500	0	7 000
TC B	2 327 000	4000	20.000	0
Ukupno	**2 677000-2 727000**	**6 500**	**20.000**	**7 000**

Transformatori koji sadrže ulje sa PCB-ima se takođe nalaze kao otpad u KEK-u. Trenutno postoji 21 transformator sa sastavom PCB ulja koji se nalaze u hangaru A2 kod TC „Kosova B“, dok je 5 transformatora na lokalitetima TC „Kosova-A“.

Radioaktivni otpad nalazi se u magacinu nekadašnjeg prostora za gasifikaciju izgrađenog kasnih 60-ih godina. Istrošeni radioaktivni izvori koji se nalaze u magacinu upisuju se u listu radioaktivnih izvora Republike Kosovo. Ovaj otpad se kontinuirano prati i sve promene se prijavljuju nadležnim organima.

Tabela 31 predstavlja godišnje emisije u vazduh za zagađivače SO2, NOx i ukupnu prašinu u obe elektrane ``Kosova A'' i ``B''. Tokom 2022. godine došlo je do smanjenja ukupnih emisija prašine, emisija SO2 i NOx u odnosu na 2021.godinu. Veće emisije su izmerene u termocentralama ``Kosova B'' (blok B1 i B2) u poređenju sa elektranama ``Kosova B'' ``Kosova A'' ` (blok A3, A4 i A5).

Tabela 30. Godišnje emisije u vazduh zagađivača SO2, NOx i ukupne prašine iz TCA i TCB 2021-2022

TC	SO2 (t)		NOx (t)		Ukupna prašina (t)	
	2021	**2022**	**2021**	**2022**	**2021**	**2022**
TC A3	2366	1823	2867	2318	235	2271
TC A4	1147	2610	1180	3060	96	2713
TC A5	2764	1185	3097	1491	222	1380
TC B1	4956	4329	5378	5347	2801	2606
TC B2	3398	3344	4925	4347	2639	2158
UKUPNO	**14631**	**13292**	**17447**	**16564**	**5993**	**5401**

6.2. Ekološka situacija u zoni rada Feronikla

Tokom 2022. godine počela je delimična proizvodnja (sa prekidima), od polovine maja do polovine jula, a potom je prestala. Većina merenja predviđenih prema obavezama koje proizilaze iz Integrisane ekološke dozvole, uglavnom merenja koja se vrše iz inostranstva, nisu sprovedena, pošto je ekonomska kriza uticala na prekid proizvodnje i enormno povećanje cene energije na evropskom tržištu (sa kojeg se

kompanija Feronikel snabdeva energijom), primoralo je kompaniju da zaustavi proizvodnju od oktobra 2021. godine.

U nedostatku podataka, procena stanja životne sredine za operatera New Co Feronikel je rezultat rada fabrike za period maj-jul 2022. godine. Sredinom jula fabrika je obustavila proizvodnju na neodređeno vreme i više nije bilo proizvodnje tokom 2022. godine.

Praćenjem deponovane prašine (aerosedimenta) iz predstavljenih rezultata, tokom meseci u kojima je kompanija radila u 2022. godini, može se videti da ni u jednom slučaju nema prekoračenja na osnovu standarda za aerosediment (prema SZO) 300 mg/m²/dan. Na osnovu izvršenih merenja, evidentirane su emisije prašine tokom rada u kojem je fabrika radila 2022. godini, sa vrednostima nižim od dozvoljene granice, u sve tri tačke praćenja (električna peć, rotacione peći i konvertor).

U tabeli 32 prikazana je ukupna količina emisije prašine u vazduhu za 2021. i 2022. godinu, koja je izražena u tonama. Ukupna količina prašine koja je emitovana tokom 2022. godine iznosila je oko 11,51 tona, dok je tokom 2021. godine oko 70 tona. Najveći pražnjenje je izmereno u rotacionoj peći.

Tabela 312. Ukupna godišnja količina prašine koju emituje Feronikl za 2022

Godina	Električni pećnica	Konverter	Rotaciona peć	Ukupno
2021	0.6t	9.8t	59.6t	70.12t
2022	0.09t	1.67t	9.75t	11.51t

Gasovi koji su praćeni (CO, NOx, SO_2) tokom meseci rada, evidentirani su sa vrednostima nižim od dozvoljene granice u obe tačke praćenja (rotacione peći i konverter). U tabeli 32 prikazani su podaci o ukupnoj količini emisija CO, NOx i SO_2, ispuštenih u vazduh za 2021. i 2022. godinu, izraženo u tonama.

Nema podataka o ukupnoj količini emitovanog CO tokom 2022. godine, dok je tokom 2021. godine iznosila oko 1667 tona, ukupna količina emitovanih NOx tokom 2022. godine iznosila je oko 17,91t tona, dok je tokom 2021. godine iznosila oko 166 tona, dok je ukupna količina emitovanog SO2 tokom 2022. godine iznosila oko 39,77 tona, dok je tokom 2021. godine iznosila oko 1097 tona.

Tabela 32 Ukupna godišnja količina zagađivača CO, NOk i SO2 za 2022. godinu iz Feronikla

Gasovi	Konvertori A2.2		Rotaciona peć A2.1		Ukupno	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022
CO	46.3t	/	1.621,1t	/	1.667,4t	/
NOx	35.2t	7,38.	130.9t	10.53t	166.2t	17.91t
SO_2	10.1t	3,24.	1.087,3t	36,53.	1.097,4t	39.77t

Kvalitet vode - Na osnovu mesečnih izveštaja i godišnjeg izveštaja koji je poslat

MSPPI od strane industrijskog operatera „New Co Feronikel", tokom 2022. godine delimično je bio aktivan. Prijavljeni su samo proseci nekih parametara izmerenih za površinske i podzemne vode tokom maja, juna i jula. Svi parametri mereni na tačkama monitoringa površinskih i podzemnih voda su u okviru dozvoljenih vrednosti prema Administrativnom uputstvu AU/MPSSI 02/2022, sa izuzetkom ukupnog fosfora koji je prekoračen na lokacijama uzorka M1 i M6.

Upravljanje otpadom - Tokom rada fabrike nastaju različiti otpadi. Deo ovog otpada se odlaže na određenim deponijama, kao što su: industrijski otpad (FE šljaka) koji se odlaže na deponiji šljake Duškaja 1, na području rudnika Čikatova (46195 tona), dok se konvertorska šljaka u procesu reciklira. Opasan otpad se skladišti na privremenoj deponiji za ovu namenu, namenjenoj samo za ovu vrstu otpada. Neopasni otpad se privremeno odlaže na privremenu deponiju za ovu vrstu otpada, dok se metalni prodaje kao staro gvožđe, dok je za sakupljanje i transport običnog komunalnog otpada Feronikel angažovao privatnu firmu "MSS". U tabeli 34 prikazane su vrste ovog otpada i godišnja količina tokom 2022. godine.

Tabela **33**. Proizvodnja industrijskog otpada iz Feronikel za 2022

Indikatori	**2022.**
Šljaka proizvedena u električnoj peći, deponovana na deponiji šljake `Duškaja 1`.	46195 tona
Šljaka koju stvara konvertor deponovana u objektu	3316 tona
Korišćeni vatrostalni materijali	0 t/god.
Mulj iz sistema za čišćenje	1493 t/god.

6.3. Ekološka situacija u zoni proizvodnje Šarcema

Operater Šarcem vrši kontinuirano praćenje emisija iz glavnih izvora.

Emisije u vazduh - Na osnovu merenja, emisije prašine tokom 2022. godine zabeležene su sa nižim vrednostima u odnosu na dozvoljenu granicu. Emisije SOx su veoma niske, zbog niske koncentracije sumpora u gorivu i sirovinama. Na osnovu rezultata merenja iz sistema kontinuiranog praćenja prikazana je prosečna godišnja koncentracija SOx i NOx iz rotacione peći za poslednje godine. Emisije NOx su ispod granične vrednosti (VKE) postavljene lokalnim zakonodavstvom i zahtevima IPPC. Zbog ograničene sirovine (Mergele) u rudniku Dimce, sadašnji kvalitet ovog materijala ima veći modul silikata koji zahteva višu temperaturu za stvaranje tečne faze u rotacionoj peći, odnosno veću količinu goriva, što rezultira povećanom emisijom NOx (slika 28).

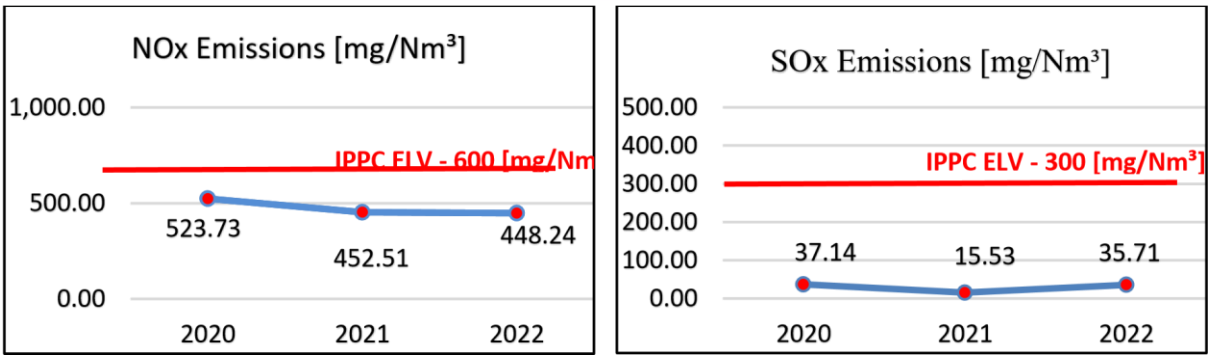

Slika 28.*Trend emisija NOx i SOk za godine 2020-2022*[35]

Kvalitet vazduha u krugu fabrike - Vrednosti koje prati sopstveni sistem fabrike pokazuju da su godišnje koncentracije parametara kvaliteta vazduha u krugu fabrike znatno ispod graničnih vrednosti i da nije bilo prekoračenja glavnih parametara kvaliteta vazduha (tabela 35).

Tabela 34. Godišnja koncentracija parametara kvaliteta vazduha na području fabrike 2021-2022

Parameteri	**2021.**	**2022**	**Dozvoljene vrednosti**
PM_{10} (mg/m³)	0043	0.040	0.05
$PM_{2.5}$ (mg/m³)	0.021	0.020	0.025
NO_2 (mg/m³)	0.020	0.019	0,04
SO_2 (mg/m³)	0.011	0.010	0.125
O_3 (mg/m³)	0.027	0.024	0.12
Buka (dB)	63	63.5	70

Vodoprivreda - Vodoprivredna ulaganja u sistem reciklaže vode i unapređenje postojećih vodovodnih mreža su dovela u efikasnijem korišćenju voda, dok je razvoj i implementacija vodoprivrednih sistema unapredio sveukupno praćenje i omogućava izveštavanje o upotrebi i korišćenju voda na održivoj osnovi.

Kvalitet korišćenih i ispuštenih voda - Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda radilo je tokom cele 2022. godine i nije bilo nikakvih problema u radu. Parametri praćenja ispuštanja prečišćene vode bili su ispod dozvoljenih vrednosti u skladu sa Administrativnim uputstvom br. 02/2022 za uslove, parametre i granične vrednosti ispuštanja zagađenih voda u javnu kanalizacionu mrežu i u vodno telo.

Upravljanje otpadom- Čvrsti otpad se privremeno skladišti na posebno određenim mestima u blizini mesta gde nastaje, u okviru fabrike. Takvo skladištenje se vrši u posebnim kutijama u kontejnerima ili mestima određenim i obeleženim/označenim

[35] *Godišnji izveštaj o životnoj sredini u Šarcemu za 2022*

posebno za svaki otpad. U zavisnosti od vrste čvrstog otpada u posebnim prostorima koji su ograničeni radi zaštite od curenja koje može prouzrokovati voda i zemljište. Otpad se transportuje i uklanja iz fabrike od strane podizvođača/licenciranih strana. Ovi podizvođači pružaju usluge vezane za sakupljanje i transport otpada. U tabeli 35 prikazane su godišnje količine različitih kategorija otpada koje generiše fabrika Šarcem.

Tabela 35. Proizvodnja otpada prema kategorijama iz Šarcema za 2022

Mešoviti komunalni otpad (t/v)	Staro gvožđe (t/v)	Opeke za zidove pećnice (t/v)	Pocepane vreće cem. (t/v)	Papir i karton (t/v)	Otpad od rušenja (t/g)	Drvene palete (m3/god)	Korišćena ulja (t/v)
47.79	211.82	233.2	15.4	2.5	466.4	3.86	0.5

6.4. Ostala ugrožena područja (žarišta životne sredine)

Ekološki ugrožena područja na Kosovu klasifikovana su u dve kategorije: Ekološki ugrožena područja nasleđena iz prošlosti, poznata kao deponije industrijskog i rudarskog otpada, poljoprivrednog i urbanog otpada, i Ekološki ugrožena područja od otpada i ispuštanja operativnih privrednih subjekata. Ekološki ugrožena područja mogu se naći u svim regionima Kosova. Sa posebnim akcentom su deponija pepela u Obiliću, industrijska i rudarska deponija teških metala u Mitrovici, Zvečanu, Gračanici, Novom Brdu, Starom trgu, Leposaviću, otpad od opasnog otpada u 17 različitih mesta u zemlji, itd.[36] Oblik otpada koji predstavlja opasnost po životnu sredinu su deponije za odlaganje gradskog otpada (7 deponija, 3 transfera) i divlje deponije.

Za opasni otpad i hemikalije još nije pronađeno rešenje od 1999. godine. Proces i pokušaji prikupljanja i skladištenja na jednom mestu do danas nisu bili uspešni. Projekat koji finansira Kancelarija EU u Prištini i u saradnji sa MSPPI, Opštinom Obilić i KEK-om, su na dobrom putu da problem privremenog sakupljanja opasnog otpada postane stvarnost. Ovaj projekat, kao podrška procesu razgradnje Kosova A, upotrebe površinskog zemljišta u ovoj oblasti je u uspešnom procesu pripreme i implementacije privremenog skladištenja opasnog otpada. Trenutno su u procesu definisanja dve oblasti: postojeći hangar i izgradnja novog objekta, što će biti najbolje i dugoročno rešenje.

[36] *Izveštaj, Opasni industrijski otpad na Kosovu, KEPA 2019*

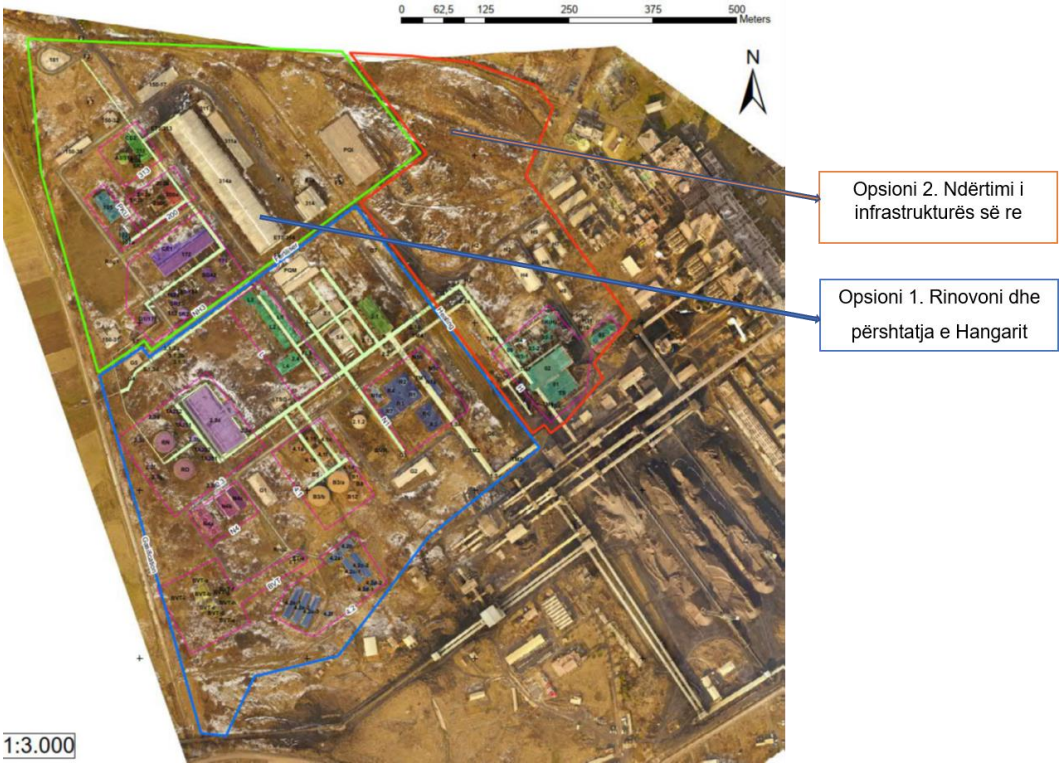

Slika 29.*Opcije deponovanja opasnog otpada u području Termoelektrane A*[37]

Postojeće stanje opasnog otpada je van ekoloških standarda njihovog čuvanja i skladištenja. Čuvaju se i skladište bez ikakvog prethodnog tretmana, bez poštovanja standarda i zakonodavstva za skladištenje, uopšte nisu ekološki prihvatljivi. Inspekciju i nadzor otpada obavljaju Inspektorat za životnu sredinu MSPPI, KFOR i KSB.

[37] *Izveštaj o zadatku 02: Concept of Hazardous Waste Storage and Disposal Infrastructure. Contract No 397-715 Add. 08Identification number EuropeAid/136614/DH/SER/XK- 23 February, 2023 , SWECO*

7. Preduzete mere za zaštitu životne sredine

7.1. Usklađivanje nacionalnog ekološkog zakonodavstva sa direktivama EU

Opšta nacionalna politika Kosova uključuje i proces evropskih integracija. Među glavnim izazovima u ovom procesu je životna sredina, ispunjavanje evropskih ekoloških standarda i usklađivanje nacionalnog ekološkog zakonodavstva sa evropskim.

Evropska komisija je pratila napredak u usklađivanju kosovskog zakonodavstva o životnoj sredini sa zakonodavstvom EU i njegovu primenu. Sledeća tabela predstavlja rezime glavnih direktiva EU o životnoj sredini i nivo njihove transpozicije u nacionalno zakonodavstvo o životnoj sredini (tabela 37).

Tabela 36. Nivo transpozicije ekološkog zakonodavstva Evropske unije u nacionalno ekološko zakonodavstvo

Oblast	Direktiva EU	Nivo transponzicije
Horizontalno zakonodavstvo	Direktiva o PSU (85/337/EEC)	90%
	Direktiva o SPS (2001/42/EC)	100%
	Direktiva o informacijama o životnoj sredini (2003/4/EC)	65%
	Direktiva o učešću javnosti (2003/35/EC)	100%
	Direktiva INSPIRE (2007/2/EC)	18%
	Direktiva o ekološkom kriminalu (2008/99/EC)	71%
	Direktiva o odgovornosti prema životnoj sredinu (2004/35/EC)	80%
Kvalitet vazduha	Direktiva o kvalitetu ambijentalnog vazduha (2008/50/EC)	98%
	Direktiva o arsenu, kadmijumu, živi, niklu i policikličnim aromatičnim ugljovodonicima u vazduhu (2004/107/EC 4)	98%
	NEC Direktiva, Nacionalni pragovi emisije u vazduh (2001/81/EC)	0%
	Direktiva o sadržaju sumpora u tečnim derivatima (1999/32/EC)	40%
	Direktiva benzinskih stanica o isparljivim organskim supstancama/VOC (94/63/EC)	98%
	Direktiva faze II o benzinskim stanicama Isparljive organske supstance/VOC (2009/126/EU)	30%
Upravljanje otpadom	Okvirna direktiva o otpadu (2008/98/EC)	61%
	Direktiva o otpadnim baterijama (2006/66/EC)	77%
	Direktiva o ambalažnom otpadu (94/62/EC)	99%
	Direktiva o polihlorisanim bifenilima i polihlorisanim trifenilima (96/59/EC PCB/PCT)	83%
	Direktiva o otpadnim vozilima (2000/53/EC)	100%

	Direktiva o sanitarnim deponijama (99/31/EC)	89%
	Direktiva o ograničenju upotrebe određenih opasnih materija u električnoj i elektronskoj opremi (2011/65/EU RoHS)	92%
	Direktiva o otpadnoj električnoj i elektronskoj opremi (2012/19/EU VEEE)	89%
	Direktiva o upravljanju rudarskim otpadom (2006/21/EC)	100%
	Direktiva o kanalizacionom mulju (86/278/EEC)	75%
	Direktiva o plastici za jednokratnu upotrebu (EU 2019/904)	0%
Hemikalije	Direktiva o azbestu (87/217/EEC)	88%
	Uredba o biocidima (528/2012/EU)	Nema procene
	Uredba o postojanim organskim zagađivačima/POPs (EU 2019/1021)	Nema procene
	Uredba o izvozu i uvozu opasnih hemikalija (EU/649/2012)	Nema procene
	Uredba o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničenju hemikalija/REACH (EC/1907/2006)	Nema procene
	Uredba o klasifikaciji, obeležavanju i pakovanju hemijskih supstanci/CLP (EC/1272/2008)	Nema procene
Kvalitet vode	Okvirna direktiva o vodama (2000/60/EC)	76%
	Direktiva o gradskim otpadnim vodama (91/271/EEC)	76%
	Direktiva o podzemnim vodama (2006/118/ECDB)	64%
	Direktiva o pijaćoj vodi (98/83/EC)	94%
	Direktiva o nitratima (91/676/EEC)	37%
	Direktiva o vodi za pranje (2006/7/ECDB)	92%
	Direktiva o standardima kvaliteta vode (2008/105/EEC)	31%
	Direktiva o proceni rizika od poplava i upravljanju istima (2007/60/EC)	100%
	Direktiva o tehničkoj specifikaciji za hemijsku analizu praćenja statusa voda (2009/90/EC)	0%
Zaštita prirode	Direktiva o divljim pticama (79/409/EC)	97%
	Direktiva o prirodnim staništima (92/43/EC)	100%
	Direktiva o pravilima za držanje divljih životinja u zoološkim vrtovima (1999/22/EC)	92%
	Uredba CITIES o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama flore i faune (EC/338/97)	Nema procene
	Uredba o invazivnim stranim vrstama (EU, 1143/2014)	Nema procene
	Direktiva o eksperimentisanju sa životinjama (2010/63/EU)	Nema procene
Kontrola industrijskog zagađenja	Direktiva o industrijskim emisijama (2010/75/EU)	69%
	Direktiva Seveso III o kontroli velikih industrijskih incidenata (2012/18/EU)	98%

	Direktiva o kontroli isparljivih organskih jedinjenja iz boja, lakova i proizvoda za doradu vozila (2004/42/EC -VOC)	88%
	Uredba o ekološkom označavanju (EC/66/2010)	Nema procene
	EMAS uredba/eko menadžment i šema revizije (EC/1221/2009)	Nema procene
	Regulativa o živi (EU, 2017/852)	Nema procene
Buka	Direktiva o buci u životnoj sredini (2002/49/EC)	59%

7.2. Sprovođenje strategije i akcionog plana

Kosovo je na zadovoljavajući način razvilo strateški i programski okvir za životnu sredinu i njegove sektore, ali je nivo implementacije još uvek na niskom nivou. U tabeli 38 prikazana su glavna strateška i programska dokumenta sektora životne sredine i stepen njihove implementacije.

Tabela 37. Nivo implementacije strategija i akcionih planova za sektor životne sredine

Strategija/Plan	Rok važenja	Status dokumenta	Nivo sprovođenja
Strategija zaštite životne sredine i održivog razvoja (prvi nacrt) Strategija za kvalitet vazduha i Strategija za biodiverzitet su takođe deo strategije.	2023- 2033	U postupku izrade	U postupku izrade
Strategija za integrisano upravljanje otpadom	2021- 2030	Odobreno od strane Vlade Republike Kosovo	Primenjuje se kontinuirano
Plan Republike Kosovo za upravljanje otpadom	2021- 2023	Odobreno od strane Vlade Republike Kosovo	Primenjuje se kontinuirano
Strategija klimatskih promena i akcioni plan za Kosovo	2018- 2027	Odobreno od strane Vlade Republike Kosovo Odluka , Br. 05/90, dtum 19.02.2019	Kontinuirana implementacija
Državna strategija za vode Kosova	2017- 2036	Odlukom Vlade Republike Kosovo i Skupštine Kosova br. 16/20 dt. 20.12. 2017	Kontinuirana implementacija
Nacionalni energetski i klimatski plan Republike Kosovo (Prvi nacrt)	2025- 2023	U postupku izrade	U postupku izrade

Prostorni plan Kosova - Strategija prostornog razvoja Kosova (Revizija plana 2010-2020)	2023- 2028	U postupku razmatranja	U postupku razmatranja
Prostorni plan Nacionalnog parka „Šari“.	2013- 2022 (u postupku razmatranja)	U postupku razmatranja	Delimično
Prostorni plan Nacionalnog parka "Prokletije".	2023- 2033	Odobreno od Skupštine Republike Kosova Objavljeno u Službenom listu od 07.05.2023	U početnoj fazi
Prostorni plan za spomenik prirode od posebnog značaja „Vodopadi Miruše“	2014- 2023	Odobreno od Skupštine Republike Kosova	Implementacija nije počela u odsustvu organa upravljanja
Plan upravljanja Nacionalnim parkom „Šari“.	2015- 2024 (u postupku razmatranja)	Odobreno od strane Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja	Delimično

U prilozima 6, 7 i 8 prikazani su detaljniji podaci procene sprovođenja Strategije integrisanog upravljanja otpadom, procene sprovođenja Strategije i Akcionog plana za biodiverzitet i procene sprovođenja Državne strategije za vode.

U tabeli 39 prikazani su podaci o procesu izrade planova lokalnog nivoa za sektor životne sredine. Kao što se vidi iz tabele, većina opština je izradila lokalne planove upravljanja otpadom, neke od opština imaju i lokalne ekološke akcione planove, dok su drugi planovi u izradi ili nedostaju.

Tabela **38**. Ekološki planovi na lokalnom nivou 2022

Opština	**Lokalni ekološki akcioni plan**	**Lokalni akcioni plan za otpad**	**Lokalni akcioni plan za biodiverzitet**	**Lokalni akcioni plan za kvalitet vazduha**	**Plan lokalne mobilnosti**	**Lokalni energetski i klimatski plan**
Priština	-	+	-	*Nacrt*	+	*Nacrt*
Obilić	+	+	-	+	-	-
Glogovac	+	+	+	+	-	*Nacrt*
Štimlje	+	+	*Nacrt*	-	+	-
Elez Han	-	+	-	-	-	-
Prizren	-	+	-	-	-	*Nacrt*
Južna Mitrovica	+	+	-	-	+	-
Dečani	+	+	-	-	-	+
Đakovica	+	+	+	+	*Nacrt*	-
Orahovac	+	+	*Nacrt*	*Nacrt*	+	*Nacrt*

Srbica	-	+	-	-	-	-
Kačanik	*Nacrt*	+	-	-	-	-
Dragaš	-	+	+	-	-	-
Klina	-	+	-	*Nacrt*	-	-
Gnjilane	+	-	-	+	-	-
Kosovo Polje	-	+	-	-	-	-
Vučitrn	-	+	-	-	-	-
Peć	*Revizija*	+	-	+	*Nacrt*	-
Podujevo	-	+	-	-	-	-
Junik	+	-	-	-	+	-
Kamenica						-
Istok	-	+	-	*Nacrt*	-	*Nacrt*
Mališevo	-	-	-	-	-	
Lipljan	-	+	-	-	+	
Suva Reka	-	+	-	-	+	-
Uroševac	-	+	-	-	-	
Godina	+	+	+	-	+	
Mamuša	+	+	-	-	-	
Zvečan	-	+	-	-	-	-
Leposavić	-	+	-	-	-	-
Gračanica	-	+	-	-	+	
Ranilug	-	+	-	-	-	-
Parteš	-	+	-	-	-	-
Klokot	-	+	-	-	-	
Zubin Potok	-	+	-	-	-	-
Štrpce	-	+	-	-	-	-
Severna Mitrovica	-	+	-	-	+	

7.3. Inspekcija i kontrola sprovođenja zakona

U okviru sprovođenja ekološkog zakonodavstva iz oblasti životne sredine, voda, prirode, prostornog planiranja i izgradnje, na centralnom nivou Inspektorat za životnu sredinu, vode, prirodu, prostorno planiranje i građevinarstvo/Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture, po službenoj dužnosti u 2022. godini je izvršio: 628 inspekcijskih nadzora sa zapisnicima, 257 rešenja, 198 prekršajnih kazni.

U poređenju sa 2020-2021, primećuje se da je Centralni inspektorat u 2022. godini bio aktivniji u nadzoru (da li to znači nadzor nad izvršenim inspekcijskim nadzorom), inspekcijama i izdavanju odluka, dok je manje aktivan u izricanju kazni za prekršaje. Konkretni detalji predstavljeni su u tabeli 40.

Tabela 40. Inspekcije i drugi pravni postupci 2020-2022

Vrsta inspekcijskih poslova u oblasti zaštite životne sredine	**Broj aktivnosti 2020**	**Broj aktivnosti 2021**	**Broj aktivnosti 2022**
Inspekcijski nadzor sa zapisnikom	81	291	317
Odluke	39	95	124
Kazne za prekršaje	9	104	95
Vrsta inspekcijskih poslova u oblasti zaštite voda			
Inspekcijski nadzor sa zapisnikom	95	172	176
Odluke	10	88	89
Kazna ili prekršaj	66	118	99
Vrsta inspekcijske delatnosti u oblasti zaštite prirode			
Inspekcijski nadzor sa zapisnikom	25	17	23
Odluke	7	7	11
Kazne za prekršaje	-	6	4
Vrsta inspekcijskih poslova u oblasti uređenja prostora i izgradnje			
Inspekcijski nadzor sa zapisnikom	74	98	112
Odluke	15	28	33
Kazne za prekršaje	2	8	-
Ukupno			
Inspekcijski nadzor sa zapisnikom	275	578	628
Odluke	71	218	257
Kazne za prekršaje	77	236	198

Tokom 2022. godine, za štetu pričinjenu prirodnim resursima, Direkcije Nacionalnih parkova Šari i Prokletija podnele su 66 krivičnih prijava Osnovnom tužilaštvu (21 u Osnovnom tužilaštvu u Uroševcu, 33 u Osnovnom tužilaštvu i 11 u Osnovnom tužilaštvu u Prizrenu i Peći). Detaljnije u tabeli 41.

Tabela 39. Krivične prijave u osnovnim tužilaštvima za oštećenje prirodnih dobara u NP 2022

Vrsta aktivnosti	**Broj predmeta**	**Iznos štete**
Krivične prijave u Osnovnom tužilaštvu u Uroševcu	21	€ 28.844
Krivične prijave Osnovnom tužilaštvu u Prizrenu	33	€ 41.951.50
Krivične prijave Osnovnom tužilaštvu u Peći	11	€ 9.798,00

Međutim, na lokalnom nivou, od 38 opština Republike Kosovo, što se tiče sprovođenja ekološkog zakonodavstva iz oblasti životne sredine, voda, prirode, prostornog planiranja i izgradnje, samo 12 opština je podnelo izveštaje.
Tokom 2022. godine na lokalnom nivou izvršeno je 1089 inspekcijskih nadzora sa evidencijama, 407 pomoći u inspekcijskim nadzorima, 134 rešenja, 79 mandatnih kazni, 83 administrativne kazne, 667 preporuka, naredbi i primedbi, kao i 22 inicijative pred sudovima (tabela 42).

Tabela 40. Inspekcije i druge zakonske procedure na lokalnom nivou 2022

Aktivnosti inspekcije za 2022 godinu	Pregledi sa zapisnicima	Pomoć u inspekcijama	Odluke	Obavezna kazna	Administrativna kazna	Preporuke, uredbe i primedbe	Inicijative pred sudovima
Mamuša	16	12	3	/	/	28	/
Istok	20	19	12	/	/	19	/
Srbica	240	57	20	10	0	300	11
Gračanica	58	/	/	14	/	58	/
Orahovac	108	185	34	15	0	10	7
Elez Han	12	7	8	1	0	2	0
Gnjilane	67	92	0	14	0	92	0
Junik	46	17	1	1	0	5	0
Đakovica	235	/	9	/		77	/
Štimlje	50	/	10	10	/	/	/
Obilić	38	18	7	7	22	45	/
Peć	199	-	30	7	61	31	4
Ukupno	**1089**	**407**	**134**	**79**	**83**	**667**	**22**

7.4. Davanje dozvole

Prema podacima MSPPI-a, tokom 2022. godine sprovedene su aktivnosti u svim relevantnim oblastima. Na osnovu ovlašćenja i ekološke regulative, tokom 2022. godine izdate su 73 ekološke saglasnosti za PSU, 80 ekoloških dozvola, 5 integrisanih ekoloških dozvola, 5 ekoloških dozvola, 11 licenci, 19 saglasnosti za vodu, 66 dozvola za ispuštanje vode i 74 dozvole za upotrebu vode. Detaljniji podaci o aktivnostima izdavanja dozvola u sektorima životne sredine, otpada i voda prikazani su u sledećoj tabeli.

Tabela 41. Aktivnosti o davanju dozvola tokom 2022. godine

Aktivnosti za ekološka odobrenja	
Primljeni zahtevi za PSU ekološke saglasnosti	78
Odobreni zahtevi za PSU ekološke saglasnosti	73
Odbijeni zahtevi za PSU ekološke saglasnosti	5
Primljeni i odobreni zahtevi za PSU ekološke saglasnosti	3
Aktivnosti za dobijanje ekološke dozvole	
Prihvaćene prijave za ekološke dozvole	149
Odobreni zahtevi za ekološke dozvole	80
Odbijeni zahtevi za ekološke dozvole	49
Završetak administrativnih procedura	16
U postupku DD	4
Aktivnosti za integrisane ekološke dozvole	
Prihvaćene prijave za integrisane ekološke dozvole	11
Odobreni zahtevi za integrisane ekološke dozvole	5
Odbijeni zahtevi za Integrisanu ekološku dozvolu	9
U postupku	15

Aktivnosti za ekološka ovlašćenja	
Prihvaćeni zahtevi za ekološka ovlašćenja	6
Dozvoljen	5
Odbijeni subjekti	1
Delatnost izdavanja dozvola u oblasti otpada	
Zahtev za licencu za upravljanje otpadom	12
Izdavanje licence za upravljanje otpadom	11
Odbijanje zahteva za izdavanje dozvole za upravljanje otpadom	1
Zahtev za dozvolu za uvoz plastičnih kesa	16
Izdavanje dozvole za uvoz plastičnih kesa	14
Zahtev za izdavanje dozvole za trgovce i posrednike neopasnog otpada	9
Licenciranje trgovaca i posrednike neopasnog otpada	9
Delatnost licenciranja u oblasti voda	
Uslovi za vodu	3
Saglasnost za vodu	19
Vodna dozvola za upotrebu	74
Vodna dozvola za ispuštanje	66
Produžetak vodnih dozvola	7

7.5. Institucionalni razvoj i zastoji

Tokom 2022. godine nije bilo važnijeg razvoja u procesu jačanja, afirmacije i podizanja tehničkih kapaciteta institucija za zaštitu životne sredine.

Od ostalih aktivnosti koje se odnose na institucionalni razvoj, treba razlikovati sledeće:

- Nastavak realizacije nekoliko značajnih projekata sa donatorima u okviru ekoloških institucija. Primer projekta za Integrisano upravljanje vodnim resursima je projekat kojeg podržava Vlada Švajcarske, a koji je obuhvatio i aspekte podizanja stručnih i organizacionih kapaciteta, početak druge faze projekta za podizanje institucionalnih kapaciteta za upravljanje kvalitetom vazduha podržanog od JICA, kao i nastavak projekta za učešće KEPA-a u radu Evropske agencije za životnu sredinu u periodu od 3 godine.
- Povećanje zastupljenosti i članstva kosovskih institucija za životnu sredinu u organizacijama, inicijativama i regionalnim projektima. Primer obrasca ``Agencije za zaštitu životne sredine Kosova'' u toku podataka u ``Evropskoj mreži za monitoring i posmatranje EIONET'', gde je tokom 2022. godine ispunjeno 100% obaveza izveštavanja;
- Implementacija važnih infrastrukturnih projekata u sektoru životne sredine, kao što je operacionalizacija 3 nova postrojenja za obuku otpadnih voda (Prizre, Đakovica i Peć).
- Unapređenje procesa procene stanja komunalnog otpada kroz razvoj indikatora, radi izveštavanja i praćenja učinka kosovskih opština u sektoru otpada. Funkcionalizacija i implementacija veb-aplikacije koja omogućava onlajn izveštavanje, kao i obuku opština i preduzeća za otpad radi njihovog

izveštavanja.
- Podizanje kapaciteta ekoloških institucija kroz obuke i programe na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou.
- ``Nacionalni savet'' za klimatske promene, koji je ponovo uspostavljen odlukom Vlade Republike Kosovo, bio je veoma aktivan i razvio je nekoliko aktivnosti, uključujući izradu Zakona o klimatskim promenama.
- Početak procesa reorganizacije institucija za životnu sredinu i definisanje institucionalnih nadležnosti, gde su osnovane radne grupe i izrađeni nacrti relevantnih propisa;

Dok se u okviru zastoja i prepreka u jačanju ekoloških institucija u ovom periodu izdvajaju:

- Nedostatak mreže za praćenje podzemnih voda kao i nedostatak monitoringa bioloških/ekoloških aspekata površinskih voda;
- Nedostatak posebnog sektora za klimatske promene u MSPP;
- Nedostatak posebne institucije na centralnom nivou za praćenje hemikalija;
- Odlazak obučenog i iskusnijeg osoblja iz odgovornih institucija sektora životne sredine.
- Ograničeni kapaciteti opština u sektoru životne sredine, sa posebnim naglaskom na malom broju inspektora;
- Mali broj inspektora životne sredine na centralnom nivou, nedostatak koordinacije inspektora životne sredine na centralnom i lokalnom nivou i nedostatak koordinacije inspektora životne sredine sa inspektoratom KPMM;
- Mali broj službenika u nekim direkcijama i sektorima KEPA-a kao u: ``Institutu za zaštitu prirode'', u ``Direkciji za upravljanje Nacionalnim parkom'' „Šari“ i „Prokletije“, u ``Direkciji za upravljanje spomenicima prirode od posebnog značaja'' i u sektoru izveštavanja i informisanja;
- Necertificiranje službenika (čuvara prirode) i ograničenog broja stručnog osoblja (nadzornika prirode) u ``Direkcijama za upravljanje nacionalnim parkovima'' kao i ograničenog broja redovnog osoblja;
- Nefunkcionisanje ``Savetodavnog odbora za životnu sredinu''. Odbor je i dalje van funkcije i nema inicijativa za njegovo osnivanje, iako je to predviđeno odredbama Zakona o zaštiti životne sredine;
- Neuspeh u operacionalizaciji ``Ekofonda'' ili posebnog programa za životnu sredinu. Prihodi prikupljeni u ime zaštite životne sredine se prelivaju u budžet Kosova, ali se ne koriste za ekološke projekte;

7.6. Ulaganja u zaštitu životne sredine

Zaštita životne sredine je važan faktor koji direktno utiče na naše blagostanje. Otuda takođe Dakle, povećanje budžeta od strane Vlade Kosova za sektor zaštite životne sredine je faktor koji pokazuje posvećenost poboljšanju stanja životne sredine. Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture za 2022. godinu

potrošilo je 163.524.148€ u poređenju sa 124.975.779,01€ ulaganja u nove i postojeće projekte, na osnovu ``Srednjoročnog okvira troškova'' sa finansiranjem iz Budžeta Kosova. Ukupan budžet za 2022. godinu bio je 191.281.296 evra, u poređenju sa 145.043.995 evra u 2021. U 2022. godini došlo je do povećanja budžeta u svim budžetskim linijama MSPPI, sa izuzetkom linije plata i dnevnica.

Tabela 42. Budžet MSPPI za 2021-2022

Budžetske linije	**2021**	**2022**
Plate i dnevnice	4.110.561	4.002.423
Robe i usluge	15.603.628	21.930.855
Subvencije i transferi	1.793.813	1.643.814
Kapitalni izdaci	123.521.738	163.524.148
Komunalni troškovi	314,620	481,490
Ukupan budžet	**145.043.995**	**191.281.296**

Ekološki projekti koji se finansiraju iz budžeta MSPPI-a su uglavnom projekti koji imaju za cilj regulisanje i čišćenje korita reka, stvaranje zelenih površina i rekreativnih parkova, izgradnju mostova, nadvožnjaka i podvožnjaka, izgradnju vodovoda, izgradnju i proširenje kanalizacione mreže, izgradnju postrojenja, sanitarne deponije itd. Svi ovi projekti imaju direktan uticaj na poboljšanje stanja životne sredine i zdravstvo. Većina ovih projekata su prioritetni kapitalni projekti i uključeni su u Nacionalnu razvojnu strategiju (NRS).

Deo projekata zaštite životne sredine su i oni projekti koji se finansiraju iz Budžeta Kosova preko MSPPI-a, koje opštine sprovode preko relevantnih memoranduma. Većina navedenih su tekući projekti iz prethodnih godina. U okviru ovih projekata izdvajaju se oni koji su usmereni na poboljšanje stanja reka, snabdevanje pijaćom vodom, uređenje zelenih površina. Spisak nekih od ovih kapitalnih projekata od značaja u oblasti životne sredine i voda prikazan je u tabeli 45.

Tabela 43. Neki od kapitalnih projekata zaštite životne sredine podržani budžetom MSPPI za 2022

Br.	**Naziv projekta**	**Rashodi 2022/** €
1.	Izgradnja opštinske deponije u regionu Peći	1.100.000
2.	Šema podrške otpadu na Kosovu	3.000.000
3.	Uređenje korita reke Sitnice Vučitrn	250.000.
4.	Uređenje korita reke Drenice u Glogovcu	150.000.
5.	Studija, popravka i monitoring opreme postojećih brana na Kosovu	221.400.
6.	Uređenje i izgradnja zaštitne infrastrukture duž reke Belog Drima i Sitnice	172.853.

7.	Uređenje korita reke Beli Drim - Klina	100.000.
8.	Uređenje korita reke Bistrice u Dečanima	718.374.
9.	Uređenje rečnih korita u selima, Velika Hoča, Brestoc, Velika Hoča, Nagavc, Velika Kruša-Orahovac	60.000.
10.	Uređenje korita reke Ibar – Mitrovica	500.000.
11.	Uređenje korita reke Sitnice – Mitrovica	568.048.
12.	Uređenje korita reke Sitnice u Lipljanu	290.515.
13.	Uređenje korita Perocke u Ajvaliji	79.871.
14.	Uređenje korita reke Kriva reka	300.000.
15.	Uređenje korita i degradiranih površina reke Desivojce	279.277.
16.	Uređenje korita reke Sazlije u Uroševcu	321.735.
17.	Integrisano upravljanje vodnim resursima na Kosovu (doprinos MSPPI)	650.000.

Podrška donatora nije izostala ni tokom 2022. godine, kada su počeli da se realizuju neki novi projekti, a istovremeno su nastavljeni projekti iz prethodnih godina. Sledeća tabela prikazuje podatke o nekim od najvećih projekata koje podržavaju donatori za sektor voda i životne sredine.

Tabela 44. Neki od projekata sa donatorima u sektoru životne sredine i voda 2022

Naziv projekta	Donator	Vrednost projekta	Period implementacije
Unapređenje ekoloških performansi termoelektrane „Kosova B“.	EU-IPA	76.400.000.00 €	2019- 2022
Program za životnu sredinu Kosova	SIDA-Švedska vlada	6.810.000.00 €	2016 – 2022
Projekat „Razvoj kapaciteta za kontrolu zagađenja vazduha“ 2. faza	JICA-Japanska vlada	Oko 3.000.000,00 €	2021 – 2026
Japanski grant pomoći za ekonomski i društveni razvoj – faza 2	JICA-Japanska vlada	357.000.000,00 JPI (japanski jen)	2020- 2023
Izgradnja gradskog postrojenja za prečišćavanje vode za jugozapadno Kosovo-Đakovica	SDC, KFW, BK	SDC- 7.600.000,00 € KFW- 8.000.000.00 € Opština Đakovica- 6.800.000,00 €	2019- 2022
Izgradnja gradskog postrojenja za prečišćavanje vode za jugozapadno Kosovo-Peć	KFW, BK	KFW- 8.000.000.00 € BK- 3.800.000,00 €	2019- 2022
Izgradnja gradskog postrojenja za prečišćavanje vode za jugozapadno Kosovo-Prizren	KFW, BK	KF- 12.000.000.00 € Opština Prizren – 3.500.000,00 € BK- 5.000.000,00 €	2017- 2022
Izgradnja gradskog postrojenja za prečišćavanje vode za Prištinu	Francuska vlada BK	Francuska vlada (zajam) 66.000.000,00 € BK- 20.000.000,00 €	2018- 2022

Održivi razvoj upravljanja otpadom - Deponija Peć	Evropska komisija – IPA	EU 10.900.000,00 € BK 1.100.000.00 €	2019- 2022
Grant za čistu životnu sredinu	EU, GIZ i BK	3.500.000. 00€ 3.500.000.00 € BK	2020- 2023
Integrisano upravljanje vodnim resursima na Kosovu (IWRM-K)	SDC-Vlada Švajcarske	24.000.000.00€	2020- 2024
Dijalog Drini-Prilika za prekograničnu saradnju i integrisano upravljanja vodnim resursima u proširenom slivu reke Drin	GEF, GWP-Med	1.000.000.00 $	2016- 2022
Izgradnja kapaciteta za korišćenje podataka o životnoj sredini. Projekat saradnje između KEPA-a i Švedske agencije za zaštitu životne sredine	SIDA	2.262.400,00 SEK (švedska kruna)	2022- 2025
Promovisanje i povećanje mogućnosti za sigurnost vode (FLOWS)	WBIF IDA	1.000.000 € 25.100.000 € (Kredit)	2021- 2025
Mape rizika i mape opasnosti od poplava	WBIF EIB i CEB	25.100.000 € Donacija i kredit	2022- 2024
Zaštita kanala reke Ibar	WBIF Svetska banka Kosovski budžet	500.000.00 € grantovima 25.000.000,00 € kredit 1.5000.000,00 €	2016- 2023
Plan upravljanja građevinskim otpadom i otpadom od rušenja za Kosovo	WBIF EBRD i EIB	312.00,00 € grantovima 200.000,00 € kredit	2020- 2023
Učešće u radu i programu Evropske agencije za životnu sredinu (Regionalni projekat)	EU- IPA	EU IPA – Višekorisnički IPA fond 2.480.202.00 €	2019- 2022
Rešenja zasnovana na prirodi za održive zajednice na Zapadnom Balkanu	SIDA/IUCN	EU IPA – Višekorisnički IPA fond	2019- 2022
EPPA Program partnerstva za životnu sredinu	EU- IPA	EU IPA – Višekorisnički IPA fond	2020- 2022
Prelazak na emitovanje sa niskim emisijama i ekonomsku otpornu klimu na Zapadnom Balkanu (TRATOLOE)	EU- IPA	EU IPA – Višekorisnički IPA fond	2021- 2022
Jačanje registra zagađivača životne sredine PRTR u balkanskim zemljama i u Moldaviji.	Nemačka vlada	355.301. 00€	2021- 2023
EU4Green	EU i ADA	EU 10.000.000,00 € ADA 1.000.000,00 €	2022- 2025
Zdravo Kosovo II	Ambasada Luksemburga, implementiraju UNDP i SZO	1.064.750 $	2021- 2023

8. Preporuke

Kvalitet vazduha i upravljanje vodama

- Sastaviti i usvojiti Strategiju i Akcioni plan za kvalitet vazduha;
- Povećati efikasnost implementacije ekološkog zakonodavstva, kroz dodatne mehanizme i instrumente;
- Izraditi povoljne politike za korišćenje goriva sa nižim emisijama u životnu sredinu i primenu čistih tehnologija u proizvodnim procesima;
- Favorizovati upotrebu alternativnog transporta koji emituje manje emisije u vazduh i da se primeni vremensko ograničenje za korišćenje zastarelih vozilai ona bez katalizatora;
- Primeniti podzakonske akte o dozvoljenim količinama emitovanja u vazduh iz mobilnih i stacionarnih izvora;
- Promocija i primena čistih tehnologija u industrijskim procesima, u cilju smanjenja emisija u vazduh;
- Povećanje energetske efikasnosti zgrada i povećanje zelenih površina.

Emisije GHG

- Povećanje korišćenja obnovljivih izvora energije, smanjenje upotrebe uglja za proizvodnju energije i povećanje energetske efikasnosti.
- Uklanjanje starih automobila iz prometa i primena standarda kontrole vozila i promocija održivog transporta sa manje motornog saobraćaja;
- Unapređenje upravljanja životinjskim đubrivom i kontrolisana upotreba đubriva na poljoprivrednom zemljištu.
- Unapređenje upravljanja otpadom, kroz smanjenje otpada na deponijama i implementaciju sistema za reciklažu, separaciju i tretman otpada;
- Unapređenje upravljanja otpadnim vodama kroz tretman vode u postrojenjima za tretman vode i upravljanje muljem;
- Smanjenje bespravne seče šuma i očuvanje namene korišćenja zemljišta po kategorijama, kao i smanjenje nagorelih površina prema kategorijama zemljišta.

Voda

- Praćenje bioloških parametara površinskih voda radi određivanja indeksa kvaliteta površinskih voda;
- Nastaviti ulaganja u razvoj vodne infrastrukture sa posebnim akcentom na izgradnju postrojenja za prečišćavanje zagađenih voda;
- Prioritetno se baviti pitanjima prilagođavanja na klimatske promene u sektoru voda;
- Izgraditi mehanizme i instrumente koji pomažu u realizaciji strateških ciljeva i projekata planiranih u Nacionalnoj strategiji za vode;
- Izrada i usvajanje planova upravljanja za vodne slivove i praćenje njihove implementacije.

Zemljište

- Izraditi program stalnog monitoringa poljoprivrednog i industrijskog zemljišta;
- Osmisliti najpovoljnije politike za održivi razvoj i upravljanje zemljištem;
- Ojačati primenu zakonskog i programskog okvira za sektor zaštite zemljišta od zagađenja i promene njegovog odredišta;.
- Izraditi programe i projekte za rehabilitaciju zemljišta identifikovanog kao žarišta životne sredine;
- Pratiti upotrebu pesticida i đubriva na poljoprivrednim zemljištima.

Zaštićena područja i biodiverzitet

- Sprovođenje istraživačkih projekata za identifikaciju i praćenje prirodnih područja i inventarizaciju biljnih i životinjskih vrsta i prirodnih staništa (toksična ili vodena područja sa posebnim karakteristikama - prirodna životna sredina);
- Uspostaviti i operacionalizovati organe upravljanja zaštićenim područjima u skladu sa zakonima na snazi
- Pojačati praćenje stanja retkih i ugroženih životinjskih vrsta i preduzeti mere za zaštitu ugroženih vrsta faune prema preporukama i nalazima iz ``Knjige faune Kosova''
- Pregledati status opasnosti biljnih vrsta kroz reviziju Crvene knjige flore Kosova;
- Pokrenuti proces izrade studije za proglašenje zaštićenih područja ptica i staništa prema ekološkoj mreži ``Natura 2000'';
- Pojačati inspekciju i kontrolu sprovođenja zakona o zaštiti prirode;
- Povećati broj zaposlenih u sektoru zaštite prirode i biodiverziteta.
- Pripremiti i odobriti Planove upravljanja i Regulatorne planove za zaštićena područja u skladu sa zakonima na snazi
- Sprovođenje istraživanja za inventarizaciju geonasleđa i zaštitu ovih vrednosti;

Otpad

- Poboljšati upravljanje sanitarnim deponijama na Kosovu i sprovesti praćenje izlivanja u životnu sredinu sa deponija;
- Povećati uslugu sakupljanja komunalnog otpada na celoj teritoriji Kosova;
- Kosovske opštine treba da se kontinuirano angažuju u eliminaciji divljih deponija na svojim teritorijama;
- Opštine određuju lokacije za tretman i odlaganje otpada od izgradnje i rušenja;
- Izraditi programe i sisteme na nacionalnom nivou za odvajanje otpada na samom početku i njihovu reciklažu.

Zdravstvo

- Sprovesti studije o uticaju kratkotrajne izloženosti zagađenju vazduha na zdravlje, sa fokusom na izloženost PM2,5, SO_2 i NO_2 tokom zimskog perioda;
- Pratiti kvalitet vazduha u školskim prostorijama i javnim ustanovama;
- Ulagati u poboljšanje kvaliteta vode za piće i njeno redovno praćenje;
- Povećati procenat pokrivenosti stanovništva uslugom vodosnabdevanja i uslugom ispuštanja otpadnih voda (kanalizacija) ;
- Da se poboljša zdravstveni informacioni sistem sa proverenim ili validnim

podacima;
- Unapređenje saradnje između istraživača koji rade na studijama procene uticaja na zdravlje, uzroka zagađenja vazduha, na nacionalnom i najmanje na lokalnom nivou.

Rizične zone
- Razviti specifične politike i strategije za upravljanje žarišnim tačkama životne sredine;
- Izraditi planove, programe i projekte, koji za primarni cilj imaju sanaciju žarišta, a posebno deponija sa teškim metalima, koja ispuštaju u životnu sredinu visoke toksičnosti koje negativno utiču na ekološku ravnotežu i ugrožavaju postojanje živog sveta;
- Podizanje svesti građana o žarišnim tačkama životne sredine i riziku koji iz njih dolazi;
- Produbiti saradnju između vladinih i nevladinih institucija, domaćih i međunarodnih univerziteta, domaćih i međunarodnih stručnjaka za životnu sredinu u rešavanju problema ekoloških žarišta.

Opšte preporuke
- Da se nastavi na usvajanje u Vladi Kosova i Skupštini Kosova ``Strategija i ``Akcioni plan za zaštitu životne sredine i održivi razvoj.
- Povećati budžet Vlade Kosova za sektor životne sredine i posebno za kapitalne projekte životne sredine;
- Osnovati eko-fond (fond za životnu sredinu) i njegova sredstva koristiti za subvencije i programe unapređenja stanja životne sredine;
- Ojačati primenu ekoloških principa, a posebno principa „zagađivač plaća“, „korisnik plaća“ i „princip podsticajnih mera“ za pravna i fizička lica koja biraju najbolje moguće tehnike i čistu proizvodnju;
- Ojačati implementaciju horizontalnog zakonodavstva i sa posebnim naglaskom na zakonske uslove iz Zakona o ``Proceni uticaja na životnu sredinu'' i Zakona o ``Strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu''.

9. Reference

1. *KEPA, Izveštaj ``Upravljanje komunalnim otpadom na Kosovu 2021'';*
2. *KEPA, Izveštaj o indikatorima životne sredine 2020.*
3. *KEPA, Izveštaj o stanju vazduha za 2022. godinu;*
4. *KEPA, Izveštaj o stanju životne sredine 2021;*
5. *KEPA 2022, Izveštaj o stanju prirode 2018-2021,*
6. *ARRU 2022, Nivo usluga koje pružaju licencirani provajderi za 2022. godinu;*
7. *ASK, Istraživanje industrijskog otpada, 2021;*
8. *ASK, Istraživanje komunalnog otpada 2022;*
9. *ASK, Anketa o tretiranom otpadu, 2021;.*
10. *Kvalitet vazduha u Evropi 2022, Uticaj zagađenja vazduha na zdravlje", EEA 2022*
11. *Razvijanje metoda za merenje nacionalne distribucije i gustine divljih sisara pomoću kamere zamke: Kosovska studija, Sara E. Beatham et al, 2020;*
12. *Evropska unija, Strategija zemljišta 2030;*
13. *Gljive na Kosovu – preliminarni podaci o njihovoj raznovrsnosti i ekologiji, Mitko Karadelev, Sv. Prirodno-matematički fakultet Univerziteta Ćirilo i Metodije, Skoplje, Makedonija;*
14. *Ekološko stanje reka uzrokovano upotrebom peska i šljunka, 2022, MSPPI/KEPA*
15. *Crvena knjiga faune Kosova, PMK/MSPP 2020;*
16. *Zakon br.03-L-025 o zaštiti životne sredine;*
17. *Zakon br. 06/L-133 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosovo za 2022. godinu;*
18. *MPŠRR, Zeleni izveštaj, 2022;*
19. *MSPP, Nacionalna strategija za vode Kosova 2017-2034;*
20. *MSPP, Strategija za zaštitu životne sredine 2013-2022;*
21. *MSPP 2015, Strategija za klimatske promene 2014-2024*
22. *MSPP, Crvena knjiga vaskularne flore Republike Kosovo, MSPP;*
23. *MSPP, Strategija upravljanja otpadom 2021-2030;*
24. *MSPP, Strategija i akcioni plan za biodiverzitet 2011-2020;*
25. *MSPP, Strategija i akcioni plan za kvalitet vazduha 2011-2021;*
26. *MSPPI/KEPA 2022; Izveštaj za procenu stanja reka uzrokovanih korisnicima peska i šljunka;*
27. *Nivo usluga koje pružaju licencirani provajderi - Usklađenost sa uslovima licence, ARRU 2022*
28. *Izveštaj o praćenju napretka Kosovo, EPPA 2022*
29. *Godišnji izveštaji o stanju životne sredine, Nee Co Feronikeli*
30. *Izveštaj analize sastava otpada u 7 regiona Kosova, ESS L.L.C, 2022*
31. *Izveštaj o stanju životne sredine u KEK-u za 2022;*
32. *Izveštaj o opasnom industrijskom otpadu na Kosovu 2019, MSPP/KEPA*
33. *Godišnji izveštaj o životnoj sredini, Šarčemi, 2022;*
34. *Izveštaj za praćenje sprovođenja Strategije za vode Kosova 2017-203, Projekat PUACW, LDIP 2023;*
35. *Godišnji izveštaj KEPA-a o emisijama u vazduh prema zahtevima CLRTAP-a predstavljen Evropskoj agenciji za životnu sredinu*
36. *Godišnji izveštaj o stanju životne sredine u Novom preduzeću Feronikeli 2022;*
37. *Godišnji izveštaj o životnoj sredini u Šarcemu za 2022*
38. *Izveštaj; Opasan industrijski otpad na Kosovu*
39. *Izveštaj o ekološkom stanju reka izazvanim korišćenjem peska i šljunka, 2022, KEPA*
40. *Izveštaj o zadatku 02: Concept of Hazardous Waste Storage and Disposal Infrastructure. Contract No 397-715 Add. 08Identification number EuropeAid/136614/DH/SER/XK- 23 February, 2023 , SWECO*
41. *Proučavanje mahovina na teritoriji Kosova, taksonomski i ekološki pogled, Zenelj Krasnići, Doktorska teza, Univerzitet u Tirani, 2021.*
42. *Administrativno uputstvo br. 02/2011 o standardima kvaliteta vazduha;*
43. *SZO, Evropa izdaje komplet alata za zaštitu zdravlja dece od hemijskog zagađenja vazduha u zatvorenom prostoru u školama i dnevnim centrima, 2023.*
44. *SZO, Zaštita zdravlja kroz upravljanje kvalitetom ambijentalnog vazduha: paket resursa za evropski region SZO, 2023.*

10. Prilozi

Dodatak 1: Stanice za praćenje kvaliteta zraka - aglomeracija AKS 1 i područje ZKS 1

Agro-meration	Naziv stanice za praćenje	Znak stanice (kod)	Lokacija	Parametri za merenje	Tip stanice	Datum funkcionalizacije
Aglomerat – AKS 1	HMIK	KS0101	Priština	PM_{10}, $PM_{2.5}$, SO_2, NO_x, O_3, CO.	Zona urban	09.01.2009
	ponovno rođenje	KS0102	Dvorište objekta Rilindja	PM_{10}, $PM_{2.5}$, O_3, SO_2, CO, NO_2.	Zona Urbana	06.05.2010
	Obilić	KS0110	FMC	PM_{10}, $PM_{2.5}$, SO_2, NO_x, O_3, CO.	Zona urban	01.03.2013
	Dardhishte	KS0111	S.Š "Abdurrahmon Gërguri"	PM_{10}, $PM_{2.5}$, O_3, SO_2, CO, NO_x.	Urbana / industrijska zona	01.03.2013
	Palaj	KS0112	Objekat Kosova Montim	PM_{10}, $PM_{2.5}$, SO_2, NO_x, O_3, CO.	Urbana/industrijska zona	01.03.2013
PODRUČJE – ZKS 1	PEĆ	KS0305	Sh. MU "Priključak od Prizren"	$PM_{2,5}$, PM_{10}, NOx, O_3, SO_2, CO.	Urbana zona	04.04.2012
	Prizren	KS0406	Sh.MU "Abdyl Frashëri"	$PM_{2.5}$, PM_{10}, NOx, O3, SO_2, CO.	Urbana zona	01.04.2012
	Elez Han	KS0508	GJ "Ilaz Hallaqi"	$PM_{2,5}$, PM_{10}, NOx, O_3, SO_2, CO.	Urbana / industrijska zona	04.05.2012
	Gnjilane	KS0609	GJ "Selami Hallaqi"	$PM_{2,5}$, PM_{10}, NOx, O_3, SO_2, CO.	Urbana zona	01.04.2012
	Glogovac	KS0103	Adresa Rr. "Beqir Sinan"	$PM_{2,5}$, PM_{10}, NOx, O_3, SO_2, CO.	Urbana zona	04.05.2011
	Mitrovica	KS0204	G. "Eqrem Qabej"	$PM_{2.5}$, PM_{10}, NOx, O_3, SO_2, CO	Urbana zona	06.2013
	Brezovica	KS0507	Skijaški centar	$PM_{2,5}$, PM_{10}, NOx, O_3, SO_2, CO.	Seoska	

Dodatak 2: Standardi kvaliteta vazduha prema Administrativnom Uputstvu br. 02/2011

Parametar	Granične vrednosti	Mera	Granična vrednost (ograničenje) µg/m ^{3}	Dozvoljeno prekoračenje u toku godine
NO2	Granična vrednost za 1 sat, radi zaštite zdravlja ljudi	µg/ m^3	200	18
	Godišnja granična vrednost, za zaštitu zdravlja ljudi	µg/ m^3	40	Nije predviđeno
	Godišnja granična vrednost, za zaštitu vegetacije	µg/ m^3	30	Nije predviđeno
SO2	Granična vrednost za 1 sat, radi zaštite zdravlja ljudi	µg/ m^3	350	24
	Granična vrednost za 24 sata, radi zaštite zdravlja ljudi	µg/ m^3	125	3
Co.	Granična vrednost za dnevni prosek od 8-satnog maksimuma, radi zaštite zdravlja ljudi	mg/ m^3	10	Nije predviđeno
PM10	Granična vrednost za 24 sata, radi zaštite zdravlja ljudi	µg/ m^3	50	35
	Godišnja granična vrednost, za zaštitu zdravlja ljudi	µg/ m^3	40	Nije predviđeno
PM2.5	Godišnja granična vrednost, za zaštitu zdravlja ljudi	µg/ m^3	25	Nije predviđeno
O3	Dugoročni cilj je zaštita zdravlja ljudi	µg/ m^3	120	Nije predviđeno

Dodatak 3 : Indeks kvaliteta zraka

Kvalitet	Dobro	Prihvatljivo	Prosečno	Slabo	Vrlo slab	Izuzetno slab
Čestice prašine manje od 2,5 µm ($PM_{2,5}$)	0-10	10-20	20-25	25-50	50-75	75-800
Čestice prašine manje od 10 µm (PM_{10})	0-20	20-40	40-50	50-100	100-150	150-1200
Azot-dioksid (NO_2)	0-40	40-90	90-120	120-230	230-340	340-1000
Ozon (O_3)	0-50	50-100	100-130	130-240	240-380	380-800
Sumpor dioksid (SO_2)	0-100	100-200	200-350	350-500	500-750	750-1250
Nivo indeksa kvalitete zraka (na osnovu koncentracije zagađivača, izražene u µg/m ^{3})						

Dodatak 4: Fizički, hemijski parametri i teški metali koje prati HMIK[38]

INDIKATORI	simbol	Jedinica	Učestalost merenja/god
FIZIČKI PARAMETRI			
Čas	h	0:00	11
Vreme	M	ANKETA	11
Temperatura vode	tv	0C	11
Temperatura vazduha	TV	0C	11
Aroma	Ar	Miris	11
Boja	CL	Co/Pt	11
Zamućenost	Zam.	NTU	11
Električna povodljivost	χ	µScm-1	11
Supstance rastvorljive u vodi	M. tert.	mg/l	11
Koncentracija vodikovih jona	pH	0-14	11
HEMIJSKI PARAMETRI			
Otopljeni kiseonik	OT	mg/l O2	11
Zasićenje kiseonikom	Ngo	%	11
Hemijska potrošnja kiseonika	HZK	mg/l O2	11
Hemijska potrošnja kisika s dikromatom	HZKD-Cr	mg/l O2	11
Biohemijska potrošnja kiseonika	BPK5	mg/l O2	11
Biohemijska potrošnja kiseonika	SHPK7	mg/l O2	11
Ukupni organski ugljenik	UOU	mg/l C	11
Totalna suspendovana materija	TSM	mg/l	11
Deterdženti	DET	mg/l	11
Nitratni jon	NO3-	mg/l	11
Nitratni azot	N-NO3-	mg/l N	11
Azotni jon	NO2-	mg/l	11
Nitratni azot	N-NO2-	mg/l N	11
Amonijum jon	NH4+	mg/l	11
Amonijum azot	N-NH4+	mg/l N	11
Ukupni neorganski azot	NH3	mg/l N	11
Ne jonizovani amonijum	N-**NH3**	mg/l	11
Ne jonizovani amonijum azot	N-NH3	mg/l N	11
Ukupni organski + neorganski azot	AOT	mg/l N	11
Ukupni organski azot	TIH	mg/l N	11
Orto fosfati	PO43-	mg/l	11
Fosfor orto fosfata	P - PO43-	mg/l P	11
Ukupni fosfor (poli + orto)	Ptot.	mg/l	11
Sulfat jon	SO42-	mg/l	11
Ukupna čvrstoća	Fp	0dH	11
Tvrdoća kalcijuma	Fca	mg/l	11
Tvrdoća magnezijuma	FMg	mg/l	11
Kalcijumovi joni	N-NH4+	mg/l	11
Magnezijum joni	Mg+	mg/l	11

[38] *Samo parametri osenčeni plavom bojom se vrednuju i prikazuju u ovom izveštaju.*

P-alkalnost	Pa	0.1 ml /IN	11
M-alkalnost	ja	0.1 ml/IN	11
Totalna alkalnost	o.	mmol/l IN	11
Bikarbonati	HCO3-	mg/l	11
Slobodan hlor	Cl2	mg/l	11
Hloridi	Cl-	mg/l	11
Silikati	SiO32-	mg/l	11
Silicijum u silikatima	Si - SiO32-	mg/l Si	11
Hlorofil a	Hlorofil a	µg/l	11
Fenol	C6H5OH	mg/l	11
TEŠKI METALI			
Hrom	Cr3+	µg/l	2
Kadmijum	Cd2+	µg/l	2
Nikl	Ni2+	µg/l	2
CINK	Zn2+	µg/l	2
Mangan	Mn2+	µg/l	2
Bakar	Cu2+	µg/l	2
Gvožđe	Fe2+	µg/l	2
Olovo	Pb2+	µg/l	2

Prilog 5: Kod stanica za praćenje fizičko-hemijskog kvaliteta površinskih voda – reka

Kod	Lokacija	Reka	Lokacija
RV01_011	Radavac	Beli Drim	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_012	Klina	Beli Drim	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_013	Đonaj	Beli Drim	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_014	Vrmica	Beli Drim	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_021	Istok	Istok	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_022	Zlakućan	Istok	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_031	Donji Sternac	Klina	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_032	Klina	Klina	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_041	Drelaj	Pećki Beli Drim	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_042	Peć izlaz	Pećki Beli Drim	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_043	Grabanica	Pećki Beli Drim	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_051	Banja Mališevo	Miruša	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_052	Voljak	Miruša	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_061	Dečan Ulaz	Beli Drim Dečana	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_062	Kralan	Beli Drim Dečana	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_071	Jasić	Erenik	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_072	Terzi most	Erenik	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_081	Ždrela	Rimnik	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_082	Zrza	Rimnik	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_091	Bućala	Topluha	Sredozemno more/Jadransko more

RV01_092	Pirana	Topluha	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_101	Prevala	Beli Drim Prizren	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_102	Vlašnje	Beli Drim Prizren	Sredozemno more/Jadransko more
RV02_011	Košutovo	Ibar	Crno more
RV02_012	Mitrovica	Ibra	Crno more
RV02_013	Kelmend	Ibri	Crno more
RV02_021	Bablak	Sitnica	Crno more
RV02_022	Lipljan	Sitnica	Crno more
RV02_023	Vragolija	Sitnica	Crno more
RV02_024	Plemetina	Sitnica	Crno more
RV02_025	Nedakovac	Sitnica	Crno more
RV02_026	Mitrovica	Sitnica	Crno more
RV02_031	Marinc	Lab	Crno more
RV02_032	Podujevo	Lab	Crno more
RV02_033	Miloševo	Lab	Crno more
RV02_041	Bresje	Prištevka	Crno more
RV02_051	Vragolija	Gračanka	Crno more
RV02_061	Pjetrštica	Drenica	Crno more
RV02_062	Vragolija	Drenica	Crno more
RV02_062B	Drenica	Staro Čikatovo	Crno more
RV02_071	Devetak	Štimlje	Sredozemno more/Jadransko more
RV02_072	Vojnovc	Štimlje	Crno more
RV03_011	Korbulić	Binačka Morava	Crno more
RV03_012	Klokot	Binačka Morava	Crno more
RV03_013	Rani Lug	Binačka Morava	Crno more
RV03_014	Domoroc	Binačka Morava	Crno more
RV03_021	Marec	Kriva reka	Crno more
RV03_022	Domoroc	Kriva reka	Crno more
RV04_011	Prevalac Subain	Lepenac	Sredozemno more / Egejsko more
RV04_012	Kačanik	Lepenac	Sredozemno more / Egejsko more
RV04_013	Elez Han	Lepenac	Sredozemno more / Egejsko more
RV04_021	Jezerc	Nerodimlje	Sredozemno more / Egejsko more
RV04_022	Bifurkacija	Nerodimlje	Sredozemno more / Egejsko more
RV04_023	Grlica	Nerodimlje	Sredozemno more / Egejsko more
RV04_024	Kačanik	Nerodimlje	Sredozemno more / Egejsko more

Dodatak 6 : Ocenjivanje implementacije Strategije o integrisanom upravljanju otpadom [39]

№	Ciljevi	Indikator uspeha	Baza za 2020.	Cilj	Status 2022.
I.	**Strateški cilj 1: Razvoj nove generacije integrisanih usluga upravljanja otpadom i infrastrukture**				
I.1.	Specifični cilj: Pružanje redovnih i pouzdanih usluga sakupljanja čvrstog komunalnog otpada za celokupno stanovništvo	Indikator: Procenat opšte populacije, koja ima pristup adekvatnim i redovnim uslugama odlaganja komunalnog otpada	74%	80% u 2023	95%
I.2.	Specifični cilj: Razvoj integrisane mreže centara za upravljanje otpadom	Indikator: Procenat ukupnog proizvedenog komunalnog čvrstog otpada kojim se upravlja u kontrolisanim centrima	40%	60% u 2023	78%
I.3.	Specifični cilj: Razvoj sistema za kontrolu i upravljanje drugim otpadom.	Indikator: Procenat čvrstog otpada deponovanog na određenim deponijama i reciklirano	0	3 MNRr centra u 2024.	0
		Indikator: dostupnost sektorskih planova upravljanja otpadom	Ne postoji PUO za sektor	2 plana u 2023.	0
II.	**Strateški cilj 2: Profesionalizacija sektora upravljanja otpadom i reciklaže**				
II.1.	Specifični cilj: Nastavak izgradnje stručnih kapaciteta u javnom i privatnom sektoru	Indikator: Stručni kapaciteti u javnom i privatnom sektoru	Obezbeđuju razvojni partneri	Monitoring izveštaji	Stalna podrška za izgradnju kapaciteta
II.2.	Specifični cilj: Dodela industrijskog koda za sektor upravljanja otpadom i reciklaže u nacionalnoj statistici	Indikator: Uključivanje profesija i biznisa do 2023. godine	Nema priznanja	Uključivanje zanimanja do 2023	0
		Indikator: Industrijsko telo osnovano do 2023.	Nema uspostavljenog tela	Industrijsko telo osnovano je do 2023. godine	0
II.3.	Specifični cilj: Promocija istraživanja i razvoja na univerzitetima	Indikator: MIMN kurs ili modul kreiran je na univerzitetu do 2025. godine	Ne postoji poseban kurs za MION	1 odobreni kurs do 2025.	0
III.	**Strateški cilj 3: Ojačati regulativu i kontrolu u sektoru upravljanja otpadom popunjavanjem praznina i pojašnjavanjem mehanizama za sprovođenje**				
III.1.	Specifični cilj: Stvaranje funkcionalnog informacionog sistema za upravljanje otpadom	Indikator: SIM je operativan 2021. godine i dostupan javnosti 2023. godine	KAUO objavljuje godišnji izveštaj za MMN	SIM postoji i dostupan je 2023	0
III.2.	Specifični cilj: Proširenje sistema licenciranja i izdavanja dozvola za upravljanje otpadom na sav otpad, operatere i centre za upravljanje otpad.	Indikator: Potpuni obuhvat izdavanja licenci i dozvola do 2027. godine	Delomična pokrivenost licenciranja i dozvola MO	50% centara je pokriveno 2023. godine	0
		Indikator: Plan upravljanja industrijskim otpadom se objavljuje do 2022. godine	Nema plana	1 plan	0
III.3.	Specifični cilj: Jačanje mehanizama za	Indikator: Mehanizmi i procedure izvršenja se	Mehanizmi implementacije	1 izveštaj o pregledu u	0

[39] *Izveštaj Radne grupe za praćenje sprovođenja Integrisane strategije upravljanja otpadom*

	sprovođenje, povezivanje opština i inspektorata.	revidiraju do 2022. godine, dok za najmanje 75% prijavljenih kršenja postoje relevantni mehanizmi i procedure koje nadležni organi koriste do 2024.	i realizacije nisu uspostavljeni	2023.	
IV.	**Strateški cilj 4: Promovisanje vrednosti i prakse cirkularne ekonomije**				
IV.1.	Specifični cilj: Podizanje svesti o važnosti i prednostima menadžmenta i reciklaža otpada.	Indikator: Rezultati kampanje objavljeni su 2024., 2027. i 2030.godine	Ne sprovodi se posebna kampanja podizanja svesti	1 procena uticaja kampanje	0
IV.2.	Specifični cilj: Podsticanje inovacija u prevenciji otpada	Indikator: Prvi RKV g apliciranja za grantove za inovativne ideje završava se 2023. godine	Nije uspostavljen sistem grantova	Šema grantova za inovacije 2023.	0
IV.3.	Specifični cilj: Stvaranje sistema ponovne upotrebe i reciklaže, zasnovanih na konceptu proširene odgovornosti proizvođača.	Indikator: Do 2024. – POP mehanizmi se primenjuju na 4 kategorije proizvoda/frakcije otpada (ambalaža, električna i elektronska oprema, baterije, vozila koja su van upotrebe)	Ne primenjuje se POP mehanizam	Postoji 1 POP šema	0

Dodatak 7: Procena implementacije Strategije bio-diverziteta i Akcionog plana[40]

br.	**Aktivnost**	**Odgovorne institucije**	**Stanje postignuto u realizaciji**
1.	Izrada i usvajanje podzakonskih akata proizašlih iz Zakona o zaštiti prirode.	MŽSPP, QRKS	Ova aktivnost je u potpunosti realizovana.
2.	Nastaviti sa promocijom zakonodavstva za zaštitu prirode u zajednici.	MŽSPP, Opštine	Ova aktivnost je delimično realizovana.
3.	Odobravanje programa zaštite prirode za svaku opštinu.	Opštine, MŽSPP	Delimično postignuto, samo tri opštine su odobrile Programe očuvanja bio-diverziteta.
4.	Lobiranje za ratifikaciju relevantnih konvencija i ugovora.	MSP, MŽSPP, Skupština Kosova	Ova aktivnost nije sprovedena zbog statusa Kosova, već je postignuto samo prihvatanje u IUCN.
5.	Usklađivanje i jačanje zakonodavstva i pojašnjenje nadležnosti za upravljanje nacionalnim parkovima.	MŽSPP, MPŠRR, Skupština Kosova	Nije postignuto, Nacrt zakona o šumama je u proceduri usvajanja.
6	Osnaživanje nadležnih institucija i tela za zaštitu i očuvanje biodiverziteta.	Ministarstvo obrazovanja, DONATORI	Aktivnost je u toku i delimično je realizovana.
7.	Izgradnja kapaciteta za pristup međunarodnim fondovima.	ICAP, DONATORI	Aktivnost je u toku i delimično je realizovana.
8.	Proglašenje prekograničnog zaštićenog područja Paštrik.	Vlada, MŽSPP	Aktivnost je sprovedena delom i zbog toga što je ovo područje Odlukom Regionalnog veća Republike Albanije proglašeno parkom prirode, dok ga Republika Albanija još nije proglasila za ZZ.

[40] *Izveštaj o stanju prirode 2018-2021, AZŽSK 2022.*

9.	Identifikacija i proglašenje važnih područja za ptice.	Ministarstvo obrazovanja, vlada	Delimično ostvareno, zbog nedostatka institucionalnih kapaciteta.
10.	Inventarizacija i kartiranje retkih vrsta flore i faune u "Prokletija".	Ministarstvo obrazovanja, DONATORI	Delimično ostvarena, ova aktivnost se kontinuirano razvija.
11.	Ažuriranje inventara ptica "Prokletija“.	MŽSPP, Donatori, NVO	Aktivnost nije sprovedena, zbog nedostatka finansijskih sredstava i institucionalnih kapaciteta.
12.	Inventarizacija i mapiranje retkih vrsta flore i faune u "Šar".	Ministarstvo obrazovanja, DONATORI	Delimično ostvarena, ova aktivnost se kontinuirano razvija.
13.	Ažuriranje inventara ptica u "Šar".	MŽSPP, Donatori, NVO	Aktivnost nije sprovedena zbog nedostatka finansijskih sredstava i institucionalnih kapaciteta.
14.	Inventar invazivnih i stranih biljnih vrsta.	Ministarstvo obrazovanja, MŽSPP	Aktivnost nije sprovedena, zbog nedostatka finansijskih sredstava i institucionalnih kapaciteta.
15.	Priprema i objavljivanje Crvene knjige faune.	Ministarstvo obrazovanja, DONATORI	Aktivnost je u potpunosti realizovana, objavljena Fauna knjiga.
16.	Obezbeđivanje opreme za istraživanje i praćenje prirodnih resursa.	MŽSPP	Aktivnost je delimično realizovana, obezbeđena je oprema za praćenje (GPS kamera splav, kamera i sl.).
17.	Jačanje Banke genetičkih resursa za biljke i uspostavljanje Banke genetičkih resursa za životinje.	MONTI, UP, MŽSPP	Aktivnost nije sprovedena, postoje neke akcije koje je proveo Veterinarski i Poljoprivredni fakultet UP, posebno za biljke.
18.	Izrada priručnika za tumačenje tipova naselja u skladu sa Direktivom o naseljima.	MŽSPP, Donatori, UP,	Aktivnost nije sprovedena, zbog nedostatka finansijskih sredstava i institucionalnih kapaciteta.
19.	Razvoj Centralnog informacionog sistema (SQI) za biodiverzitet.	Ministarstvo obrazovanja, DONATORI	Aktivnost je delimično realizovana. CIS je organizovan u okviru Informacionog sistema životne sredine (ISŽS).
20.	Podizanje ljudskih i tehničkih kapaciteta za kartografski prikaz naselja i popis tipova (obuka).	Ministarstvo obrazovanja, DONATORI	Aktivnost je delimično realizovana, osoblje je obučeno za inventarizaciju vrsta
21.	Prikupljanje podataka o tipovima i tipovima naselja (uključujući distribuciju, zastupljenost, itd.) uključujući terenski rad.	MŽSPP	Aktivnost je delimično sprovedena, sprovedeno je preliminarno istraživanje prirodnih naselja prisutnih u Republici Kosovo, potrebno je nastaviti i u budućnosti.
22.	Izrada karata rasprostranjenosti za sve tipove naselja i vrste, na osnovu postojećih podataka.	Ministarstvo obrazovanja, DONATORI	Aktivnost je delimično realizovana, izrađene su neke preliminarne karte (definicija biogeografskih regiona), dok se u budućnosti mora nastaviti sa izradom karata prema zahtevima Ekološke mreže „Natura 2000“.
23.	Nastavak efikasne implementacije EIA i EIA procedura.	Ministarstvo obrazovanja, DONATORI	Aktivnost se kontinuirano realizuje u skladu sa Zakonom o EIA i EIA.

24.	Priprema i usvajanje regulatornih planova i plana upravljanja za KP. "Prokletija".	MSPP, Donatori, Skupština Kosova	Uz podršku Programa za životnu sredinu za Kosovo (SIDA), ovi planovi su pripremljeni ali još nisu odobreni.
25.	Priprema i odobravanje planova upravljanja za druga velika zaštićena područja (preko 500 ha).	MŽSPP, MPŠRR, Donatori	Ova aktivnost nije sprovedena.
26.	Izrada planova upravljanja za velike vrste sisara.	MŽSPP, MPŠRR, UP, NVO, Donatori	Nema opipljivih rezultata, iako su obavljene konsultacije sa odgovornim akterima, očekuje se da će ova akcija biti implementirana u dokumentima.
27.	Podrška razvoju i implementaciji Plana upravljanja slivom reke Beli Drim	Ministarstvo obrazovanja, DONATORI	Uz podršku Programa za životnu sredinu za Kosovo (SIDA), pripremljen je Plan upravljanja slivom Beli Drim, ali još nije odobren.
28.	Izrada podsticajnih mera za unapređenje očuvanja biodiverziteta u drugim sektorima, da se nastavi sa realizacijom mera u sektoru šumarstva – poljoprivrede.	Ministarstvo obrazovanja, MPŠRR	Ova aktivnost je delimično realizovana uz učešće GP-a u izradi politika u drugim uticajnim sektorima.
29.	Nastaviti sa politikom preispitivanja zakonodavstva drugih relevantnih sektora u odnosu na ciljeve, praksu i propise. koji potencijalno imaju negativan uticaj na biodiverzitet.	Ministarstvo obrazovanja, Ministarstvo obrazovanja, MTI, MPŠRR	Ova aktivnost se odvija kontinuirano uz učešće GP-a u izradi zakonodavstva u drugim sektorima koji utiču na biodiverzitet.
30.	Izgradnja kapaciteta za implementaciju "Procene prihvatljivosti" (PP), u skladu sa Direktivom o naseljima.	Ministarstvo obrazovanja, DONATORI	Aktivnost nije sprovedena zbog nedostatka podrške donatora, dok MŽSPP nema kapacitet da ponudi takve obuke.
31.	Nastavak utvrđivanja uslova za zaštitu prirode prilikom izrade zakonskih propisa, strategija, programa i planova drugih relevantnih sektora.	Ministarstvo obrazovanja, MTI, MI, MPŠRR	Aktivnost se kontinuirano razvija i trenutno se može oceniti kao delimično ispunjena.
32.	Realizacija programa dopunske obuke nastavnika o zaštiti prirode i realizaciji nastavnog plana i programa na svim nivoima.	MONT, Ministarstvo obrazovanja, Opštinske direkcije	Ova aktivnost se sprovodi kontinuirano .
33.	Nastavak projekta Zeleni paket Junior, obuka nastavnika nižeg ciklusa.	MONTI, MŽSPPI, Opštinske direkcije	Aktivnost je sprovedena u nekim opštinama za odabrane teme.
34.	Podizanje sesti lokalnog stanovništva koje živi u zaštićenim područjima ili blizu njih.	Ministarstvo obrazovanja, DONATORI	Aktivnost je delimično realizovana, na primer projekat finansiran od JICA u Suvoj Reci.
35.	Jačanje saradnje između MŽSPP i NVO za aktivnosti neformalnog obrazovanja.	Ministarstvo obrazovanja, NVO	Aktivnost je realizovana kroz aktivnosti obilježivanja ekoloških praznika, zelene sedmice održivog razvoja.

36.	Razvoj projekta Eko staze u regionalnom parku "Grmija" kao i plan upravljanja sa fokusom na obrazovanje.	Opština Priština, Donatori	Aktivnost je u potpunosti realizovana, staza funkcionalna.
37.	Izrada i realizacija projekta Botaničke bašte.	Ministarstvo obrazovanja, DONATORI	Aktivnost nije sprovedena zbog nedostatka sredstava.
38.	Razvoj i implementacija kampanja podizanja svesti na nacionalnom nivou.	Ministarstvo prosvete, Ministarstvo prosvete, Ministarstvo prosvete, Ministarstvo prosvete, Ministarstvo prosvete, Ministarstvo prosvete, mediji	Aktivnost je delimično realizovana i trebalo bi da se nastavi i ubuduće.
39.	Povećanje univerzitetskog osoblja za taksonomiju, kartografiju, upravljanje i zaštitu bio diverziteta.	MASHT, UP	Aktivnost je delimično realizovana uz zalaganje osoblja za konkretnu kampanju.
40.	Podrška naučnim istraživanjima i projektima u oblasti zaštite bio diverziteta.	MASHT, UP, Ministarstvo prosvete	Aktivnost je delimično realizovana, takve aktivnosti se sprovode kontinuirano.
Legenda objašnjenja:			
Potpuno realizovano		**Delimično realizovano**	**Nije realizovano**

Prilog 8: Procena implementacije Nacionalne strategije za vode[41]

Odredbe	**Planirane akcije**	**Aplikacija**	**Preduzete radnje**	**Procenjeni napredak**
STRATEŠKI CILJ 1: UPOTREBA VODE „Distribuirati i održivo koristiti vodne resurse Kosova svojim korisnicima kako bi se garantovao pristup bezbednoj vodi za piće za zdravlje za sve i kako bi se maksimizirale ekonomske koristi od korišćenja vode u druge svrhe“				
Mera 1.1: Povećanje kapaciteta za akumulaciju i očuvanje vodenih resursa.	• Izrada studije izvodljivosti za povećanje kapaciteta za skladištenje vode: Svi bazeni. • Podrška implementaciji (izrada projektne i tenderske dokumentacije za prioritetne projekte) – povećanje kapaciteta za skladištenje vode: Svi slivovi. • Izgradnja – povećanje kapaciteta za skladištenje vode: Svi ribnjaci.	delomično delomično NE	• Izrađena je studija izvodljivosti za hidrosistem Lepenac (2020). • Studije izvodljivosti su planirane za 2023. godinu za rezervoare: Dragačina, Polate i Drelaj. • U toku je izrada idejnog projekta ("preliminary design") i OSUŽS studije za sistem Lepenac. • U okviru projekta FLOËS formiran je OUMM za akumulaciju Desivojca. • Izgradnja rezervoara još nije počela.	Delomičan napredak.

[41] *Izveštaj za praćenje sprovođenja Strategije za vode Kosova 2017-203, PUACW projekat, LDIP 2023*

Mera 1.2: Povećanje efikasnosti u korišćenju vode.	• Smanjenje curenja iz sistema vodosnabdevanja. • Izrada programa za otkrivanje i smanjenje curenja iz vodovodne mreže. • Razvoj programa za detekciju i smanjenje curenja iz mreže za navodnjavanje. • Povećanje efikasnosti u korišćenju vode za navodnjavanje.	Nema informacija da NE NE	• Sve RKV su izradile strategije za smanjenje gubitaka vode: 2018-2022. • Gubici vode na nivou sektora vodnih usluga, u periodu 2017-2021, smanjeni su za 3 procentna poena (sa 58% na 55%). • Za kompanije za navodnjavanje i veleprodajne vodosnabdevačke nema informacija o tome da li su izradili strategije za smanjenje gubitaka i koliki je napredak u smanjenju gubitaka vode.	Delimičan napredak RKV-ova.
Mera 1.3: Osigurati vršenje kontrole nad svim vodnim resursima.	• Kampanja za implementaciju dozvola za korišćenje voda. • Smanjenje nelegalne upotrebe vode za piće. • Smanjenje nelegalne upotrebe vode za navodnjavanje.	DA Delimično Nema informacija	• Vodna inspekcija je sačinila: 806 zapisnika, 143 prekršajna pokretanja, 287 rešenja i 218 upravnih kazni. • ARPL je podigao efikasnost kontrole korišćenja voda, posebno u 2021. godini kada je izdato 116 vodnih dozvola (u odnosu na 2020. kada je izdato 68 vodnih dozvola i 2019. kada je izdato 9 vodnih dozvola). • RKV -ovi su smanjili UPF za 3 procentna poena.	Delimičan napredak.
Mera 1.4: Smanjenje stope neplaćanja za korišćenje vode ispod 5%.	• Povećanje nivoa plaćanja za korišćenje vode. • Povećanje visine plaćanja za vodosnabdijevanje. • Povećanje stope plaćanja za navodnjavanje.	DA DA DA	• Naplata za plaćanje vode je značajno povećana u 2021. godini kada je naplaćeno 1,5 miliona eura prihoda, u odnosu na 2020. kada je naplaćeno 0,6 miliona eura i posebno u odnosu na 2019. godinu kada je naplaćeno 0,2 miliona eura. • Stopa naplate računa za usluge vode povećana je na 96% u 2021. • Stopa naplate KU "Radonić-Dugađini": 90-98%, KU "Beli Drim": 79%.	Značajan napredak
Mera 1.5: Integrisati lokalne i ruralne sisteme vodosnabdevanja u RKV.	• Izrada akcionog plana za integraciju lokalnih i ruralnih sistema. • Implementacija akcionog plana za integraciju lokalnih i ruralnih sistema.	NE NE	• RKV i opštine nisu izradili akcione planove za integraciju ruralnih sistema u RKV-ove. • U okviru projekta RÈSSP-VI koji finansiraju Vlada Švajcarske i Vlada Kosova u iznosu od 15,75 miliona evra, rehabilitovan je i integrisan jedan broj ruralnih i opštinskih sistema vodosnabdevanja. • Do 2021. godine, ukupno 184 ruralna sistema su integrisana u RKV . Više od 100 ruralnih sistema nije integrisano.	Delimičan napredak

Mera 1.6: Postizanje usklađenosti sa Evropskom direktivom o vodi za piće.	• Modernizacija laboratorija Regionalnih vodovodnih preduzeća. • Unapređenje postrojenja za prečišćavanje vode za piće. • Poboljšanja u zaštiti resursa. • Poboljšanje performansi postojećih mreža snabdevanja. Popravka zastarelih mreža, Ugradnja zonskih merača protoka, Ugradnja vodomera za potrošače.	DA Delimično DA Delimično	• Dva od sedam RKV -a imaju akreditovane laboratorije, ostali imaju laboratorije, ali su u procesu akreditacije. • Administrativno uputstvo za sanitarno zaštićena područja iz 2017. je odobreno od strane MŽSPP. • Administrativno naređenje o kvalitetu vode za piće je usvojeno od strane Vlade Kosova 2021. godine, čime su transponovane relevantne direktive EU. • Odluku o zabrani transporta opasnih materija na putu u blizini Badovačkog jezera donelo je Ministarstvo zdravlja. • Stopa usaglašenosti uzoraka testiranih na kvalitet vode za piće koju snabdevaju javni vodovodni sistemi kojima upravljaju RKV je preko 98%.	Značajan napredak
Mera 1.7: Investicioni program za vodovod (24,7 miliona evra za period 2017-2021)	• Renoviranje sistema vodosnabdevanja, sa ciljem da se do 2024. godine: poveća pokrivenost javnim vodovodom na 100% u urbanim sredinama i da se poveća pokrivenost javnim vodovodom na 90% u ruralnim područjima. - Poboljšan je tretman vode kako bi se postigla usklađenost sa standardima EU.	Delomično urbano područje 99,15% ruralna područja: 66.7%	• Ukupno je uloženo oko 129 miliona evra i to: • VI faza programa RÈSSP za ruralne sisteme je realizovana u sufinansiranju Vlade Kosova sa Vladom Švajcarske u iznosu od 15.75 miliona evra. • Preko RKV-a (iz sopstvenih prihoda i grantova) investirano je 88.5 miliona evra. • Preko opština je uloženo oko 20 miliona evra. • Preko MŽSPPI je uloženo oko 5 miliona eura.	Značajan napredak.
Mera 1.8: Optimizacija pokrivenosti sistema za navodnjavanje.	• Priprema investicionih planova kompanija za navodnjavanje. • Realizacija planova razvoja poslovanja preduzeća za navodnjavanje. • Ulaganja u sistem za navodnjavanje (2017-2022: 23,21 miliona eura)	DA DA NE	• Izrađen je Master plan za navodnjavanje gde su identificirane potrebe i projekti za navodnjavanje. • Realizovane investicije (oko 3,5 miliona evra): - KU "Radoniqi-Dukagjini": 2021-2022 - 3,176,629 EUR i KU "Beli Drim" 2017-2018 – 313.000 EUR	Delimičan napredak.

Mera 1.9: Promovisanje održivog korišćenja vode od strane drugih korisnika.	• Izrada dugoročnog plana korišćenja voda za turizam i rekreaciju. • Izrada dugoročnog plana korišćenja voda za ribnjake. • Priprema strategije za održivo korišćenje inertnih tvari iz rečnih slivova. • Izdavanje vodnih dozvola za hidroelektrane uz uvažavanje potreba i prava nizvodnih korisnika	NE NE NE NE	• MPŠRR i MŽSPPI nisu izradili dugoročni plan za korišćenje vode za ribnjake. • MIPT i MŽSPPI nisu izradili dugoročni plan korišćenja vode za turizam i rekreaciju. • MER i MŽSPPI nisu izradili strategiju za održivo korišćenje rečnog isparavanja. • MŽSPPI je izvršio pregled izdatih dozvola za male hidroelektrane i date su preporuke za budućnost.	Nema napretka.
Mera 1.10: Plan upravljanja sušom.	• Pravne i institucionalne mere za upravljanje sušom (Administrativne Smernice za praćenje i upravljanje sušom); • Određivanje institucionalnih odgovornosti (Mere za međunarodnu koordinaciju) Planovi upravljanja sušom. • Sistem upozorenja na sušu.	Delomično DA DA	• RKV -ovi su izradili sopstvene planove upravljanja sušom. • MŽSPPI još nije izradio nacionalni plan upravljanja sušom.	Delimičan napredak.
STRATEŠKI CILJ 2: ZAŠTITA VODA „Uređivanje i nadzor aktivnosti koje vrše pritisak na vodenu životnu sredinu na proporcionalan, efikasan i efektivan način da bi se postigli ekološki ciljevi na razumno ekonomičan način za tela površinskih i podzemnih voda, uz istovremeno poštovanje principa održivog upravljanja.“				
Mera 2.1: Kontrola zagađujućih emisija.	• Kampanja za implementaciju pravila o ispuštanju vode. • Dozvole za direktna ispuštanja iz velikih industrijskih postrojenja. Registar velikih pogona • Karakteristike preuzimanja • Prijava i obrada dozvola • Licenciranje indirektnih preduzimača. • Program evaluacije dozvole za ispuštanje vode.	NE Delimično NE NE	• MŽSPPI još nije izradio kompletan registar ispuštanja otpadnih voda u vodna tela iz velikih industrijskih objekata sa karakteristikama ispuštanja. • Od 6 velikih industrijskih subjekata, 3 nemaju dozvolu, 2 imaju integrisanu dozvolu i samo 1 ima vodnu dozvolu: (Trepča – D.D., Bez dozvole, Neë Co - Feronikal ima integrisanu dozvolu, KEK – D.D. je podneo zahtev za vodnu dozvolu, Šarcem - DOO - Birete D.D Integrisanu vodu, Deve DOO. • RKV nisu kompletirali evidenciju za ispuštanje industrijskih otpadnih voda u javnu kanalizaciju. • Novo Administrativno uputstvo br. 02/2022 o graničnim vrednostima ispuštanja zagađenih voda u vodna tela i javnu kanalizaciju, kojim je transponovana Direktiva br. 91/271/EEC za tretman gradskih otpadnih voda.	Mali napredak.

Mera 2.2: Proširenje pokrivenosti sistemom za prikupljanje otpadnih voda.	• Ulaganja Vlade i donatora u izgradnju sistema za prikupljanje otpadnih voda. • *Napomena: Planirane akcije nisu navedene u dokumentu Strategije.*	Delimično	• Pokrivenost javnih sistema za prikupljanje otpadnih voda dostigla je 75% stanovništva - od čega 65% upravljaju RKV (u urbanim područjima 97% i u ruralnim područjima 46%) • U periodu 2018-2020. godine realizovano je 8 projekata preko MŽSPPI-a, sa kojima su izgrađeni kanalizacioni sistemi za 30 sela.	Delomičan napredak.
Mera 2.3: Poboljšanje i održavanje funkcionalnosti postojećih sistema za prikupljanje otpadnih voda.	• Ulaganja Vlade i donatora u održavanje i rehabilitaciju sistema za prikupljanje otpadnih voda. • *Napomena: Planirane akcije nisu navedene u dokumentu Strategije.*	Delimično	• Projekti podržani od KfË realizovani su u Prizrenu, Peći i Đakovici u ukupnoj vrednosti od 17.5 miliona. EUR; • Studija izvodljivosti za kanalizacioni sistem regiona Prištine, podržana od KfË, je završena. • Projekat za unapređenje kanalizacionog sistema u regionu Prištine (opštine: Priština, Kosovo Polje, Obilić i Podujevo) je u pripremi, uz podršku KfË u iznosu od oko 70 miliona evra.	Delomičan napredak.
Mera 2.4: Sprovođenje tretmana otpadnih voda.	• Vlada i donatorska ulaganja u prečišćavanje gradskih otpadnih voda. • *Napomena: Planirane akcije nisu navedene u dokumentu Strategije.*	DA	• Procenat prečišćenih otpadnih voda povećan je sa 1% na 11%. • Postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda za Prizren, Peć i Đakovicu su završena i puštena u rad. • Postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda za Prištinu, Gnjilane i Mitrovicu su u fazi planiranja i projektovanja (planirano je da ova postrojenja budu završena do 2026. godine). • Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda izgrađeno je u selu Orllan kako bi se zaštitio rezervoar Batllava.	Značajan napredak.
Mera 2.5: Investicioni program za upravljanje otpadnim vodama (46.2 miliona eura, 2017-2021)	• Planirane investicije 2017-2021: 46 miliona eura.	DA	• Uložena su ulaganja u postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u vrednosti od preko 60 miliona evra (ITUN za Prizren, Peć i Đakovicu). • Rešeni su modaliteti ulaganja za realizaciju investicija u tretman zagađenih voda u iznosu od oko 150 mil. € (ITUN za Prištinu, Mitrovicu i Gnjilane).	Značajan napredak.

Mera 2.6: Upravljanje muljem iz tretmana otpadnih voda.	• Izrada državne strategije za upravljanje i uklanjanje mulja iz tretmana zagađenih voda. • Investicije vezane za strategiju mulja iz tretmana otpadnih voda.	Delimično NE	• Odlukom Među-ministarskog veća za vode započeta je izrada planova upravljanja muljem od tretmana zagađenih voda. • Operateri postrojenja za otpadne vode (PPOV) moraju ih izraditi do kraja 2022. godine.	Mali napredak.
Mera 2.7: Upravljanje difuznim zagađenjem od poljoprivrede.	• Vodič za poljoprivredne proizvođače - upotreba organskih đubriva. • Smernice za poljoprivredne proizvođače – upotreba biocida.	NE NE	• Nije bilo napretka: MPŠRR nije izradilo Smernice za korišćenje đubriva u poljoprivredi niti Smernice za upotrebu biocida.	Nema napretka.
Mera 2.8: Smanjenje difuznog zagađenja iz nepoljoprivrednih izvora	• Registar kontaminiranog zemljišta: • Identifikacija najzagađenijih područja • Priprema mapa • Plan i strategija za sanaciju zagađenog zemljišta. • Upravljanje čvrstim komunalnim otpadom - odmah.	NE	• Nije bilo napretka: MŽSPPI nije izradio ni registar kontaminiranog zemljišta ni strategiju za sanaciju zagađenog zemljišta.	Nema napretka.
STRATEŠKI CILJ 3: ZAŠTITA OD VODA „Da se postigne prihvatljiv nivo zaštite stanovništva i imovine od negativnih efekata voda uključujući poplave, eroziju i poplave na uravnotežen ekonomski i isplativ način.“				
Mera 3.1: Planiranje upravljanja rizikom od poplava.	• Kreiranje sistema prikupljanja, verifikacije i objavljivanja podataka. • Priprema prvih Planova upravljanja rizikom od poplava (ovo uključuje karte opasnosti i mape ugroženosti od poplava). • Podrška implementaciji Planova upravljanja rizikom od poplava. • Sistem za održavanje i upravljanje infrastrukturom za prevenciju od poplava.	Delimično NE NE NE	• U 2021. godini započet je projekat izrade mapa rizika od poplava za sve rečne slivove Kosova, koji su završeni 2022. godine. Vrednost projekta je 2.5 miliona evra. • U 2020. godini izvršena je preliminarna procena rizika od poplava, projekat finansiran od strane donatora u iznosu od 0.6 miliona eura. • Planovi upravljanja rizicima od poplava još nisu završeni (prema Strategiji su trebali biti završeni 2019. godine). • Ne postoji sistem redovnog i preventivnog održavanja infrastrukture za zaštitu od poplava.	Mali napredak.

Mera 3.2: Upozorenje na poplave i upravljanje hitnim situacijama.	• Sistem praćenja i upozoravanja rizika od poplava. [Sistem uključuje: (i) pripremu državnog sistema upozorenja na poplave zasnovanog na ISR (ii) praćenje regionalnog sistema upozorenja na poplave zasnovanog na MeteoAlarmu (iii) praćenje statusa poplava i izdavanje upozorenja po potrebi (iv) registraciju u EFAS forumu i redovno praćenje.] • Upravljanje vanrednim situacijama u slučaju poplava. [(i) Procedure za hitne slučajeve, (ii) Nabavka opreme, (iii) Obuka]	Delimično Delimično	• Hidrometeorološki zavod Kosova je stvorio sistem ranog upozorenja na poplave preko SPU. Ovaj sistem bi trebao biti napredan i povezan na MeteoAlarm. • Procedure postupanja u slučaju poplava utvrđene su AU br. 19/2015 o zaštiti od štetnog delovanja voda.	Delimičan napredak.
Mera 3.3: Infrastruktura za prevenciju i zaštitu od poplava.	• Investicije u infrastrukturu za zaštitu od poplava – 1. faza [Rehabilitacija postojećih objekata. Realizacija investicionih projekata za novu infrastrukturu za prevenciju od poplava] • Urbani drenažni sistem (kanalizacija atmosferske vode u urbanim područjima). • Ulaganja u infrastrukturu za zaštitu od poplava – faza 2 [Sprovođenje mera i projekata prioritetnih Planom upravljanja rizicima od poplava]	DA NE NE	• U periodu 2017-2021. godine izvršena su značajna ulaganja kroz MŽSPPI i u sufinansiranju sa opštinama u regulaciji reka - 33 projekta. Ove investicije premašuju ulaganja predviđena Strategijom za ovu namenu u periodu 2017-2021. u iznosu od 4.3 miliona eura. • Nijedna opština nema plan za urbanu odvodnju – sistem atmosferske kanalizacije. • Investicije faze 2 na osnovu Plana upravljanja rizicima od poplava nisu mogle biti implementirane s obzirom da ovaj plan još nije završen.	Mali napredak.
Mera 3.4: Osigurati da su sve postojeće skladišne strukture bezbedne.	• Sistem upravljanja sigurnošću brana. • Obnova postojećih brana i akumulacija	da Delimično	• MŽSPPI je implementirao projekat za procenu sigurnosti brana i seizmičkog rizika koji je realizovan u periodu 2021-2022. U okviru ovog projekta, osoblje RKV je obučeno za bezbednost brana. • 2018. godine brana Prelepnica je rehabilitovana. • MŽSPPI je izradilo Administrativno uputstvo br. 09/2017 o projektovanju, izgradnji i korišćenju brana, koji definiše institucionalne odgovornosti za rad i održavanje brana, kao i standarde projektovanja i izgradnje.	Delimičan napredak.

Mera 3.5: Erozija i upravljanje vodotocima.	• Izrada planova za upravljanje rekama i erozijom. • Implementacija tokova i planova upravljanja erozijom.	NE NE	• Nije bilo napretka.	Nema napretka.
STRATEŠKI CILJ 4: UPRAVLJANJE „Stvaranje i održavanje sistema upravljanja vodama koji je pravičan, transparentan, efikasan, koordiniran i sa takvim stručnim i tehničkim kapacitetima da može efikasno da podrži postizanje strateških ciljeva“				
Mera 4.1: Zakonodavstvo za životnu sredinu i upravljanje vodama.	• Procena troškova usklađenosti predloženog zakonodavstva. Inicijalna procena troškova implementacije (pojednostavljena) Utvrđivanje značaja troškova Detaljna procena da li su troškovi značajni Analiza osetljivosti: merila u odnosu na troškove • Procena regulatornog uticaja predloženog zakonodavstva. • Podrška implementaciji zakona o upravljanju vodama: [(i) Objava zakona – kompletna baza podataka na mreži, (ii) Procedura distribucije – oglasi, obaveštenja, (iii) Tekstovi objašnjenja za sve pravne instrumente, (iv) Smernice i tehnički saveti za sve zainteresovane strane]	Delimično NE NE	• Usvajanje svakog podzakonskog akta prati procena troškova implementacije. • Izrađen je i usvojen značajan broj podzakonskih akata potrebnih prema Zakonu o vodama Kosova - šest u periodu 2017-2021. • Nije pripremljena puna procena troškova za implementaciju vodnog zakonodavstva i transpoziciju direktiva o vodama. • Nije dovršen sistem podrške implementaciji zakonodavstva koji bi uključivao Smernice za implementaciju svih normativnih akata.	Mali napredak.
Mera 4.2: Tranzicija ka transponovanju zakonodavstva EU.	• Transpozicija procesa planiranja upravljanja vodama. • Transpozicija dugoročnih ciljeva upravljanja vodama. • Određivanje tranzicionih ciljeva.	DA DA Delimično	• Zakonom o vodama i podzakonskim aktima usvojenim od strane MŽSPPI-a u periodu 2017-2019, transponovan je proces planiranja upravljanja vodnim resursima (PMPL, planovi poplava, rokovi i sadržaj itd.). • Kroz Planove upravljanja rečnim slivovima koji su u fazi izrade, sprovode se principi planiranja upravljanja rečnim slivovima, uključujući definisanje ekoloških ciljeva, klasifikaciju površinskih i podzemnih vodnih tela, analizu • pritisci i program Mera .	delimičan napredak.

Mera 4.3: Institucionalno jačanje.	• Uspostavljanje i puna funkcionalizacija Uprave za upravljanje rečnim slivom. • Jačanje Inspektorata za životnu sredinu Odeljenja za vode u Ministarstvu životne sredine i prostornog planiranja. • Značajno jačanje Hidrometeorološkog zavoda Kosova. • Osnivanje Instituta za vode • Osnaživanje RAV-a za regulaciju tretmana otpadnih voda [4 nova radna mesta]	Delimično NE NE NE NE	• Osnovana je Regionalna uprava za rečne slivove (RURS) koja od 2017. godine deluje kao odeljenje u okviru MŽSPPI. • Osoblje RURS-a još nije kompletirano prema svojoj organizacionoj strukturi. • Nije bilo odgovarajućeg napretka u institucionalnom jačanju Hidrometeorološkog zavoda Kosova (HMZK): laboratorija je ostala neakreditovana, osoblje nije povećano. • Inspektorat za životnu sredinu nije kompletiran prema DSVK – broj inspektora nije povećan za 5 dodatnih inspektora kako je planirano. • Institut za vode nije osnovan.	Mali napredak.
Mera 4.4: Upravljanje informacijama.	• Informacioni sistem vode. • Dogovor i postupak međuinstitucionalne razmjene podataka. • Objavljivanje svih podataka za sektor voda putem online portala.	DA NO Delimično	• 2021. godine kreiran je vodoprivredni informacioni sistem koji bi trebalo dalje razvijati i dopunjavati podacima.	Delimičan napredak.
Mera 4.5: Edukacija u oblasti upravljanja vodama.	• Kampanja podizanja svesti javnosti o pitanjima voda. • Pobrinite se da školski kurikulum uključuje odgovarajuće sadržaje koji se odnose na vodu uključujući: ciklus vode, korišćenje vode, zagađenje vode, uštedu vode, prevenciju zagađenja vode, rizik od poplava. • Implementacija preporuka TFU studija za akademski razvoj.	DA Delimično Delimično	• Kroz projekat Integrisano upravljanje vodnim resursima (IUVR) koji finansira Vlada Švajcarske, izdaje se bilten „Kosovske vode“, koji pruža informacije u cilju podizanja svesti o pitanjima voda. • Kroz IUVR projekat planiran je master program upravljanja vodnim resursima u okviru Univerziteta u Prištini „Hasan Priština“ i očekuje se da počne 2023. godine.	Delimičan napredak.
Mera 4.6: Planiranje integrisanog upravljanja rečnim slivovima	• Prvi planovi upravljanja rečnim slivom. • Izrada Drugih planova upravljanja rečnim slivovima. • Druga interakcija sa planovima upravljanja rečnim slivom.	Delimično NO NO	• Plan za upravljanje slivom reke Beli Drim je završnoj fazi, uz finansijsku podršku Vlade Švedske (SIDA). • Planovi za upravljanje još tri rečna sliva (Lepenac, Ibar i Binska Morava) su u početnoj fazi planiranja, uz finansijsku podršku Vlade Švajcarske kroz IUVR program.	Mali napredak

Godišnji izveštaj o stanju životne sredine na Kosovu 2022.

je pripremila Direkcija za procenu stanja životne sredine AZŽSK,

kao podrška drugim jedinicama Agencije za zaštitu životne sredine Kosova.

Adresa AZŽSK:

Ulica Luan Haradinaj, bivša zgrada štampe-Rilindja sprat XV/04

***Tel:** +383 38 200 74093 email: ammk@rks-gov.net*

Priština, jul 2023

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria –Vlada-Government
Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës
Ministarstvo Životne Sredine, Prostornog Planiranja i Infrastrukture
Ministry of Environment, Spatial Planning and Infrastructur

www.ammk-rks.net

Adresa: Ulica Luana Haradinaja,
Zgrada nove Vlade Kosova
(bivša palata medija Rlinđa)
KSV sprat / 04, 10000 Priština,
Republika Kosovo
Tel:+383 38 200 74093
E-pošta: ammk@rks-gov.net